

Sundland Verk

Bevaringsstrategi

Introduksjon

Introduksjon

Denne bevaringsstrategien gjelder for tiltak på bevaringsverdige bygninger innenfor det tidligere Sundland Jernbaneverksteder. Strategien omfatter tiltak som ikke medfører vesentlige endringer eller forringer eksisterende bebyggelses verneverdi. Da dette dokument ikke omhandler ny bebyggelse tilstøtende og/ eller innenfor hensynssone 570_1 og/ eller større endringer på/ riving av eksisterende bebyggelse innenfor hensynssonen, skal dette dokument ikke vedtas politisk. Dokumentet skal være en veileder og diskusjonsgrunnlag overfor byggesak.

- Denne bevaringsstrategien gjelder for tiltak på bevaringsverdige bygninger innenfor det tidligere Sundland Jernbaneverksteder. Strategien omfatter både vedlikehold og tiltak som ikke medfører vesentlige endringer eller forringer eksisterende bebyggelses verneverdi.
- Bevaringsstrategien fastlegger hvilke bygninger som skal bevares og hvordan disse kan transformeres til ny bruk.
- Bevaringsstrategien fastsetter prinsipper for hvordan registrerte kulturminner og historiske spor skal dokumenteres, vedlikeholdes, bevares og forsterkes i bebyggelsen som inngår i kulturmiljøet.
- Bevaringsstrategien fastsetter formingsretningslinjer for eksisterende bebyggelse innenfor hensynssonen slik at kulturmiljøet ivaretas.
- Som del av Bevaringsstrategien inngår en overordnet utomhusplan for hele hensynssonen inkludert byrom og passasjer. Utomhusplanen har særlig fokus på hvordan kulturmiljøet kan forsterkes ved utforming av utomhusarealene.
- Denne bevaringsstrategien er forankret i gjeldende områderegulering for Sundland jernbaneverksteder - 16 / 361 Skogliveien 4, vedtatt i 2015. Bevaringsstrategien er utledet av gjeldende reguleringsplan med bestemmelser.

Bevaringsstrategi for Sundland

Forankring

Denne bevaringsstrategien er forankret i gjeldende områderegulering for Sundland jernbaneverksteder - 16 / 361 Skogliveien 4, vedtatt i 2015. Bevaringsstrategien er utledet av gjeldende reguleringsplan med bestemmelser.

For hensynssone framkommer følgende krav:

§3-2 REKKEFØLGEKRAV

h) Hensynsone 570_1
Før det kan gis rammetillatelse for bebyggelse innenfor og/ eller tilstøtende hensynssone H570_1 skal det foreligge en godkjent bevaringsstrategi for eksisterende bebyggelse og anlegg innenfor hensynssonen.

Retningslinjer

Denne bevaringsstrategien er omtalt i retningslinjer for Sundland, vedtatt i 2015 der følgende framkommer:

Bevaringsstrategi

- Som del av bevaringsstrategien for hensynssone H570_1 skal det gis retningslinjer for bevaring av eksisterende bebyggelse.
- Bevaringsstrategien skal gi rammer for transformasjon for å sikre at bevarte bygninger kan tilrettelegges for nye bruksområder. Rammene skal definere hvor og hvordan transformasjon kan tillates og anbefales.
- Bevaringsstrategien skal vise variasjon i byggehøyder, typolgier, materialitet, arkitektonisk uttrykk, samt nytt og gammelt. Det skal være en god tilpasning mellom eksisterende og ny bebyggelse.
- Bevaringsstrategien skal definere hvordan industrielle skala og karakter som eksisterer i dagens bebyggelse skal videreføres på en kvalitativ måte i ny bebyggelse.
- Bevaringsstrategien skal gi robuste føringer for hvordan Sundland kan utvikles med fokus på videreføring og nytolkning av kulturmiljøet som i eksisterende situasjon defineres av bebyggelse, uterom, skala, høyder, materialitet, typologi, overflater og industrielle spor.

Grunnlag

Sundland Jernbaneverksted var i mange år en av Drammens største og viktigste arbeidsplasser. Verkstedet vedlikeholdt materiell som ble brukt på jernbanenettet vest for Oslo. Anlegget er i dag et resultat av flere utvidelser over mange år. Teknologisk utvikling og strukturelle endringer har medført at opprinnelige aktiviteter er opphørt, endret eller kraftig nedskalert.

Samlet areal på bebyggelsen er på cirka 58.000 kvadratmeter og består av rundt 13 små og store bygninger. Flere av byggene har generøse og fleksible arealer, stor takhøyde og gode dagslysforhold – vel egnet for variert bruk. Mange av de gamle byggene brukes i dag til ulike typer virksomhet innenfor lager, næring, kultur og undervisning.

Flere av bygningene har kulturhistoriske verdi, og målet er å bevare de historiske byggene – kulturmiljøet er som en surdeig som gjennomsyrrer hele området.

Bane NOR planlegger for en trinnvis utvikling, med umiddelbar aktivitet og langsiktig horisont. Sundland skal bli et forbilde for bærekraftig stedsutvikling – og det skal skrives et nytt kapittel i Sundlands historie.

Sundland – mai 2023 – foto Knut Neerland

Prosjektgruppe

Bane NOR Eiendom AS

Eier og utvikler

Bane NOR Eiendom AS er et norsk eiendomsselskap eid av Bane NOR SF. Kjernevirksomheten er eiendoms- og stasjonsutvikling samt å eie, forvalte, drifte og vedlikeholde eiendom. De har som mål «å skape bedre byrom der mennesker møtes».

NSW

Arkitekter

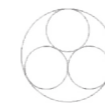
NSW er et uavhengig arkitektfirma med kontorer i Oslo, Lofoten og Hamar. NSWs tverrfaglige team består av 34 fagpersoner. Kontoret dekker alle faser og alle områder innen arkitektfaget.

Grindaker

Landskapsarkitekter

Grindaker er et av landets største landskapsarkitektkontorer. De skaper uterom som inspirerer og bidrar til en positiv samfunnsutvikling. Kontoret har bred erfaring med planlegging og utforming av alle typer by- og landskapsrom.

Natural State

Natural State

Stedsutvikler

Natural State jobber med verdiorientert stedsutvikling og bærekraftig stedsøkonomi. Selskapet utvikler og realiserer steder og møteplasser med en markedsorientert tilnærming, og vektlegger egenart, stedsidentitet, multifunksjon og formidling.

Grete Jarmund

Grete Jarmund

Bevaringsstrategi

Rådgivende arkitekt der antikvariske, arkitektoniske, kunstneriske og historiefortellende interesser møtes, ofte knyttet til transformasjon av bygninger med verneverdi. Erfaringen fra utarbeidelse av Riksantikvarens "Verneplan for tekniske og industrielle kulturminner".

Dokumentliste

Dette dokument inngår i en serie dokumenter som er gjeldende for Sundland. Disse må leses i sammenheng.

Kommuneplan for Drammen

Kommuneplanens arealdel 2014 - 2036
Kommuneplanens samfunnsdel 2021-2040

12. desember 2022 vedtok kommunestyret å legge forslaget til ny kommuneplanens arealdel for Drammen 2023-2035 ut til høring og offentlig ettersyn. Høringsperioden var fra 19. januar - 15. mars 2023.

Reguleringsplan for Sundland (Områderegulering)

Vedtaksdato 16. juni 2015. Kart og bestemmelser.

Retningslinjer juni 2015, Sundland

Dokumentet gir retningslinjer for offentlige rom, bebyggelse og utomhusarealer som juridisk er sikret i bestemmelser til reguleringsplan for Sundland.

I forbindelse med planen for transformasjon av Sundland er det utarbeidet følgende dokumenter:

Stedsutvikling

Natural State 2023

Utomhusplan og landskapsrapport

Grindaker Landskapsarkitekter 2023

Bevaringsstrategi

Grete Jarmund 2023

Innhold

1. Bevaringstrategi - definisjon og formål

2. Kulturmiljø og kulturminner

3. Analyse og premisser

4. Retningslinjer for dokumentasjon

5. Utviklingsstrategi

6. Utvendig transformasjon

7. Innvendig transformasjon

8. Strategi for landskap

9. Strategi for stedsutvikling

10. Strategi for formidling

Grunnlag for bevaringsstrategi for Sundland

11. Forankring

12. Vernestatus

13. Sundland jernbaneverksteder presentasjon

14. Sundland og jernbanearkitektur

15. Byggkatalog

16. Kunnskapsgrunnlag og kilder

1

Bevaringsstrategi - definisjon og formål

Bevaringsstrategi

- definisjon og formål

Begrepet «bevaringsstrategi» har ingen formell eller juridisk forankret definisjon, - i motsetning til reguleringsplan etter plan- og bygningsloven, - konsekvensutredning etter plan- og bygningsloven - eller fredning etter kulturminneloven.

For å avklare formål er følgende definisjoner nyttige:

Bevaring - konservering er et annet ord for «bevaring» eller den prosessen som leder fram til bevaring, og betyr å utsette nedbrytning og aldring. Ordet konservering kommer opprinnelig fra latin og er i slekt med ord som konservativ, konservator og konservatorium. (kilde wikipedia)

Strategi - er en angrepsmåte for å nå et mål. Ordet kommer fra gresk «strategia» som har betydningen «generalkunst», eller «hærføring». I dag brukes begrepet om langsiktig planlegging generelt, særlig når det er snakk om planer for å oppnå bestemte mål, og det skiller seg dermed fra begrepet taktikk. (kilde wikipedia)

I lys av at Sundland er et område for utvikling, tolkes bevaringsstrategi i denne sammenheng som planlegging av konkrete tiltak for å opprettholde verdi – i vid forstand - av eksisterende bygde strukturer.

I lys av at Sundland er et kulturmiljø med bygninger vurdert som kulturminner skal dokumentasjon legges til grunn for kunnskapsbasert planlegging av tiltak. Foreliggende kunnskapsgrunnlag er lagt til grunn og struktureres etter aktuelt formål. I tillegg anbefales det at dagens rutiner for periodevist vedlikehold kvalitetssikres.

Tiltak og rutiner er samlet i en «verktøykasse» som kan benyttes - både for den løpende drift og vedlikehold – og for framtidig transformasjon. Verktøykassen inneholder konkrete formingsretningslinjer – samt illustrerte prinsipløsninger og kvalitetskrav - for aktuelle tiltak. Det omfatter eksempelvis rutinemessig vedlikehold, bygningsmessige endringer av eksteriør og interiør, port-, dør- og vindusinnsetninger, material- og fargebruk, samt løsninger knyttet til belysning, skilt, solavskjerming m.m. Eksempler og referanser inngår i verktøykassen.

2

Kulturmiljø og kulturminner

Kulturmiljø og kulturminner

Sundland – er presentert i Drammen kommunes «Kulturminner og kulturmiljøer i Strømsgodset fra Langum til Strøm» fra 2014. Teksten under er basert på presentasjonen som ble utarbeidet av rådgiver i bygningsvern, Jo Sælleg.

Sentralverksted for Norges Statsbaner

NSBs Sentralverksted for Vestbanenettet ble oppført i årene 1909-11 på gården Sundlands grunn. Verkstedet skulle vedlikeholde materiell som ble brukt på jernbanenettet vest for Oslo.

Jernbaneverkstedet på Sundland ble raskt bydelens - og byens - største arbeidsplass, og de ansatte bidro til bydelens vekst ved å bygge og bosette seg i åsen over den flate dalbunnen.

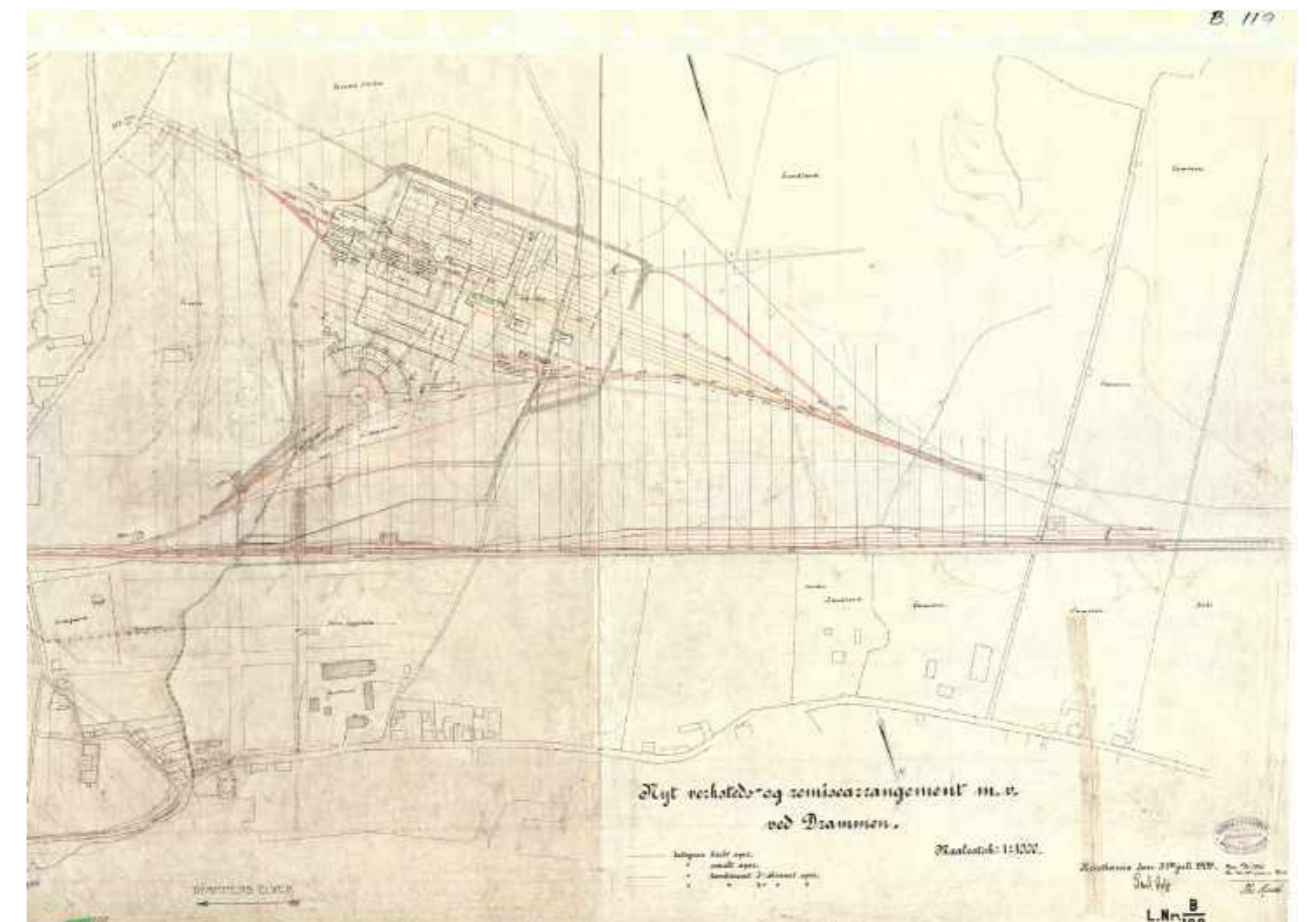
Jernbaneverkstedet på Sundland var Strømsgodsets største arbeidsplass, og en viktig grunn til den raske urbaniseringen i denne del av Strømsgodset. Verkstedet på Sundland ble vedtatt av Stortinget i 1908, og kort tid etter kjøpte NSB 155 mål av den beste innmarka på Sundland gård.

Jernbanen bygde ut området med lokomotivstall og et komplett verksted med mulighet for fullrevisjon av lokomotiver og vognmateriell. Det første byggetrinnet omfattet lokomotivverksted, vognverksted, smie, administrasjonsbygning og en rekke mindre bygninger. Hele anlegget sto ferdig til bruk ved nyttårstider i 1912. Arkitekt var Peter Thane.

Ti år senere førte et vedtak om spesialisering mellom NSBs større verksteder til at Sundland fikk ansvaret for hovedrevisjon av lokomotivkjeler og bygging av nye kjeler. Et nytt kjeleverksted ble reist i årene 1922-24. Utbyggingen før krigen ble avsluttet i 1937 med nedmonterings-verksted og et verksted for forbrenningsmotorer.

Sundland Jernbaneverksted – 2022

Situasjonsplan stemplet Norges Statsbaner, signert Paul Hoff, datert 1909

Bygninger

Jernbaneverkstedet er bygd ut i mange etapper. Bebyggelsen er reist i flere omganger – 1909-11, 1922-27, 1937-38, 1949-51 og senere. Bygningene som er reist før krigen har en enhetlig form og representerer det beste i norsk industriarkitektur fra denne perioden. Bygningene fra før krigen er oppført i upusset teglstein og har et ensartet og jugendinspirert uttrykk som bidrar til å gi helhet til anlegget. Noen få bygninger er oppført etter krigen og er gode representanter for funksjonalismen.

Verdi som kulturmiljø og kulturminne

Anlegget er i dag et resultat av flere utvidelser over mange år. Det opprinnelige anlegget er etter hvert avløst av et nytt anlegg rett på sørsiden av Randsfjordbanen, mens det gamle anlegget er omdisponert for utleie til næringsvirksomhet (Campus Sundland). Denne del av anlegget har verdi som kulturminne. Hele verkstedet med anlegget er verneverdig, selv om vinduer og andre bygningselementer er skiftet ut i årenes løp. Likevel har anlegget beholdt preget som et førkrigs industrianlegg.

Bevaring

De aller fleste av Jernbaneverkstedets bygninger er bevart. Til tross for at det ved senere modernisering er tatt lite hensyn til estetiske verdier, er grunnform og det vesentlige av teglfasader bevart. Derfor fremstår Jernbaneverkstedet som et helhetlig anlegg med stor kulturhistorisk og bygningshistorisk betydning.

Følgende bygninger med verneverdi: *

Administrasjonsbygning (1911)

Kontortilbygg (1944, kantine og lager 1951)

Fyrhus (1911)

Transformator (1909)

Kjeleverksted (1923)

Plate og sveiseverksted (1923), Toaletter (1938)

Lager ved kjeleverksted (1923), Smie (1911)

Verktøymakeri (1922)

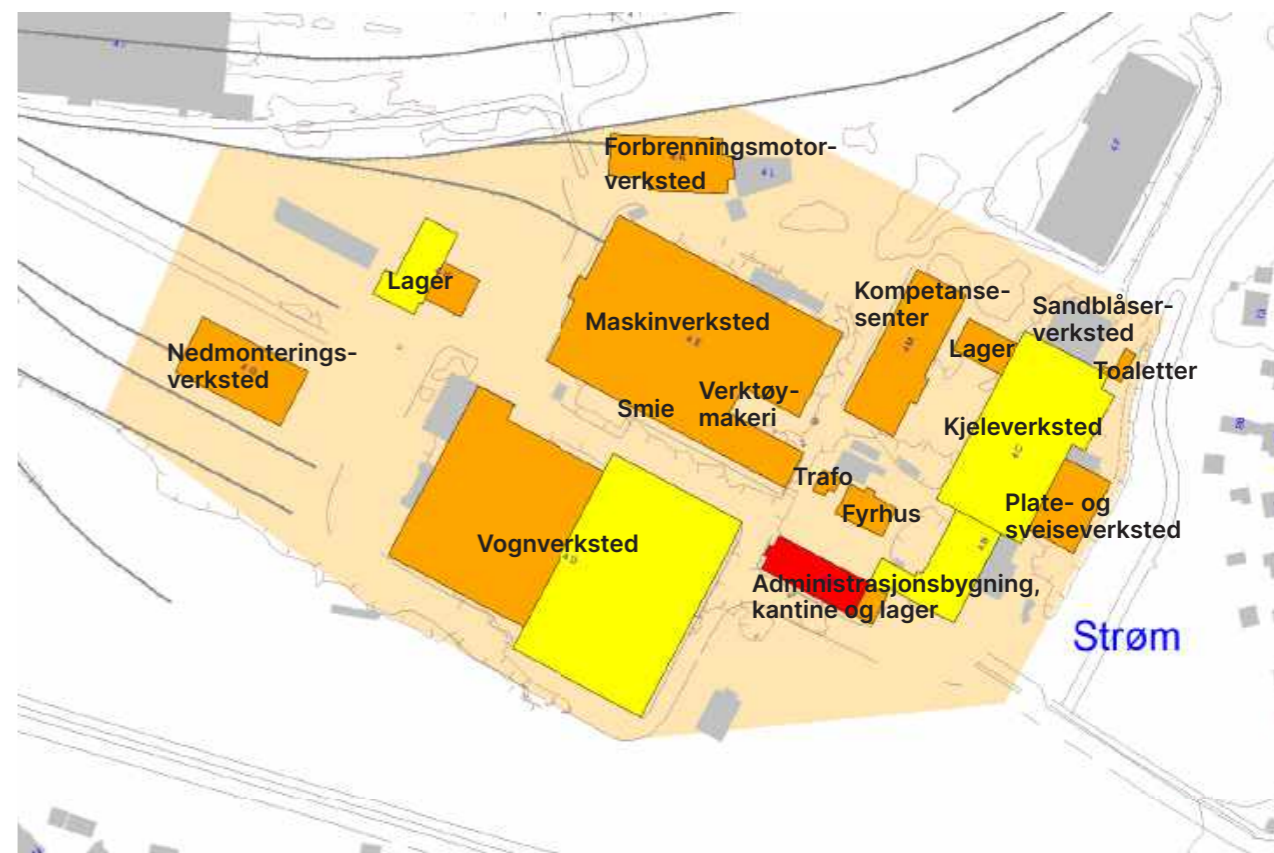
Maskinverksted (1911)

Vognverksted (1911)

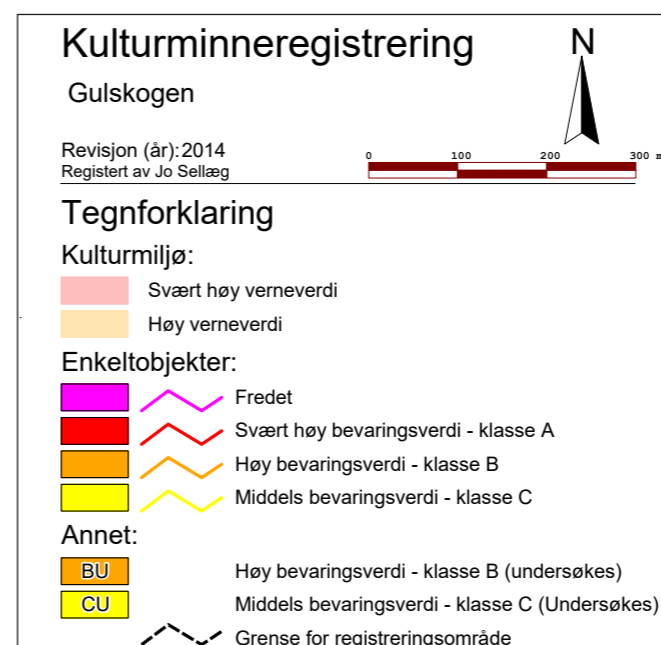
Forbrenningsmotorverksted (1937)

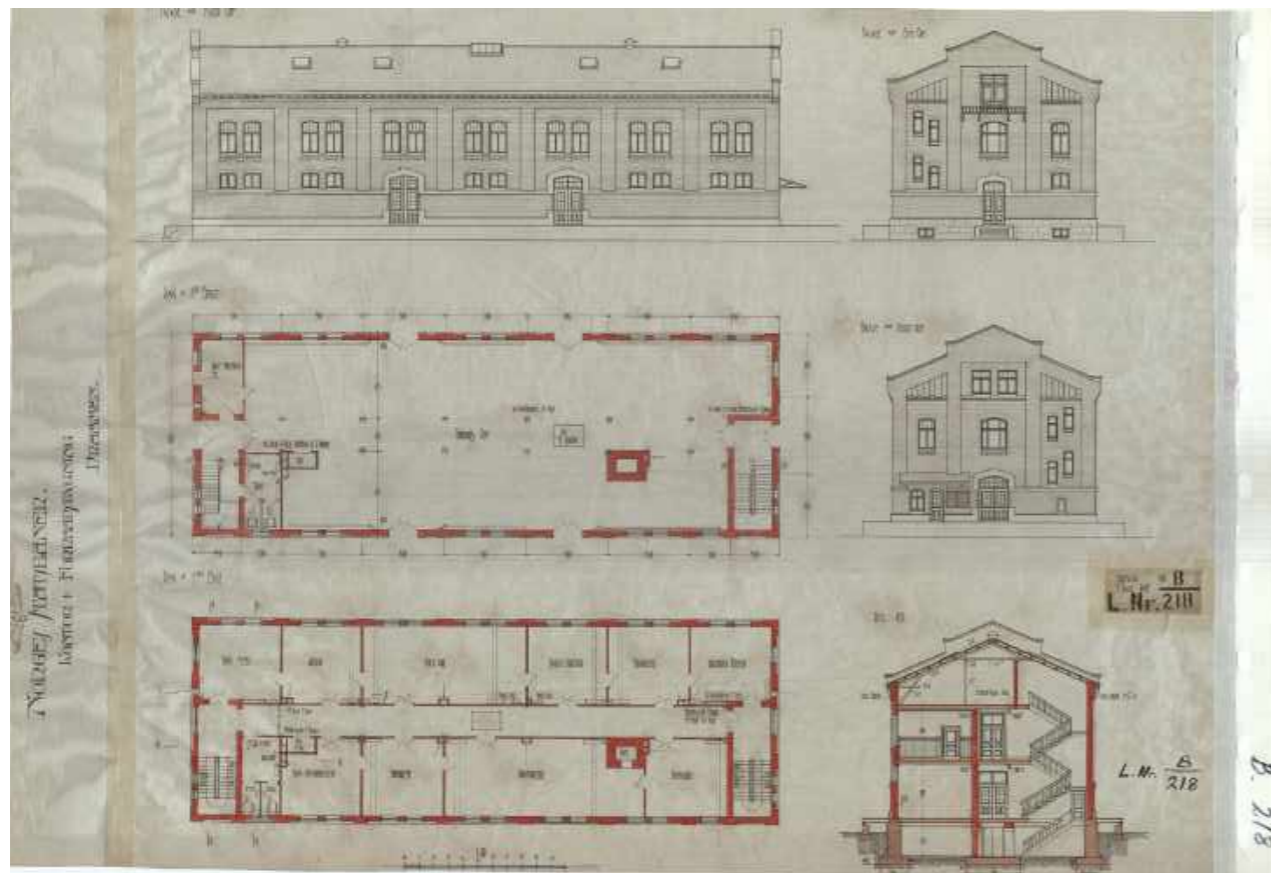
Lager vest for maskinverksted (1912/1927) og Nedmonteringsverksted (1937)

* NB! Bevaringsstrategien er basert på BaneNOR's betegnelse

Drammen kommunes registreringer av kulturminner og kulturmiljø på Sundland 2014

Bygg A – originaltegninger utarbeidet av arkitekt Peter Thane i 1909

Kontinuerlige endringer og dagens situasjon

Opp gjennom årene er bebyggelsen endret på grunn av vedlikehold, oppgradering og tilrettelegging for endret drift av verkstedene. Til tross for enkelte uheldige tiltak og løsninger, er Sundlands ensartede identitet opprettholdt.

Eksisterende situasjon – sammen med opprinnelige tegninger og eldre fotografier – gir et godt grunnlag for planlegging for ny bruk.

Jamfør [Retningslinjer for dokumentasjon](#)

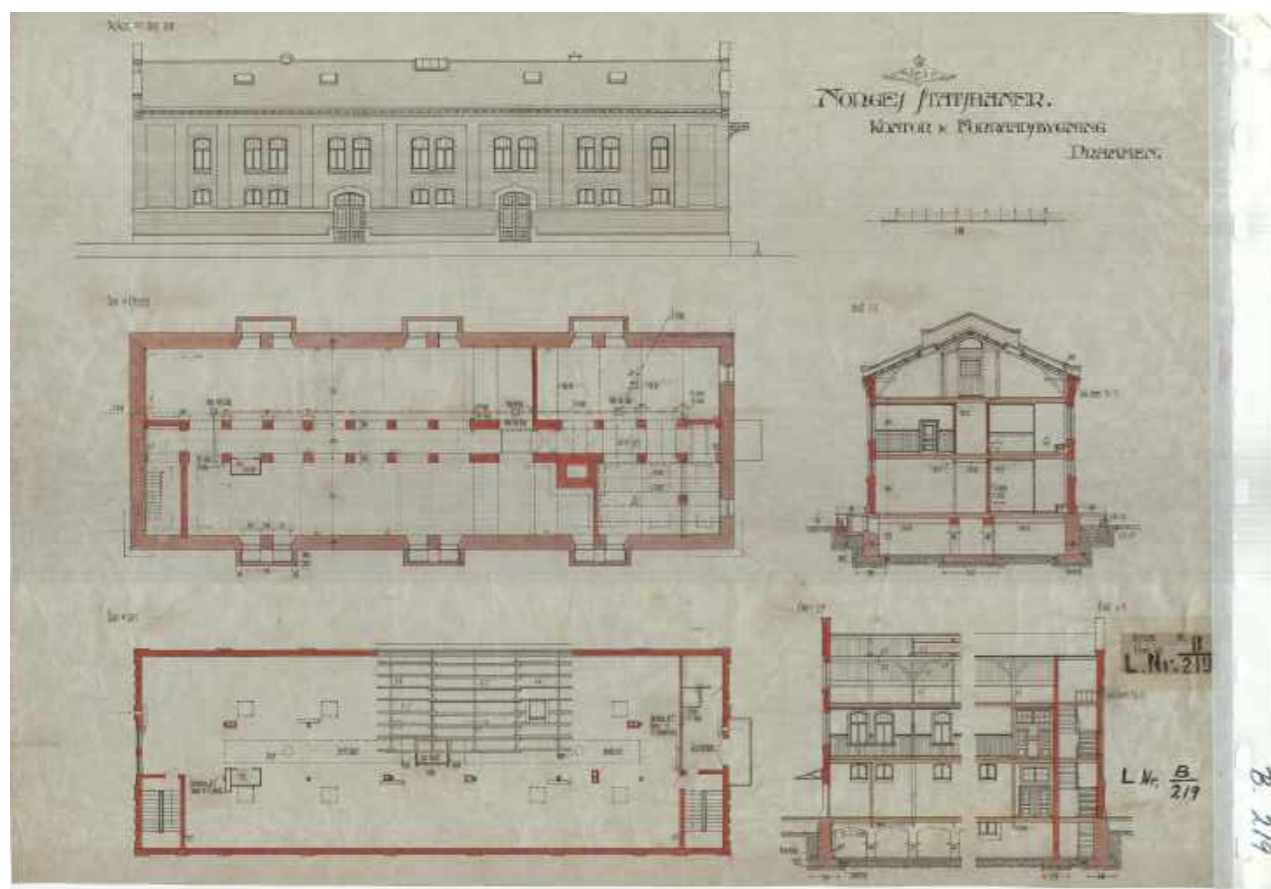
Uterom / landskap

I motsetning til bebyggelsen – som har en lengre levetid enn verkstedsfunksjonen – er utearealenes funksjon endret fra kommunikasjon / transport / parkering av jernbanemateriell – til potensiale for et bredt spekter aktiviteter og funksjoner avledet av Sundland som et attraktivt sted for et bredt publikum.

Utearealene omfatter flere historiske spor som er synlige og godt egnet til å tydeliggjøre Sundland som et verkstedsområde.

Utomhusplan – utarbeidet av Grindaker Landskapsarkitekter – viser at historiske spor er innarbeidet i fysiske løsninger, som også omfatter gjenbruk av elementer knyttet til tidligere funksjon som jernbaneverksted. Det bygger også oppunder Sundlands identitet.

Jamfør [Landskapsrapport Sundland Drammen](#)

3

Analyse og premisser

Analyse og premisser

Analyse

Befaringer og gjennomgang av kildemateriale ligger til grunn for en enkel analyse av Sundland:

- Sundland har en overordnet bebyggelsesstruktur som både er lett lesbar og som er uttrykk for tidstypisk arkitektonisk kvalitet.
- Bebyggelsen har en ensartet og særegen historisk karakter, og bygningene har en felles identitet til tross for at de er oppført over et tidsspenn på rundt 100 år.
- Bygningene er robuste. Flere har generelle og fleksible arealer med stor innvendig takhøyde – og er derfor godt egnet til transformasjon til ny bruk. Enkelte av de verneverdige bygningene har potensial for tilleggsarealer. Dette er omtalt under Innvendig transformasjon.
- For teglbygningene som skal bevares er åpninger i fasadene – dører / porter / vinduer – viktige elementer som både bidrar til å opprettholde Sundland som et ensartet kulturmiljø – og som samtidig muliggjør at Sundland kan utvikles til en destinasjon som gir verdi til folk, samfunn og næringsliv, med en solid stedsidentitet og bærekraftig stedsøkonomi. Derfor er åpninger en svært viktig del av både bevaringsstrategien og utviklingsstrategien for Sundland.

Sundland – en gang mellom 1959 - 1979

Karakteristiske formingsfaktorer

Befaringer og gjennomgang av kildemateriale ligger til grunn for sammenstilling av karakteristiske formingsfaktorer.

- Bebyggelsesstruktur bestemt av retning på jernbanespor
- Repetitive salstaksformer med tilnærmet like takvinkler – parallelt eller vinkelrett på jernbanespor
- Ensartet og robust materialbruk med gjennomgående bruk av rød teglstein
- Dimensjoner – bredde / lengde / etasjehøyde / – på bygninger oppført for verkstedsfunksjon – og uterom mellom bygningene – er bestemt av jernbanemateriells dimensjoner - som varierer og gir bygningene individuell skala. Det gjelder også åpninger – porter / dører / vinduer.
- Dimensjoner på hele eller deler av bygninger oppført for menneskelige aktiviteter er utledet av at Sundland var en stor arbeidsplass, Det gjelder etasjehøyder og åpninger – dimensjoner på dører og vinduer inkludert brystningshøyder.
- Utforming og dimensjonering av bygninger og deres fasader – plassering av åpninger / porter / dører / vinduer – er funksjonsbestemt
- Bygningsvolumer og fasader er bevisst komponert og uttrykker arkitektonisk kvalitet, i samsvar med NSB's tradisjon.

Premisser

Analyse av eksisterende bygningsmasse – sett i sammenheng med tiltak for ny bruk av bygningene til et mangfold av funksjoner rettet mot et bredt spekter brukere – gir premisser som legges til grunn for transformasjon – og for løpende forvaltning, drift og vedlikehold av bygninger med verneverdi.

Med utgangspunkt i gjeldende reguleringsbestemmelser og retningslinjer for Sundland, vedtatt i 2015 er følgende premisser relevant for denne bevaringsstrategien:

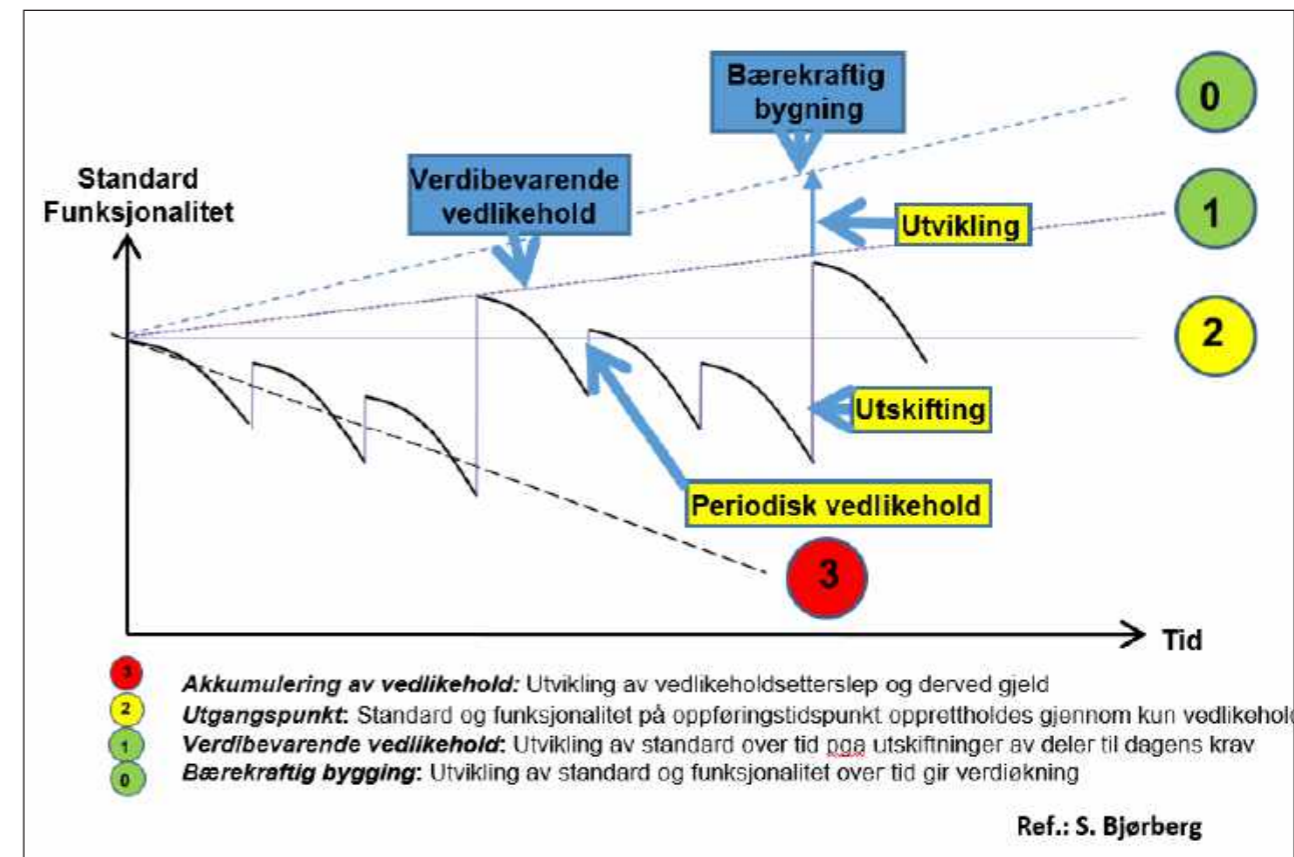
- Gode og gjennomprøvde rutiner for FDV – forvaltning, drift og vedlikehold – skal følges, også for verneverdige bygninger som skal transformeres.
- Transformasjon av bygninger med verneverdi skal videreføre NSB's mangeårige tradisjon for arkitektonisk kvalitet. Tiltak skal bevare og forsterke bygninger som er registrert som kulturminner - og historiske spor i uterom / utomhusarealer
- Tiltak kan inspireres av «NSB-standard» - definert som «funksjonell tradisjon» for jernbanearkitektur og verkstedsvirksomhet videreføres – eller tilbakeføres dersom dokumentasjon foreligger.

Løsninger for tiltak utledet av ny bruk / nye funksjoner legges til grunn for etablering av en gjennomgående «Sundland-standard».

- Endring fra ensartet verkstedsfunksjon innenfor hele Sundland - til flere mindre funksjoner rettet mot et bredt publikum - forutsetter markering av enkeltfunksjoner. Visuelle og fysiske markeringer må bygge oppunder Sundlands identitet og være stedstilpasset.
- Transformerte bygninger må henvende seg til aktive uterom - gateløp og plassdannelser – og det må tas mikroklimatiske hensyn – som lokalisering av uteservering og andre uteaktiviteter – dette er nødvendig for å skape et godt miljø for besøkende – og legge til rette for mangfold av funksjoner.
- Utarbeidede formingsretningslinjer – inkludert for materialbruk – for bygninger som skal transformeres til ny bruk. – og funksjonsanalyse for ny bruk - legges til grunn for programmering, prosjektering og gjennomføring av tiltak med gjennomtenkt arkitektonisk kvalitet, i samsvar med NSB's tradisjon.

Bærekraftig sammenheng

- Tiltak utløst av transformasjon av verneverdige bygninger skal sees i bærekraftige sammenhenger – miljømessig, sosialt og økonomisk. Det vil opprettholde verdien av bygningsmassen i et livsløpsperspektiv.

Modell som illustrerer sammenhengen mellom vedlikehold og verdiøkning, utarbeidet av sivilingeniør Svein Bjørberg, Multiconsult / professor II ved NTNU.

4

Retningslinjer for dokumentasjon

Retningslinjer for dokumentasjon

Drammen kommune har utarbeidet retningslinjer for dokumentasjonskrav når det skal gjøres tiltak på bygninger som er vurdert som kulturminner og / eller er del av et kulturmiljø.

Disse retningslinjene er godt egnet for planlegging av tiltak på Sundlands bevaringsverdige bygninger som skal transformeres til ny bruk.

DRAMMEN KOMMUNE

Sist revidert 28.11.2018

Saksnr: 18/10450

RETNINGSLINJER

DOKUMENTASJONSKRAV FOR PLAN- OG BYGGESAKER SOM BERØRER KULTURMINNER OG KULTURMILJØER

HENSIKTEN MED DOKUMENTASJONSKRAVENE

Hensikten med dokumentasjonskravene er å sikre at vedtak av reguleringsplaner og byggetillatelse som berører kulturminner og kulturmiljøer tas på et faglig tilfredsstillende grunnlag, der dokumentasjonen er utarbeidet med den hensikt å dokumentere de kulturhistoriske verdiene.

Hensikten med de ulike nivåene er å tilpasse kravene til dokumentasjon til typen tiltak og kulturminnernes verdier. Verdivurderingen av kulturminnene finnes i kommunens kulturminneregistrering. I Drammen kommune er alle kulturminner allerede registrert og vurdert. Dokumentasjonen skal derfor ikke være en vurdering av kulturminnets, kulturmiljøets eller områdets verneverdi.

Kravene definerer 5 ulike dokumentasjonsnivåer, på bakgrunn av hva plansaken eller byggesaken omfatter. Dokumentasjonskravene er kun knyttet til forholdet til kulturminner. Dette kommer i tillegg til øvrig dokumentasjonskrav som stilles i plan- og bygningsloven til planforslag/søknad om tiltak.

FELLES RETNINGSLINJER

Tilbakeføring av fasader
Dersom tiltaket gjelder tilbakeføring av fasade må det legges ved tegninger og/eller fotos som dokumenterer at bygningen har hatt den utforming som man ønsker å tilbakeføre til.

Områder med stort potensial for funn av arkeologiske kulturminner
Kommuneplanens arealdel pkt 2.2 stiller krav om varsling av kulturminnemyndighetene for tiltak som innebærer fysiske inngrep i bakken i følgende områder:

I retningslinjene er krav til dokumentasjon definert på 5 ulike dokumentasjonsnivåer, avhengig av hva byggesaken omfatter.

For verneverdig bebyggelse på Sundland må krav til dokumentasjon sees i sammenheng med reguleringsbestemmelser og retningslinjer, vedtatt i 2015.

Bevaringsstrategien for Sundland omfatter kun transformasjon av bevaringsverdige bygninger. Rivning og / eller nybygg omfattes ikke av bevaringsstrategien. Følgelig er dokumentasjonskrav for bygninger som omfattes av bevaringsstrategien vurdert til nivå 1:

NIVÅ 1	
Type tiltak	
Plansak	Byggesak
Endring av bygning registrert med middels verneverdi (C) i kommunens kulturminneregistrering.	Endring av bygning registrert med middels verneverdi (C) i kommunens kulturminneregistrering.
Vesentlig endring av bygning registrert som bør undersøkes (U).	Tilbakeføring av fasade på bygninger middels verneverdi (C).
Deling/sammenføring av eiendom med kulturminne med middels verneverdi (C) eller bør undersøkes (U).	Vesentlig endring av bygning registrert som bør undersøkes (U).
	Deling/sammenføring av eiendom med kulturminne med middels verneverdi (C) eller bør undersøkes (U).
Dokumentasjonskrav	
Dokumentasjonstype	Omfang
Beskrivelse av kulturminnet og området	Kort tekst om bygningens og områdets nåværende og tidligere funksjon og bruk. Beskriv bygningens alder og arkitektoniske stil. Beskriv også bygningens tilstand.
Foto	Fotoene skal vise bygningen og området utvendig. Fotoene skal ha tilhørende tekst som forklarer hva det er bilde av.
Eksisterende tegninger av bygningen(e)	Dersom det finnes tegninger fra tidligere sendes disse inn sammen med søknaden. Dersom det ikke finnes tegninger er det ikke nødvendig å utarbeide nye tegninger.
Kart	Kulturminnet skal markeres på situasjonskart. Dersom saken gjelder en plan skal også planavgrensningen markeres på kartet. Dersom saken innebærer deling skal kartet også vise ny situasjon med planlagt nybygg på fradelte eiendommer.
Beskrivelse av konsekvenser av tiltaket/forslaget	Beskrivelse av hvilke konsekvenser tiltaket/forslaget har for den aktuelle bygningen og området. Beskriv kort hvordan bygningen og området vil endres som følge av tiltaket.

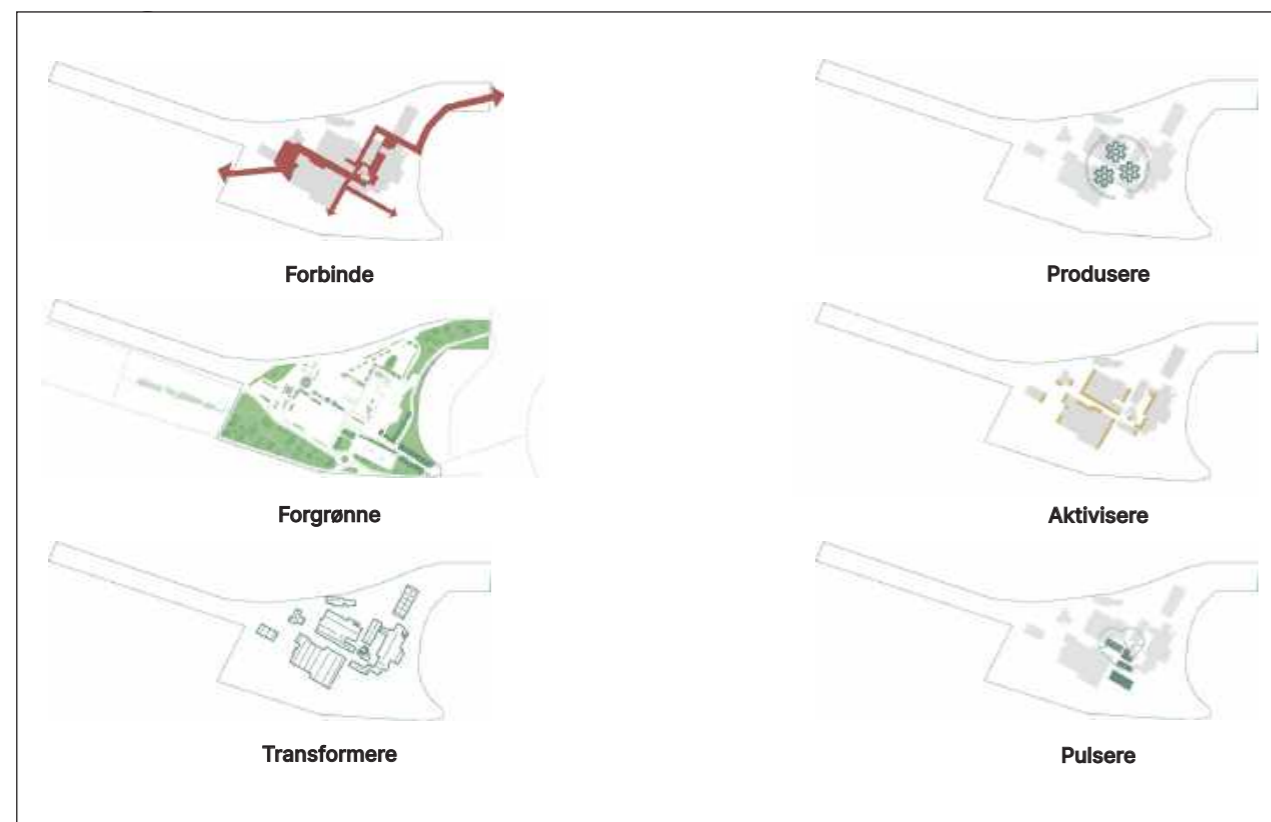

5

Utviklingsstrategi

Utviklingsstrategi

Bebyggelsen på Sundland har et samlet areal på cirka 58.000 kvadratmeter og består av rundt 13 små og store bygninger. Mange av de gamle byggene brukes i dag til ulike typer virksomhet innenfor lager, næring, kultur og undervisning. Flere av byggene har generøse og fleksible arealer, stor takhøyde og gode dagslysforhold – vel egnet for variert bruk.

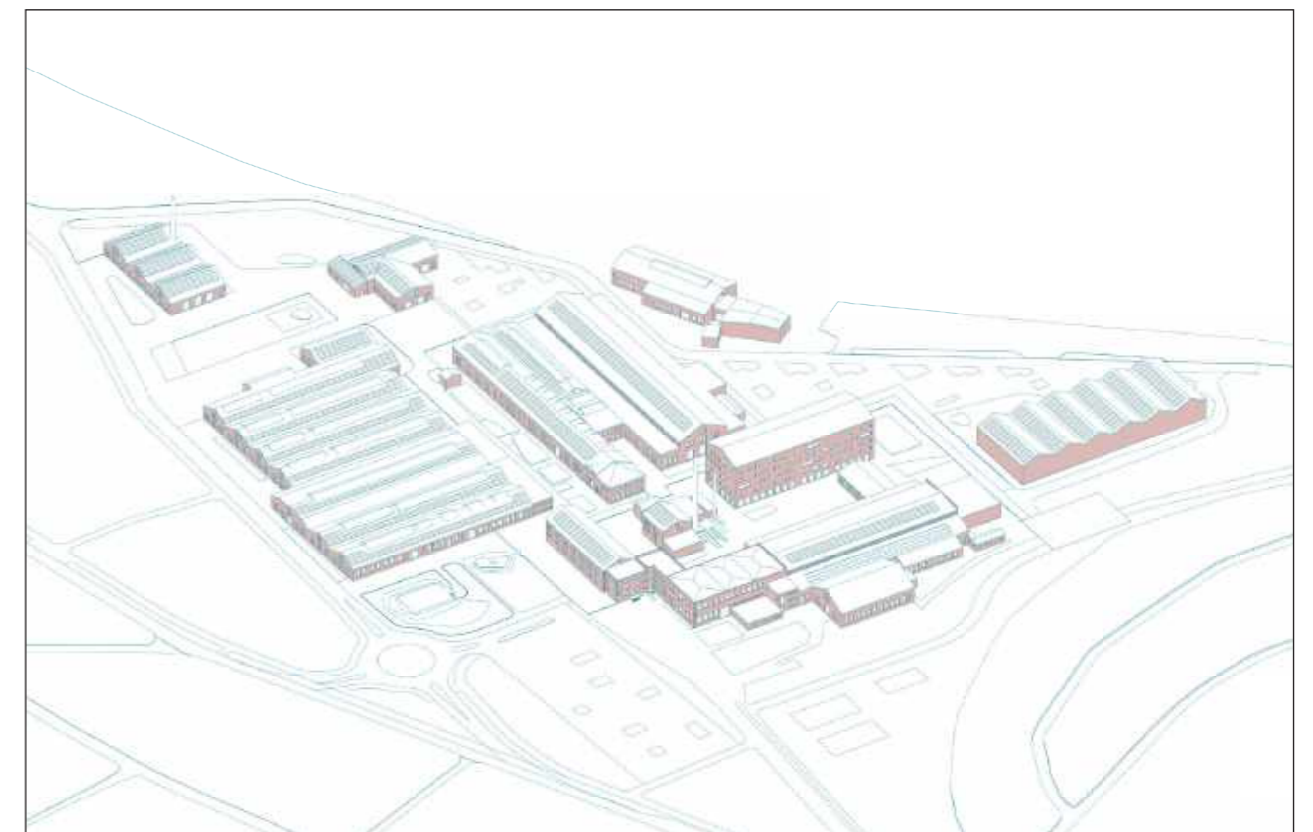
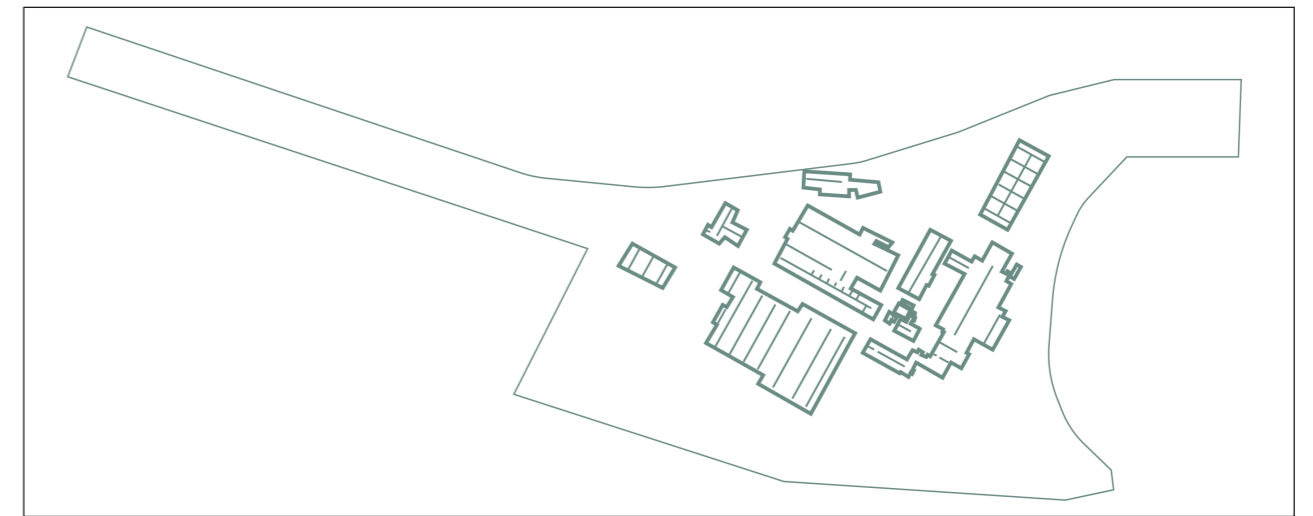

Bane NOR satte i 2022 i gang en omfattende utviklingsprosess for Sundland. Som ledd i denne prosessen er arbeidet med en bred strategi som favner flere delstrategier gjennomført.

Strategiarbeidet er utført i 2023 av NSW Arkitekter, Grindaker landskapsarkitekter, Natural Stage stedsutvikler og rådgivende arkitekt Grete Jarmund, kulturminnerådgiver.

Bevaringsstrategi

Denne bevaringsstrategien omfatter verneverdige bygninger som skal transformere til ny bruk.

6

Utvendig transformasjon

Utvendig transformasjon

Denne bevaringsstrategien skal sikre at bevaringsverdige bygninger som skal transformeres til ny bruk opprettholder verneverdiene som kulturminner.

Tiltak og rutiner er samlet i en «verktøykasse» som kan benyttes - både for den løpende drift og vedlikehold – og for framtidig transformasjon av bygninger til ny bruk.

Verktøykassen inneholder konkrete formingsretningslinjer – samt illustrerte prinsipløsninger og kvalitetskrav - for aktuelle tiltak. Det omfatter eksempelvis rutinemessig vedlikehold, material- og fargebruk, bygningsmessige endringer av eksteriør og interiør, dør-, port- og vinduer, samt løsninger knyttet til belysning, skilt, solavskjerming m.m. Eksempler og referanser inngår i verktøykassen.

Illustrasjon bygningsdeler

FDV – forvaltning, drift og vedlikehold

Bebyggelsen på Sundland er godt vedlikeholdt.

I denne sammenhengen anbefales det at gode og gjennomprøvde rutiner for FDV – forvaltning, drift og vedlikehold – skal følges, også for verneverdige bygninger som skal transformeres.

Det er viktig at tradisjonelle og stedegne materialer og utførelser benyttes ved løpende vedlikehold, som må utføres rutinemessig.

Utbedring av fuger – juni 2023

Material- og fargepalett

Sundland har en overordnet, ensartet og gjennomført material-bruk som er robust, med gjennomgående bruk av rød teglstein.

Øvrige materialer og farger er resultat av verkstedsvirksomhet og funksjonelle valg som er gjort. Det er noe variasjoner mellom hver enkelt bygning.

Registrering og vurdering av dagens materialer og farger er lagt til grunn for en palett som reflekterer den tidligere verkstedsvirksomheten. Paletten er en viktig formingsfaktor.

I vedlikehold og transformasjon tilstrebes videreføring av hver bygnings material- og fargepalett.

Tilnærming til valg av materialer og farger skal bidra til at Sundlands karakteristiske identitet består, men gir rom for at enkeltbygninger får individuell identitet – på lik linje med individuelle medlemmer av en familie med felles trekk.

	Yttervegger: Rød tegl - Norsk format. Kors binding med vekslende løper og kopskift.
	Vinduer og porter: malt rødbrun farge. NSB rød NCS 5050 Y80R
	Vinduer: støpejern - sort
	Vinduer: nyere vinduer eloksert aluminium farge: mørk bronze
	Beslag: gesimsbeslag, takrenner og nedløp. Sortlakkert

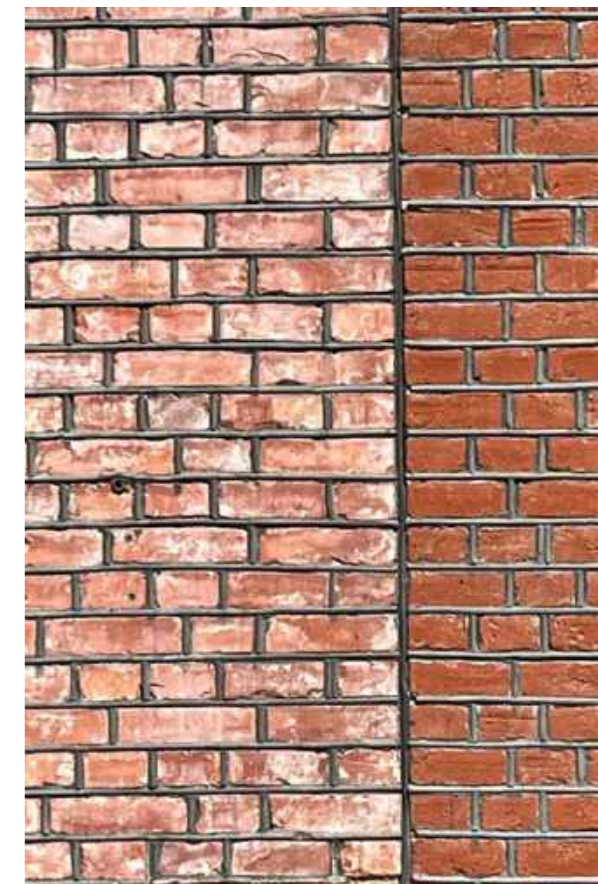
Teglstein

Sundland karakteriseres av ensartet og robust materialbruk med gjennomgående bruk av rød teglstein. Bruk av rød teglstein kjennetegner jernbanebebyggelse i både inn- og utland.

Utbygging over tid har gitt bygningene variasjoner i formater, fargenyanser, mørtel og fuger.

Det anbefales at denne variasjonen også ivaretas i løpende vedlikehold og nye tiltak som følge av transformasjon av bygninger til ny bruk.

Særlig viktig er det at tradisjonelle og stededne fugeløsninger videreføres.

Typisk utsnitt av fasade som viser variasjoner over tema rød teglstein

Åpninger – dører / porter / vinduer

For teglbygningene som skal bevares er åpninger i fasadene – dører / porter / vinduer - viktige elementer som både bidrar til å opprettholde Sundland som et ensartet kulturmiljø – og som samtidig muliggjør at Sundland kan utvikles til en destinasjon som gir verdi til folk, samfunn og næringsliv, med en solid stedsidentitet og bærekraftig stedsøkonomi. Derfor er åpninger en svært viktig del av bevaringsstrategien for Sundland.

Sundlands bebyggelse har en ensartet og særegen historisk karakter, og bygningene har en felles identitet til tross for at de er oppført over et tidsspenn på rundt 100 år.

Flere av bygningene har gjennomgått endringer og utskiftninger. De fleste endringene er av åpninger i fasader – dører / porter / vinduer – som følge av endrede funksjonskrav og endret bruk.

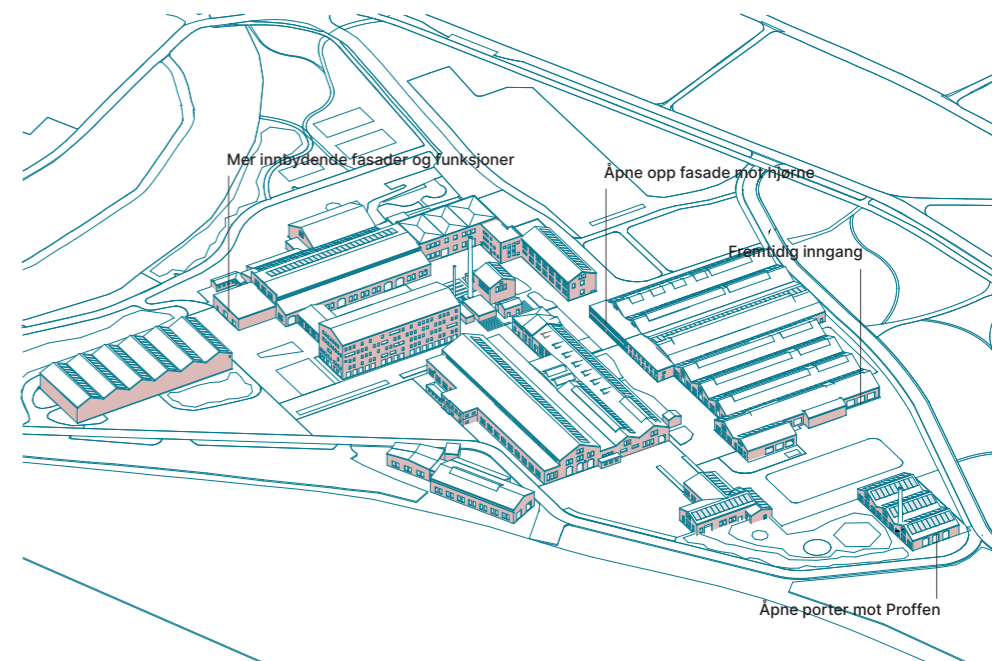
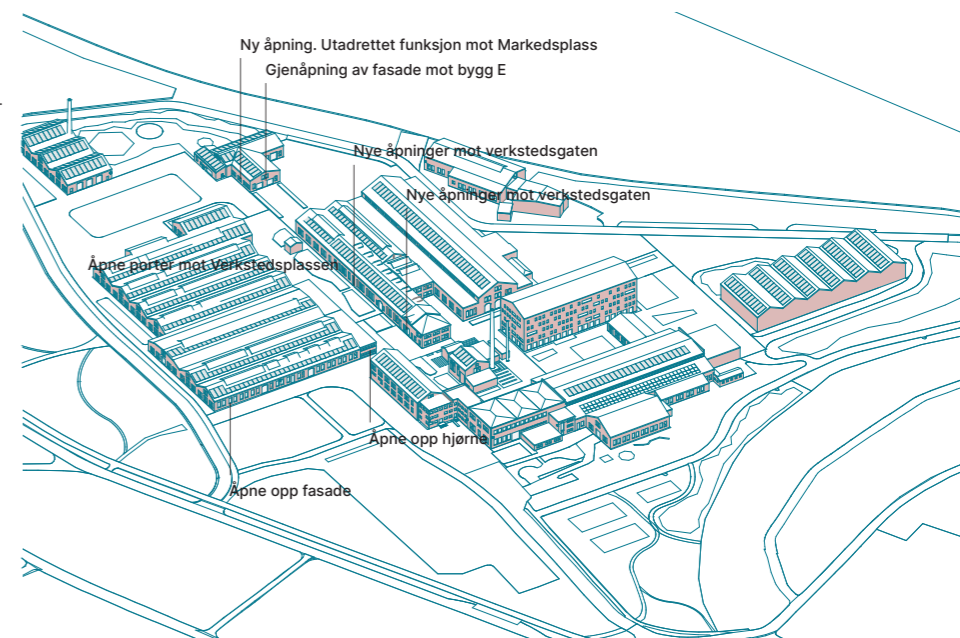
Endringer omfatter både nye åpninger, gjenmuring av tidligere åpninger, endring fra vindu til dør – og fra dør til vindu, - samt utskifting på grunn av alder / slitasje eller endrede funksjonskrav.

Dimensjoner – bredde / lengde / etasjehøyde / – på bygninger oppført for verkstedsfunksjon – og uterom mellom bygningene – er bestemt av jernbanemateriells dimensjoner - som varierer og gir bygningene individuell skala. Det gjelder også åpninger – porter / dører / vinduer – inkludert sålebank.

Dimensjoner på hele eller deler av bygninger oppført for menneskelige aktiviteter er utledet av at Sundland var en stor arbeidsplass, det gjelder etasjehøyder og åpninger – dimensjoner på dører og vinduer inkludert brystningshøyder.

Utforming og dimensjonering av bygninger og deres fasader – plassering av åpninger / porter / dører / vinduer – er funksjonsbestemt. Følgelig har bebyggelsen det et stort mangfold av proporsjoner og dimensjoner på åpninger – dører / porter / vinduer.

Åpninger og innganger tilpasses bruk. Tidligere innganger kan reetableres. Eksisterende åpninger tilpasses. Nye åpninger må vurderes opp mot funksjon og uterom.

Axonometri fra nord

Det store mangfoldet av proporsjoner og dimensjoner medfører at for enhver endring av en åpning må det foretas en funksjonsanalyse, deretter må endring programmeres, arkitektfaglig prosjekteres og gjennomføres.

Bevaringsstrategien illustrerer prinsipløsninger for et utvalg åpninger i typiske fasader. Prinsipløsninger illustrerer komposisjon av nye åpninger basert på analyse av eksisterende situasjon og nye funksjonskrav. Prinsipløsninger legges til grunn ved komposisjon og utforming av nye åpninger.

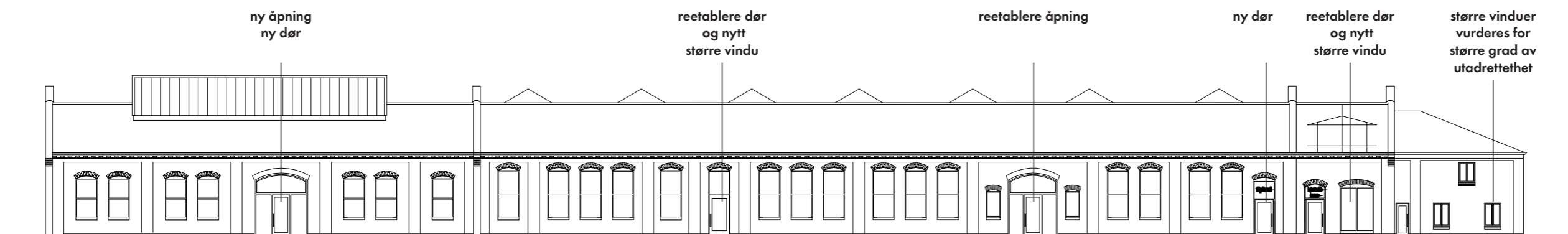
I tillegg til bygningselementer som dører / porter / vinduer må teknisk infrastruktur og installasjoner planlegges for enhver endring av åpninger. Det omfatter føringsveier, døråpner, kontakttablå, skilting, belysning og andre elementer som følge av transformasjon til ny bruk.

Åpninger og innganger tilpasses bruk.

- Tidligere innganger kan reetableres
- Eksisterende åpninger tilpasses.
- Nye åpninger må vurderes opp mot funksjon og uterom.

Eksisterende fasade

Eksempel på fremtidig fasade

Behandling av eksisterende tilbygg, bygg D

Første fase: lagerfunksjoner oppretholdes. Bygg kles med et materiale som gir formen en arkitektonisk kvalitet. Kledning og utførelse kan være kontemporær og ha en abstrakt karakter.

Eksempel på fremtidig fasade

Dører og porter

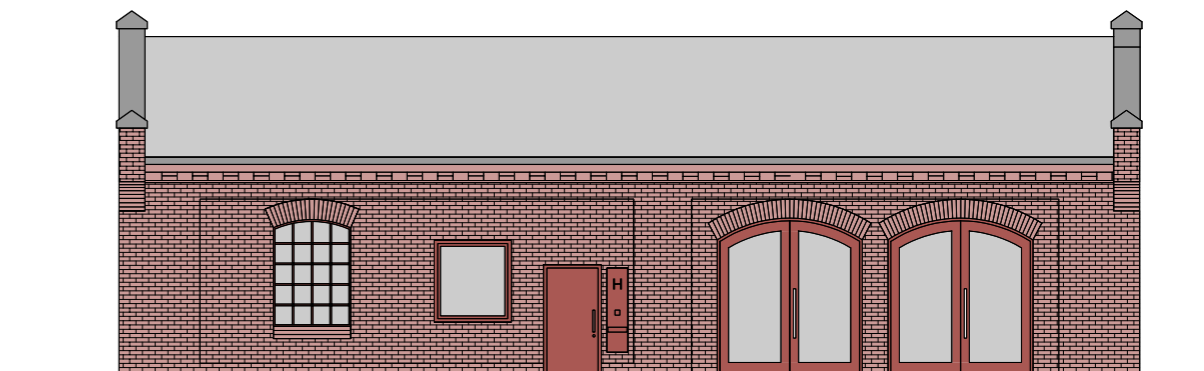
Nye dører og porter viderefører opprinnelig materialbruk som tre og stål (oprinnelig ståpejern i vindssprosser). Dørmiljøer planlegges helhetlig for best mulig integrasjon i et totalt dørmiljø med beslag, tekniske installasjon og skilt.

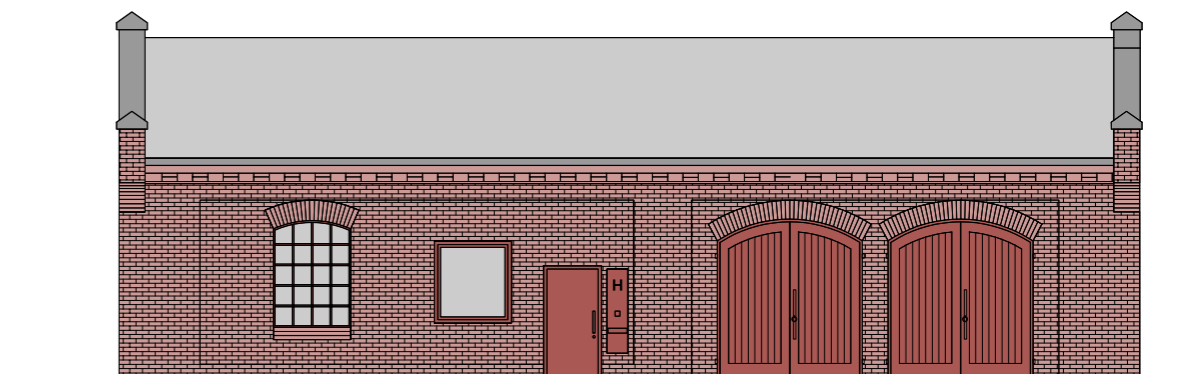
Eksempel på fremtidig fasade

Dører og porter

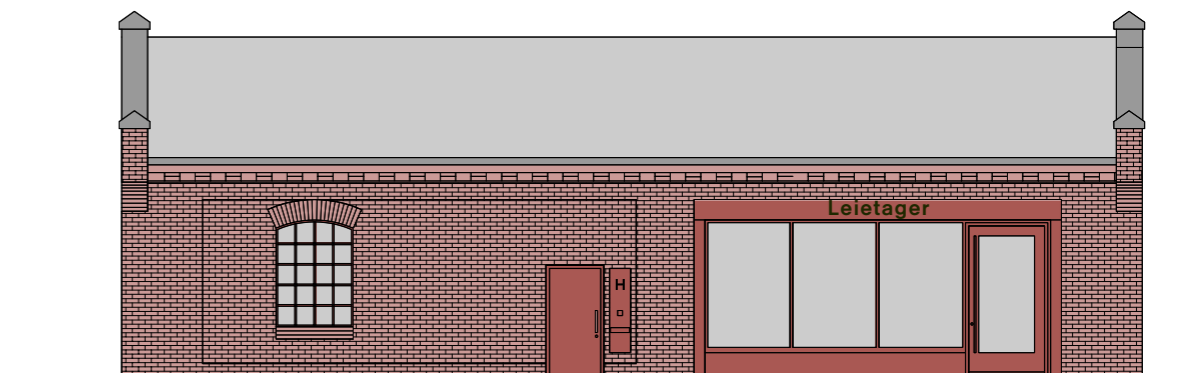
Eksempel på utforming av nye åpninger i bygg H for ulike funksjoner. Bygg H vender seg mot Verkstedsplassen og bør gis en utadrettet karakter som bidrar til å aktivisere plassrommet. Utforming av åpninger kan inspireres av de historiske verkstedsporene, eller gis en «shop front» karakter, når bruk endres til publikumsfunksjoner.

Utadrettet fasade mot "verkstedsplassen" - innvendige tredører (alt. stål) med glass

Utvendige porter kan signalisere om funksjon er åpen eller lukket

Utadrettet fasade mot "verkstedsplassen" - butikkvindu

Sokkel

Bebyggelsen på Sundland har gjennomgående sokler som formidler overgang mellom bunndekke – asfalt, betongheller, gress m.m. og teglvegger.

Sokler er enten utført i hugget naturstein / granitt – eller betong. Enkelte sokkelpartier består av kombinasjon av naturstein delvis forblendet betong.

Materialbruken anbefales videreført, både ved vedlikehold og ved endringer som følge av transformasjon til ny bruk.

Enkelte partier av betongsokler er skadet. Utbedring anbefales som del av det løpende vedlikeholdet slik at omfang av skader begrenses.

Typisk sokkel i hugget naturstein

Sålbenk

Sålbenk er en utvendig fals under vinduet. Den er utformet slik at vannet renner av og ledes ut fra veggen.

Bygningene på Sundland har vinduer satt inn i murte åpninger i teglvegger. Sålbenker er utført i tegl, som kan være pusset, eller de er støpt i betong. Noen sålbenker har beslag av metall.

Materialbruken anbefales videreført, både ved vedlikehold og ved endringer som følge av transformasjon til ny bruk.

Flere sålbenker har mindre skader. Utbedring anbefales som del av det løpende vedlikeholdet slik at omfang av skader begrenses.

Sålbenk i murt teglstein med pusset overflate

Taktekking, gesimsbeslag, takrenner og nedløp

Det antas at taktekking og beslag er skiftet på de fleste bygningene.

Flere bygninger har forhøyet gesims, sannsynligvis som følge av etterisolering av kalde tak.

Bygningene på Sundland har taktekking i metall eller papp i grånyanser som heller mot svart.

Renner og beslag er i metall, som er plastbelagt eller lakkert.

Material- og fargebruken anbefales videreført, både ved vedlikehold og ved endringer som følge av transformasjon til ny bruk.

Mindre skader anbefales utbedret som del av det løpende vedlikeholdet slik at omfang av skader begrenses.

Tekking, beslag, takrenner og nedløp på eksisterende bebyggelse

Suppleringer

Denne bevaringsstrategien skal sikre at bygninger vurdert som kulturminner opprettholder verneverdi ved transformasjon til ny bruk. Pågående utviklingsprosess tilsier at bevaringsverdige bygninger vil bli supplert både med informasjon – tekst og skilting – samt belysning ute og inne som ivaretar nye funksjoners og aktiviteters behov for profilering og kommunikasjon.

Tekst og skilting, samt belysning, er ikke en del av bevaringsstrategien, men inngår i det samlede strategiarbeidet for Sundland som skal sikre at

Følgende er hentet fra «analyse» og «premisser» og har overføringsverdi ved valg av løsninger:

Bebyggelsen har en ensartet og særegen historisk karakter, og bygningene har en felles identitet til tross for at de er oppført over et tidsspenn på rundt 100 år.

Tiltak kan inspireres av «NSB-standard» - definert som «funksjonell tradisjon» for jernbanearkitektur og verkstedsvirksomhet videreføres – eller tilbakeføres dersom dokumentasjon foreligger.

Løsninger for tiltak utledet av ny bruk / nye funksjoner legges til grunn for etablering av en gjennomgående «Sundland-standard».

Endring fra ensartet verkstedsfunksjon innenfor hele Sundland - til flere mindre funksjoner rettet mot et bredt publikum - forutsetter markering av enkeltfunksjoner. Visuelle og fysiske markeringer må bygge oppunder Sundlands identitet og være stedstilpasset.

Tekst og skilting

Valg av font, farger og bakgrunn bør sees i sammenheng med material- og fargepalett for Sundland, samt prinsipløsninger for åpninger – porter / dører / vinduer – og for universell utforming.

I denne sammenhengen presenteres prinsipløsninger og referanser med overføringsverdi til Sundland.

Belysning

Belysning ute og inne skal dekke mange behov – gjennom døgnet, uken og året. Løsninger skal både være permanente og temporære – eksempelvis knyttet til årvisse hendelser, som julemarked.

For Sundland er det behov for generell utebelysning av offentlig tilgjengelige arealer – veier og uterom / plasser / torg.

Varierte funksjoner og aktiviteter har behov for individuelle løsninger for belysning ute og inne.

I denne sammenhengen presenteres prinsipløsninger og referanser med overføringsverdi til Sundland.

7

Innvendig transformasjon

Innvendig transformasjon

Innvendig transformasjon av bygninger vurdert som kulturminner omfatter istandsetting og tilrettelegging for nye formål og ny bruk uten at bygningens verneverdi reduseres.

Bygninger oppført for verkstedsfunksjoner har generelle og fleksible arealer med god takhøyde, og de er godt egnet for transformasjon for ny bruk. Flere av bygningene har potensiale for arealutvidelse ved etablering av mezzaninetasjer i deler av grunnflaten.

Vernestatus

Bygningene er regulert til hensynssone. Det omfatter første og fremst bygningens eksteriør. Interiører i bygninger som skal bevares er ikke bevaringsregulert.

Teknisk forskrift

Endringer av bygningenes interiør er underlagt byggteknisk forskrift / TEK 17.

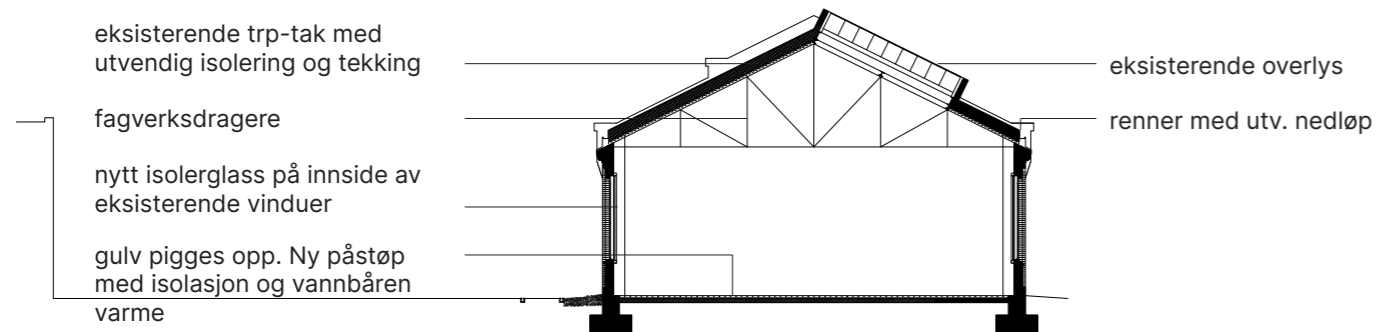
Foto Knut Neerland

Sjekkliste

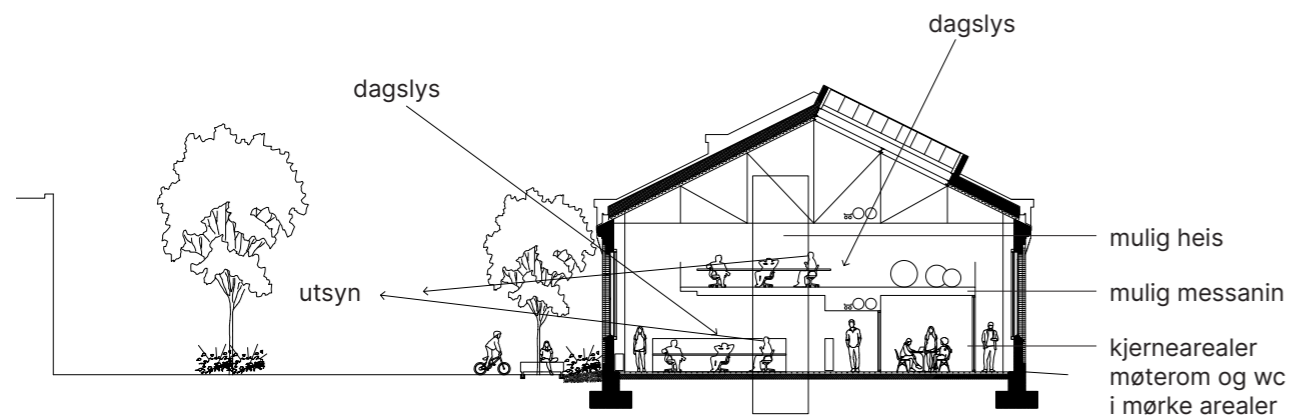
Ved transformasjon av verneverdige bygninger til ny bruk skal følgende forhold ivaretas / velges / hensyntas:

Opplistingen brukes som en sjekkliste ved planlegging av tiltak.

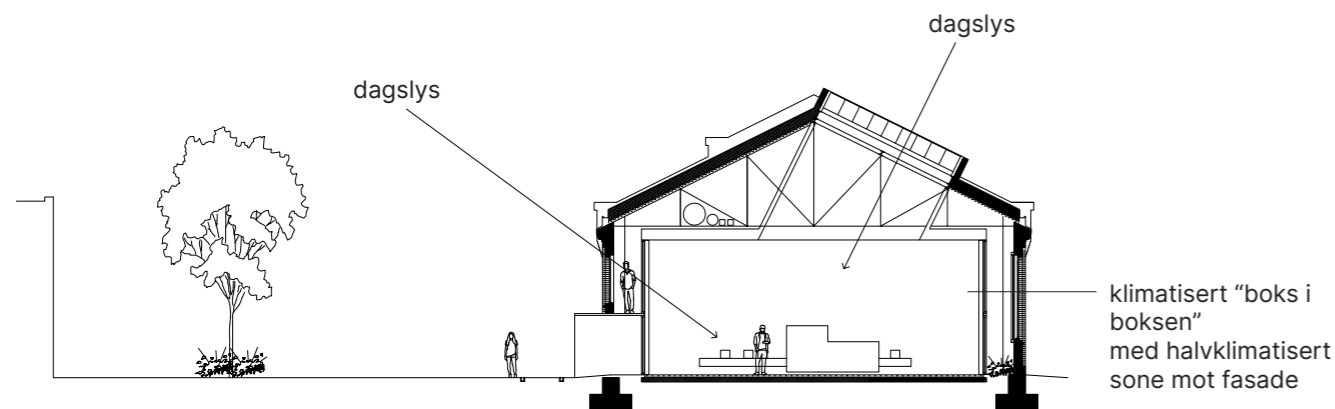
- Robuste materialer - og velprøvde og anerkjente løsninger for utførelse – skal velges.
- Universell utforming - tilrettelegging for alle ved at tiltak skal være universelt utformet – i vid forstand. Anerkjente prinsipper og sjekklister legges til grunn for funksjonsanalyse, programmering og prosjektering av tiltak.
- Reversible løsninger – tiltak og tilføyelser som kan fjernes – bør tilstrebes for temporære aktiviteter og funksjoner av begrenset varighet.
- Bygningsfysiske forhold - temperatur og fukt – må sjekkes ut ved endret bruk. Det gjelder særlig for uisolerte bygninger som transformeres til ny bruk med krav til inneklime.
- Brannkrav - så som seksjonering, brannskiller, branddører og rømningsveier – må tidlig avklares med brannrådgiver.
- Krav til inneklime inkludert ventilasjon.
- Krav til arbeidsmiljø, - inkludert dagslys, ventilasjon og inneklime - og HMS-krav – helse- miljø- og sikkerhet - må tidlig avklares ved planlegging av tiltak.
- Potensial for arealutvidelse bør vurderes når tiltak planlegges. I flere av de verneverdige bygningene har takhøyder som muliggjør etablering av mezzaninetasje. Funksjoner som ikke krever dagslys kan etableres under mezzanin, så som toaletter og garderober.

Typisk snitt - bygningsfysiske forhold

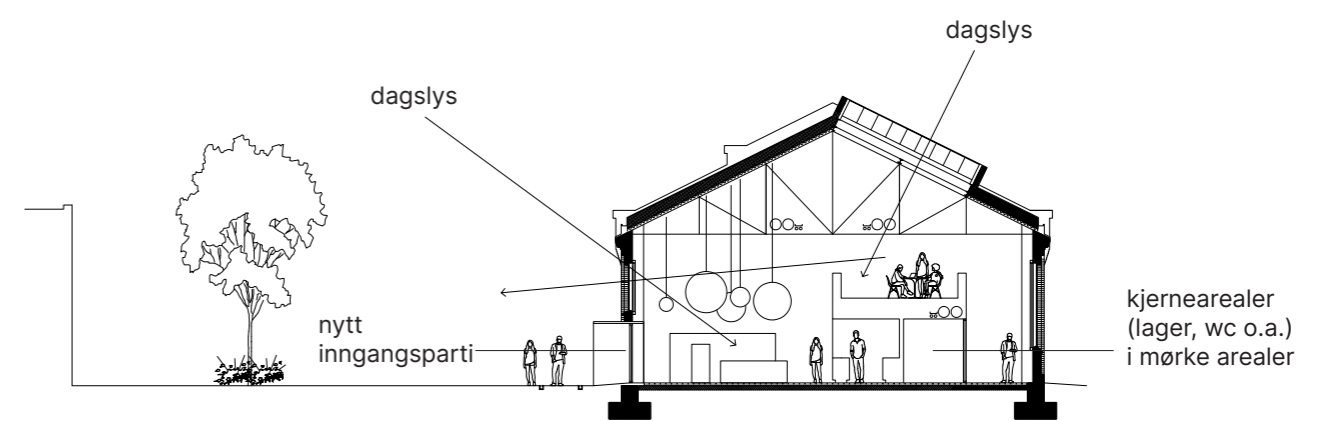

Typisk snitt - work/ co-work

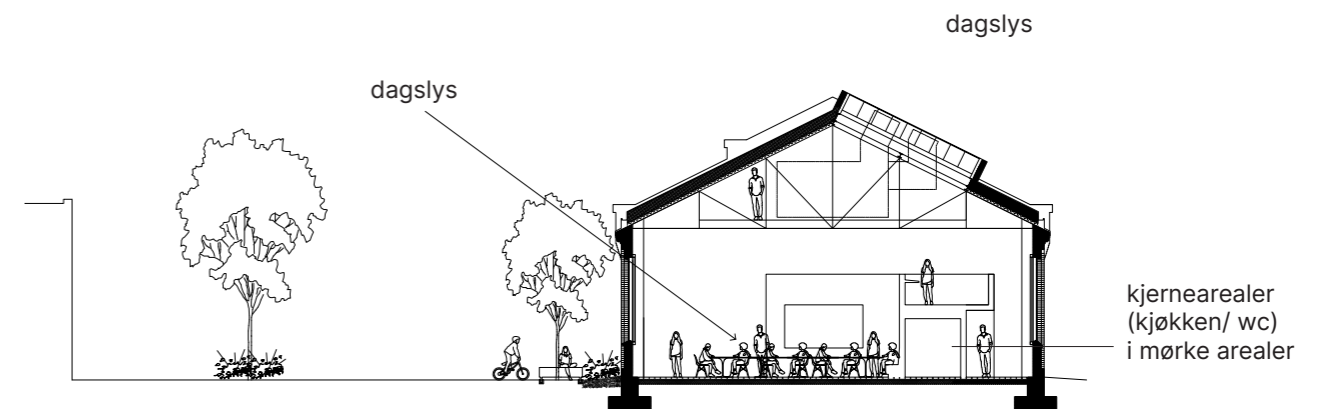

Typisk snitt - produksjon

Transformasjon av byggene kan skje uten betydelig inngripen i eksisterende konstruksjoner, men bygningsfysikk og inneklimate må ivaretas. Samtidig må alle krav til arbeidsmiljø tilfredstilles. Tilleggsarealer kan etableres som selvberende konstruksjoner innenfor eksisterende konstruksjoner. Tekniske installasjoner kan inkorporeres uten betydelige inngrep.

Typisk snitt - salg/ service

Typisk snitt - servering

8

Strategi for landskap

Strategi for landskap

Utvikling av strategier for landskap / utomhusplan, - verdiorientert stedsutvikling og bærekraftig stedsøkonomi - og bevaringsstrategi har pågått parallelt. Felles arbeidsmøter har bidratt til at landskapsstrategi / utomhusplan – som i dette tilfelle omfatter gradvis endring av et tidligere industri- og verkstedsområde – er avstemt med hensyn utledet av at bebyggelsen har bevaringsverdi og har varierende grad av verneverdi. Kulturminnene utgjør et helhetlig kulturmiljø – og skal transformeres for å imøtekomme behov og krav utledet av verdiorientert stedsutvikling og bærekraftig økonomi.

Området skal transformeres til et attraktivt og bærekraftig byutviklingsområde med næringsliv, rekreasjon og på sikt boliger. Landskapsutforming bidrar til å skape et helhetlig, funksjonelt og estetisk område som respekterer Sundlands historie og identitet.

Landskapsarkitektene Grindaker – har sammen med NSW arkitekter, Natural State stedsutvikler og kulturminnerådgiver – utviklet konsepter og forslag til hvordan landskap, gater og plasser kan utformes for å ivareta både kulturminner, naturverdier, sosiale behov og estetiske kvaliteter, samtidig som vi opprettholder en funksjonell og fleksibel logistikk. Utomhusplanen viser hvilke muligheter som ligger i å utvikle et område som vil være i stadig endring og tilpasning.

Sundland – flyfoto 1939

Illustrasjon: Utomhusplan - utviklet av landskapsarkitektene Grindaker

Jamfør Landskapsrapport Sundland Drammen.

Kulturminner og historiske spor

Samlet skal bevaringsstrategi og landskapsstrategi / utomhusplan gi området identitet og karakter. Området skal fylles med ny bruk som er tilgjengelig for publikum. Landskapsstrategien henter inspirasjon fra tidligere bruk av området, både til industri og dyrket mark.

Både lokstallen til rotunden og traversen var oppført og anlagt før 1939, og de utgjør viktige historiske spor som utomhusplanen synliggjør.

Traversen

Traversen ligger mellom bygg G og D og gir en viktig karakter til området. Den var synlig over bakken fram til ca. 2003, og forsvant en gang mellom 2003 og 2009. Traversen skal markeres og utvikles som en ny møteplass for bydelen og befolkningen ellers.

Rotunden / svingskive

Lokstallen med svingskive var i bruk fram til 1976 da lokstallen brant ned. Markering av rotunden er viktig for å gjøre Sundland lesbart som industrielt kulturminne.

Jernbanespor

Aksene på Sundland er relatert til retning på sporene, både i forhold til bygningenes plassering, utstrekning - og rommene mellom bygningene.

Materialer - gjenbruk og ombruk

I landskapsstrategien anbefales gjenbruk av materialer av god kvalitet. Jernbaneskiner kan benyttes som kantavgrensing. Skinner, understell til

Sundlands jernbanehistorie tas med videre som spor i landskapet og i materialbruk. Det samsvarer både med bevaringsstrategiens formål - og verktøykasse.

(c) Svein Egil Sando
Lokstall og svingskive 1970

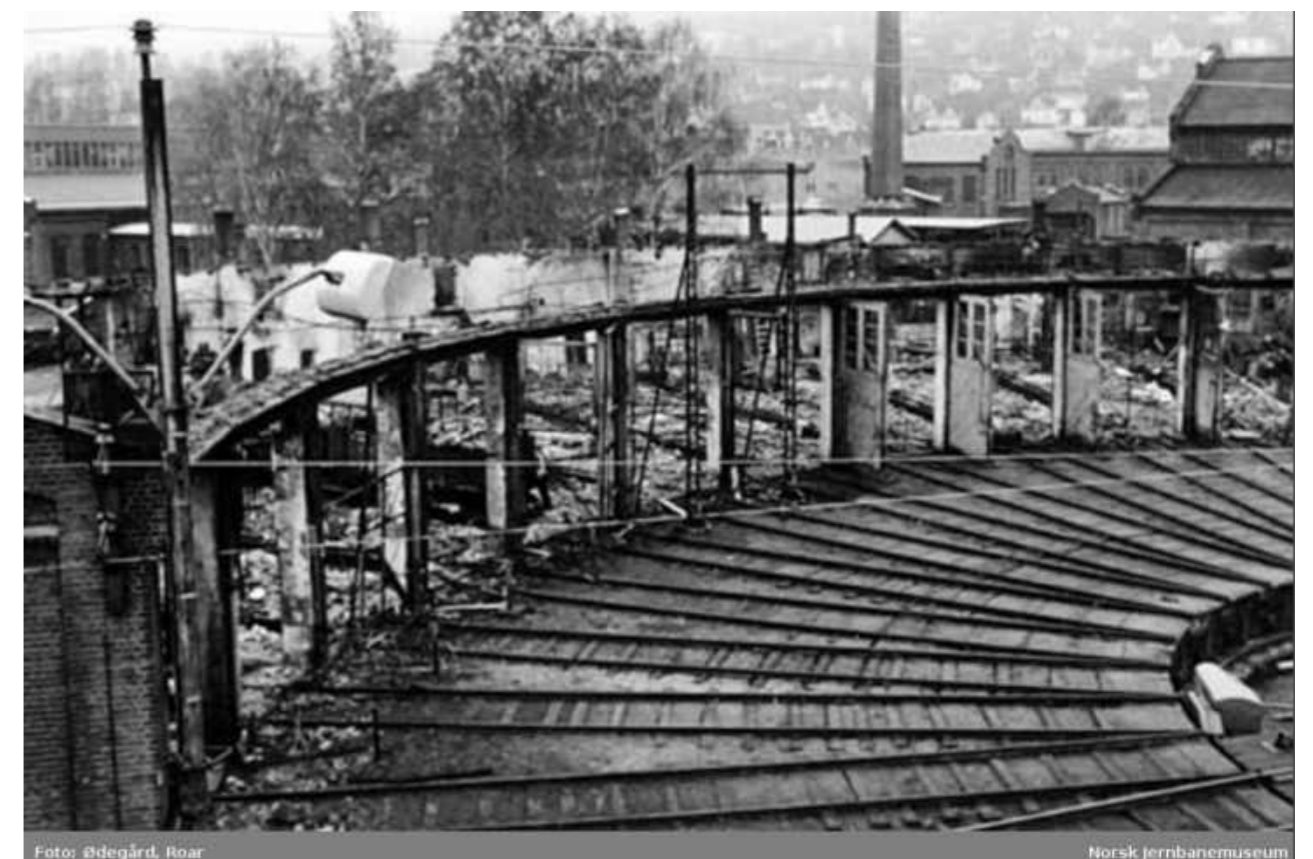

Foto: Ødegård, Roar

Norsk jernbanemuseum

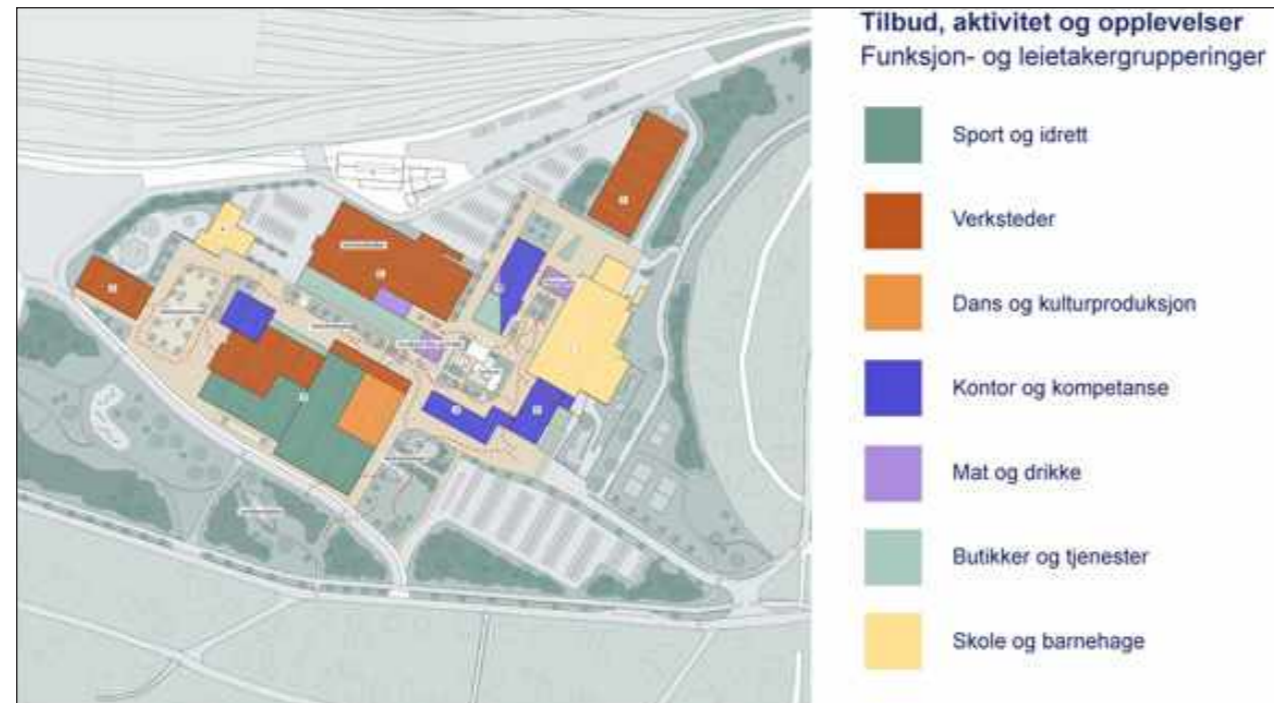
Lokstall og svingskive etter brannen i 1976

9

Strategi for stedsutvikling

Strategi for stedsutvikling

illustrasjon: Funksjoner lokalisert i transformerte bygninger – utviklet av Natural State

Utvikling av strategier for stedsutvikling, landskapsstrategi / utomhusplan og bevaring har pågått parallelt. Felles arbeidsmøter har bidratt til at forslag til strategi for verdiorientert stedsutvikling og bærekraftig stedsøkonomi er avstemt med hensyn utledet av at bebyggelsen har verneverdi som kulturminner og utgjør at helhetlig kulturmiljø som skal bevares.

Natural State utvikler og realiserer steder og møteplasser med en markedsorientert tilnærming, og vektlegger egenart, stedsidentitet, multifunksjon og formidling.

Stedsutviklingsprosjektet har følgende mål:

- Jobbe frem en effektiv og helhetlig strategi for hvordan vi skal utvikle Sundland som et forbildeprosjekt for bærekraftig og sirkulær transformasjon.
- Sikre optimal verdiskapning for alle prosjektfasene gjennom hele utviklingsløpet — definere tydelige faser og legge opp til trinnvis og god utvikling.
- Komme frem til riktig innhold for areal og bygg.
- Skape en aktiv og spennende destinasjon som er attraktiv for folk og næringsliv.
- Sikre et godt samarbeid mellom prosjektets nøkkelaktører — eier, leietakere, mulige fremtidige leietakere, offentlig sektor og nabolaget for øvrig.
- Skape synlighet og positivt omdømme for Bane NOR.
- Gjøre Sundland til en sterk og tydelig stedsidentitet i Drammen, og skape

Mål for verdibasert stedsutvikling og bærekraftig økonomi samsvarer med bevaringsstrategiens formål - og verktøykasse.

10

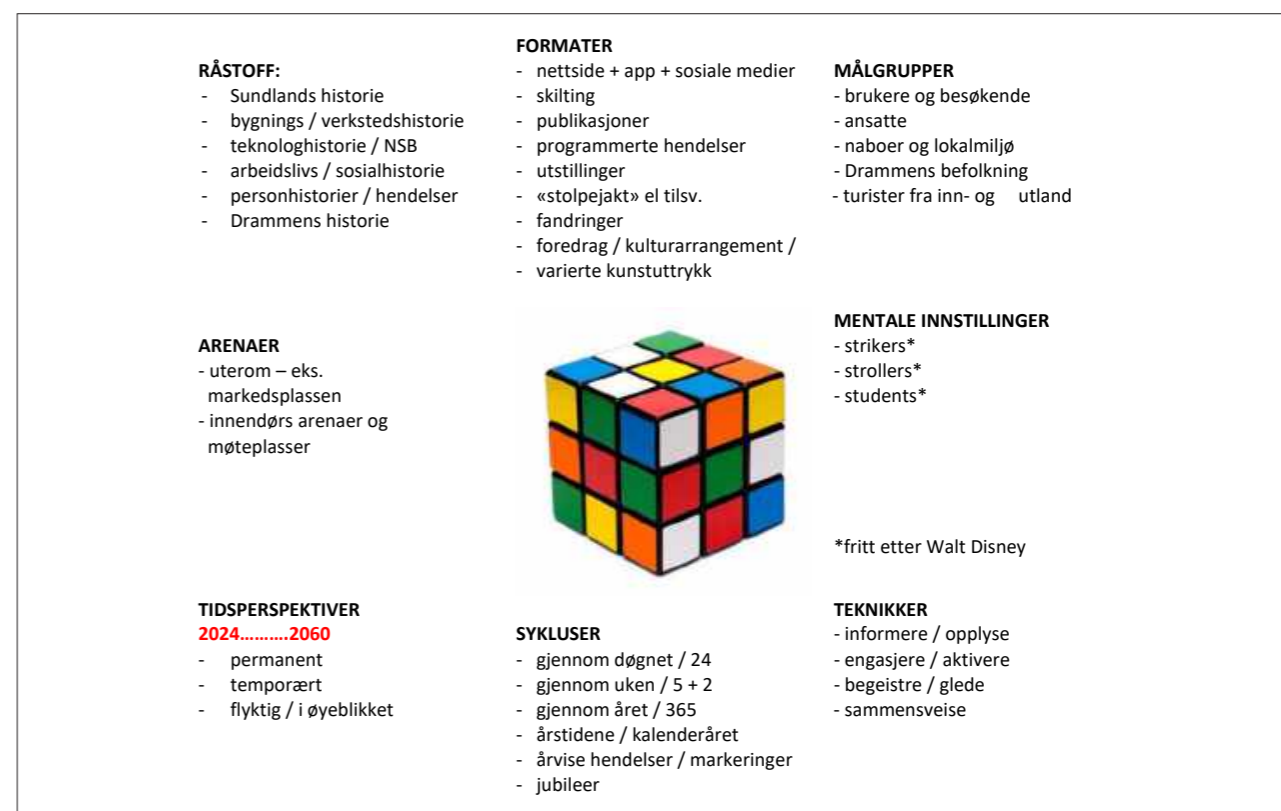
Strategi for formidling

Strategi for formidling

Et kulturmiljø som Sundland – tidligere NSB's Sentralverksted for Vestbanenettet – har et stor potensial for formidling overfor et bredt publikum i alle aldre – både brukere av aktiviteter og besøkende, ansatte, nærmiljø – og Drammens befolkning. Formidling av kulturhistorien knyttet til Sundland vil bidra til å skape forståelse for hvorfor bygningene og bygningsmiljøet er verdt å ta vare på for kommende generasjoner.

Programmeringsmodell

Formidling kan programmeres etter en modell basert på Rubiks kube – puslet baklengs.....

Illustrasjon - fritt etter programmeringsmodell for Nobels Fredssenter – Jarmund + Amble

Kunstnerisk utsmykking

- Kunstneriske uttrykksformer kan være en del av formidlingen av Sundland – både som fortid, samtid og fremtid.

Grunnlag for bevaringsstrategi for Sundland

11. Forankring

Reguleringsplan 2015

Bevaringsstrategien er forankret i gjeldende områderegulering med bestemmelser for Sundland.

Bevaringsstrategi for Sundland jernbaneverksteder - 16 / 361 Skogliveien 4 – skal utledes av gjeldende reguleringsplan med bestemmelser. For hensynssone 570_1 - Bevaring framkommer følgende krav:

§3-2 REKKEFØLGEKRAV

- h) Hensynssone 570_1
- Før det kan gis rammetillatelse for bebyggelse innenfor og/ eller tilstøtende hensynssone H570_1 skal det foreligge en godkjent bevaringsstrategi for eksisterende bebyggelse og anlegg innenfor hensynssonen.

§ 3-3 DOKUMENTASJONSKRAV

c) Bevaringsstrategi

For ny bebyggelse tilstøtende og/eller innenfor hensynssone 570 _ 1, og/ eller ved større endringer på/rivning av eksisterende bebyggelse innenfor hensynssonen, skal det utformes en bevaringsstrategi. Bruksendring som ikke medfører vesentlige endringer, eller forringer eksisterende bebyggelses verneverdi kan tillates. Bevaringsstrategien skal redegjøre for hvordan Retningslinjer for offentlige rom, bebyggelse og utomhusarealer for områderegulering Sundland er hensyntatt. Bevaringsstrategien skal:

- Fastsette prinsipper for hvordan registrerte kulturminner og historiske spor skal bevares og forsterkes i bebyggelse og utomhusarealer som inngår i kulturmiljøet.
- Fastsette hvilke bygninger/ hvilke deler av bebyggelsen som skal bevares og/eller hvordan disse kan transformeres med hensyn til ny bruk.
- Fastsette formingsretningslinjer for ny og eksisterende bebyggelse innenfor hensynssonen inkl. plassering, byggehøyder og materialbruk. Det skal redegjøres for hvordan formingsretningslinjene i bevaringsstrategien ivaretar kulturmiljøet.
- Fastsette metoder og krav for dokumentasjon av bevaringsverdige bygg som foreslås helt, eller delvis revet.
- Inneholde en overordnet utomhusplan for hele hensynssonen, inkludert byrom og passasjer innenfor BG#5 og BG#8. Utomhusplanen skal fastsette prinsipper for alle tema som inngår i utomhusplanen ved rammesøknad. Utomhusplanen skal gi retningslinjer for utforming og programmering av byrom og passasjer innenfor bestemmelsesgrensene, med særlig fokus på hvordan kulturmiljøet kan forsterkes ved utforming av utomhusarealene.
- Fastsette rekkefølge for og avhengighetsforhold mellom ferdigstillelse av bebyggelse og utomhusarealer.

Bevaringsstrategi for 570_1 skal oversendes fylkeskommunen for uttalesle og fremlegges for politisk behandling.

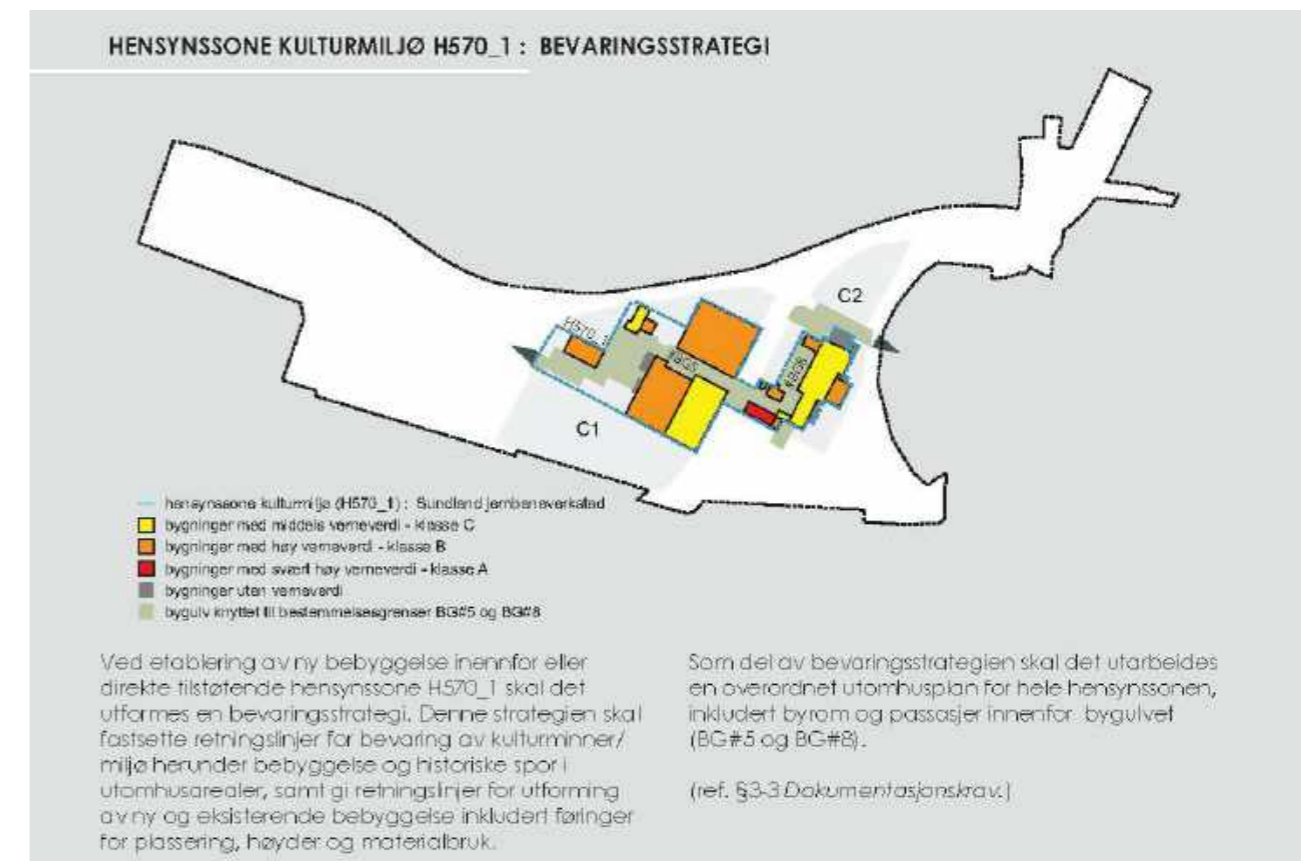
Bestemmelser som ikke er relevant for Bevaringsstrategien er skrevet i grått.

Retningslinjer 2015

Retningslinjer ble utarbeidet av A-lab for ROM Eiendom i 2015.

Under følger utdrag som er relevant for bevaringsstrategi utarbeidet i 2023

Vurdering av verneverdi er basert på Drammen kommunes kunnskapsgrunnlag / Jo Sælleg

12

Vernestatus

Vernestatus

Bevaringsstrategien bygger på Drammen kommune kriterier for vern og verneklasser, samt verdivurdering utarbeidet av kulturminnerådgiver Jo Sælleg.

Vernekriterier – aktuelle for Sundland

Det kan være mange grunner til å bevare et kulturminne for ettertiden. Ved registrering er objektene vurdert i forhold til ni forskjellige vernekriterier:

Kunstnerisk eller arkitektonisk utførelse. Noen objekter fremheves ved spesiell arkitektonisk eller annen kunstnerisk kvalitet.

Identitet og/eller symbolverdi. Enkelte objekter vekker minner og representerer referanser for større grupper av mennesker, eller de markerer tilhørighet til et område. Som eksempler nevnes skoler og kirker.

Historisk og/eller pedagogisk betydning. Noen får hus og steder er knyttet til spesielle begivenheter eller personer, eller de har tjent formål av historisk karakter.

Miljøverdi eller strøksverdi. Begrepet benyttes når objekter har oppsluttende betydning, og setter andre kulturminner inn i en riktig sammenheng, f.eks. som del av anlegg eller som nabobygning til et kulturminne (sikringszone).

Representativitet. Noen hus er representative med hensyn til type, utførelse eller bruk, fra en tidsperiode eller på grunn av lokal egenart. Disse representerer vanligvis en hustype som har vært vanlig på stedet.

Autentisitet. Objekter som har opprinnelig eller tidligere karakter i behold er viktig å verne. Kriteriet kan være avgjørende for valg mellom objekter av samme type.

Sjelden. Et kulturminne kan være sjeldent når det gjelder type, utførelse eller bruk. Begrepet dekker to områder. Objekter som i dag er sjeldne, men som tidligere har vært utbredte og objekter som var sjeldne på det tidspunkt de ble oppført.

Tilstand. Den tekniske tilstanden gjør at noen objekter er mer egnet for vern enn andre tilvarende objekter.

Alder. Objektets alder har stor betydning for vurderingen av verneverdi.

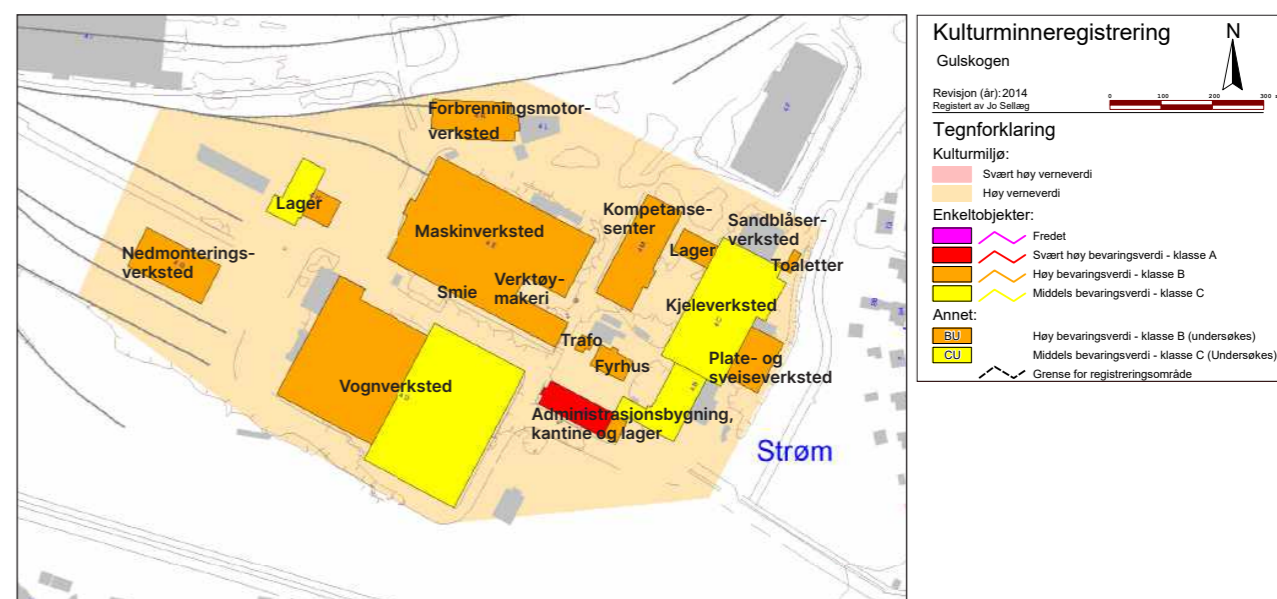
Totalinntrykket er sammenfattet i en **samlet faglig vurdering**. De ni kriteriene vektlegges forskjellig, slik at man ikke kan "summere" verdien av de enkelte kriterier for å beregne en samlet vurdering.

Verneklasser – aktuelle for Sundland

A Svært høy verneverdi. Objekter som er viktige i et lokalt og et regionalt perspektiv. Gruppen omfatter de viktigste kulturminnene i kommunen, bygg og anlegg som er "udiskutable" verneobjekter som dokumentere kommunens historiske identitet og utvikling.

B Høy verneverdi. Kulturminner som er viktige for lokal identitet og som har en egenverdi uavhengig av plassering og miljø.

C Middels verneverdi. Kulturminner som hver for seg ikke er spesielt interessante eller verdifulle, men som er viktige for å helheten i verneverdig miljø selv om de er ombygde.

Drammen kommunes registreringer av kulturminner og kulturmiljø på Sundland 2014

Verdivurdering av Sundland

DRAMMEN KOMMUNE										Kulturminnevurdering for område: Gulskogen										Utgave: 22-04-2014		Sortering: Adresse		Utvalg: Vern																				
Registrerings- og vurderingssystem:					Koder for Stil - Alder - Byggeår					Koder for Kriterier for vern:					Koder for Vernestatus:					Koder for kilder byggeår og oppl.:					Generelle kommentarer																			
Registrering og vurdering av kulturminner fra nyere tid (etter 1537) i bebygde områder. Skjema og metode er utviklet av Jo Sellæg og er beskrevet i "Vurdering av kulturminner", versjon 6.0.					Stil (objektet i dag): R = Rokokko/barokk A = Art nouveau (rendyrket) L = Louis-seize J = Byggmester-Jugend E = Empire N = Romantisk barokk/rok/klassis. B = Biedermeier K = 1920-års klassisisme S = Sveitserstil F = Funksjonalisme /FF=Ny funksis Sd="Drammenshus" M = Etterkrigsmodernisme H = Historisme U = Ubestemt/ikke entydig D = Dragestil T = Tilpasning, kopiering					Vurderingsnivåer: S = Svært høy, H = Høy, M = Middels, L = Lav Vurdering av enkeltobjekter: Kunstnerisk/arkitektonisk (1): Identitet/symbolverdi (2): Historisk/pedagogisk (3): Miljøverdi/strøksverdi (4): Representativitet (5): Autentisitet (6): Sjeldenhet (7): Tilstand (8): Alder (9): Saml.:					Nasjonalt vern: F = Fredet etter lov om KM Regionalt/lokalt vern: A = Svært høy verneverdi B = Høy verneverdi C = Verneverdig miljø U = Undersøkes/dokument.					A = C F Arbo, katalog D. Museum 1955 B = Byarkivet, Drammen kommune D = Drammen bys histore, b. 1-5 E = Eier eller representant for eier F = Trond Fossen, Ark.oppg. H = "Hus for folk flest", 1997 N = Norske gårdsbruk, Buskerud, 1948 R = Registrator S = Sefrak T = B T Syvertsens arkiv U = "Drammen by i utvikling gj. 400 år" V = Skogerboka					Registrering og vurdering er utført av <i>Jo Sellæg</i> Identifikasjon av objekt: Adresse: Gårdsnr.: Betegnelse: Bygnings- Eksist. Funksjon Stil: Alder: Bygd: Gate/vei: Nr.: Bruksnr.: nummer: vern: opprinnelig: Ar S K					Bygningshistoriske data: 1 2 3 4 5 6 7 8 9 Saml.:					Vernestatus Foreslås regulert til bevaring		Kulturmiljøer Miljø foreslås regulert til bevaring. Se prosjektrapport for beskrivelse.		Vernestatus MILJØ:		Bygningshistoriske data: Arkitekt: Byggherre:		Tilleggsopplysninger og kommentarer: Relevant informasjon som ikke fanges opp i de øvrige rubrikkene:	

Forklaring av matrise

Skogliveien	4	A	16	361	Jernbaneverkstedet	20195975	1	B	kontorbygning	A	191	1911	R	H	H	H	H	M	S	H	M	S	A	Jernbaneverkstedet	B	Peter Thane	Norges Statsbaner	Vestre del av bygningsnummer. Administrasjonsbygning. Tegnet 1909. Hele anlegget: Sentralverksted for Vestbanenettet.		
Skogliveien	4	B	16	361	Jernbaneverkstedet	20195975	2	B	kontorbygning	F	192	1944	*	R	H	H	M	M	H	H	L	H	L	H	B	Jernbaneverkstedet	B	Victor Berthelsen, NSB	Norges Statsbaner	Mellombygg, pusset tegl. Tilbygg 1943. Kontor og lager.
Skogliveien	4	B	16	361	Jernbaneverkstedet	20195975	3	B	kontorbygning	M	193	1951	R	M	H	M	M	M	H	L	H	L	M	C	Jernbaneverkstedet	B	NSB	Norges Statsbaner	Østre, nyeste del av bygningsnummer. Kantine og lager.	
Skogliveien	4	C	16	361	Jernbaneverkstedet	158486350	1	B	verksted	H	191	1923	R	M	H	H	H	M	M	H	M	H	H	B	Jernbaneverkstedet	B	NSB	Norges Statsbaner	Østre del av bygningsnummer (mindre bygning). Sveiseverksted.	
Skogliveien	4	C	16	361	Jernbaneverkstedet	158486350	3		toalett	H	192	1938	R	M	M	H	H	H	H	H	L	H	H	B	Jernbaneverkstedet	B	NSB	Norges Statsbaner	Tilbygg i nordenden og mot øst av bygningsnummer. Toaletter.	
Skogliveien	4	C	16	361	Jernbaneverkstedet	158486350	4		lager	H	191	1923	R	M	M	H	H	H	M	M	H	M	H	B	Jernbaneverkstedet	B	NSB	Norges Statsbaner	Tilbygg mot vest i nordenden av bygningsnummer. Lager.	
Skogliveien	4	C	16	361	Jernbaneverkstedet	158486350	2		verksted	H	191	1923	R	M	H	H	H	M	M	M	H	M	M	C	Jernbaneverkstedet	B	NSB	Norges Statsbaner	Hovedbygget av bygningsnummer. Kjeleverksted. Reparerert etter brann 1967.	
Skogliveien	4	D	16	361	Jernbaneverkstedet	158486296	2		verksted	H	191	1911	R	M	H	H	H	M	M	H	M	H	H	B	Jernbaneverkstedet	B	Peter Thane	Norges Statsbaner	Vestre halvdel av bygningsnummer. Vognsverksted.	
Skogliveien	4	D	16	361	Jernbaneverkstedet	158486296	1		verksted	H	191	1911	R	M	H	H	H	L	M	H	M	M	M	C	Jernbaneverkstedet	B	Peter Thane	Norges Statsbaner	Østre halvdel av bygningsnummer. Vognsverksted.	
Skogliveien	4	E	16	361	Jernbaneverkstedet	158486318			verksted	H	191	1911	R	M	H	H	H	M	M	H	M	H	H	B	Jernbaneverkstedet	B	Peter Thane	Norges Statsbaner	Sentralverksted for Vestbanenettet. Maskinverksted (Lokomotivverksted). Påbygg 1956.	
Skogliveien	4	G	16	361	Jernbaneverkstedet	158483653		B	verksted	H	192	1937	R	M	M	H	H	M	M	H	L	H	H	B	Jernbaneverkstedet	B	NSB	Norges Statsbaner	Sentralverksted for Vestbanenettet. Nedmonteringsverksted.	
Skogliveien	4	H	16	361	Jernbaneverkstedet	158486342	1		verksted	H	191	1912	R	M	M	H	H	H	M	M	H	M	H	B	Jernbaneverkstedet	B	Peter Thane	Norges Statsbaner	Østre del av bygningsnummer. Lager.	
Skogliveien	4	H	16	361	Jernbaneverkstedet	158486342	2		verksted	H	192	1927	R	M	M	H	H	M	M	M	H	L	M	C	Jernbaneverkstedet	B	NSB	Norges Statsbaner	Vestre del av bygningsnummer. Lager.	
Skogliveien	4	K	16	361	Jernbaneverkstedet	158486288			verksted	H	192	1937	R	M	M	H	H	H	H	M	L	H	H	B	Jernbaneverkstedet	B	NSB	Norges Statsbaner	Sentralverksted for Vestbanenettet. Forbrenningsmotorverksted.	
Skogliveien	4	M	16	361	Jernbaneverkstedet	300062873			kontorbygning	U	201	2010	R	H	M	L	H	H	H	H	L	L	H	B	Jernbaneverkstedet	B	Alt arkitektur	Rom Eiendom	NSB Kompertansesenter. Første næringsbygg i Norge som tilfredsstiller energiklasse A.	
Skogliveien	4		16	361	Jernbaneverkstedet	158486334		B	fyrhus	A	191	1911	R	M	H	H	H	H	H	M	H	H	H	B	Jernbaneverkstedet	B	Peter Thane	Norges Statsbaner	Sentralverksted for Vestbanenettet. Fyrhus med pipe.	
Skogliveien	4		16	361	Jernbaneverkstedet	158601826		B	transformatorstasjon	H	191	1909	R	M	M	H	H	H	H	M	H	H	H	B	Jernbaneverkstedet	B	Peter Thane	Norges Statsbaner	Sentralverksted for Vestbanenettet. Transformatorstasjon.	

Sundland / Skogliveien 4

Utsnitt av Drammen kommunes registreringer av kulturminner og kulturmiljø

13

Sundland jernbaneverksted - presentasjon

LASTERONE
Truckparking plasser

Drammen og Sundland jernbaneverksteder

Tekst under er hentet fra Drammen byleksikon.

Sundland

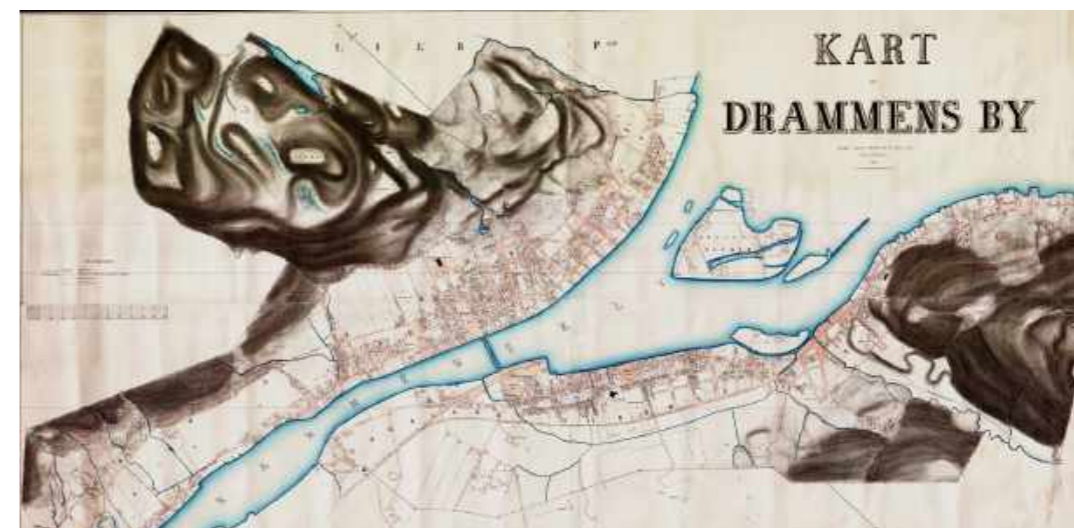
Matrikkelgård i Strømsgodset, navnet ble tidl. skrevet Sønneland (1551), Symland (1593), Synneland (1604), Sinnelann (1605), Sundland (1723). Første ledd, sund, betyr en vannstrekning man kan svømme over. Den har i likhet med Sundhaugen sitt navn fra det gamle sundstedet Liersund (Øvre Sund). Gården var oppr. kirkegods og var fra 1551 eid av Oslo Domkirke.....

.....Av Sundlands innmark på ca. 250 dekar ble 80-90 dekar ekspropriert til utvidelse av jernbanens område og anlegg av Jernbaneverkstedet, bygget i 1908-10, som i mellomkrigstiden beskjeftiget 350-400 mann; eiendommen ble dermed skåret i to adskilte deler.

Jernbanen

Jernbanen har gjennom 150 år lagt beslag på betydelige arealer i Strømsgodset og preger fortsatt Gulskogen bydel. Randsfjordbanens snorrette spor løper gjennom hele bydelen og representerer et fysisk skille som fra 1860-årene har berørt samtlige basisgårder. I tillegg ble omfattende arealer på begge sider av Strøm-morenen båndlagt til oppstilling av rullende materiell.

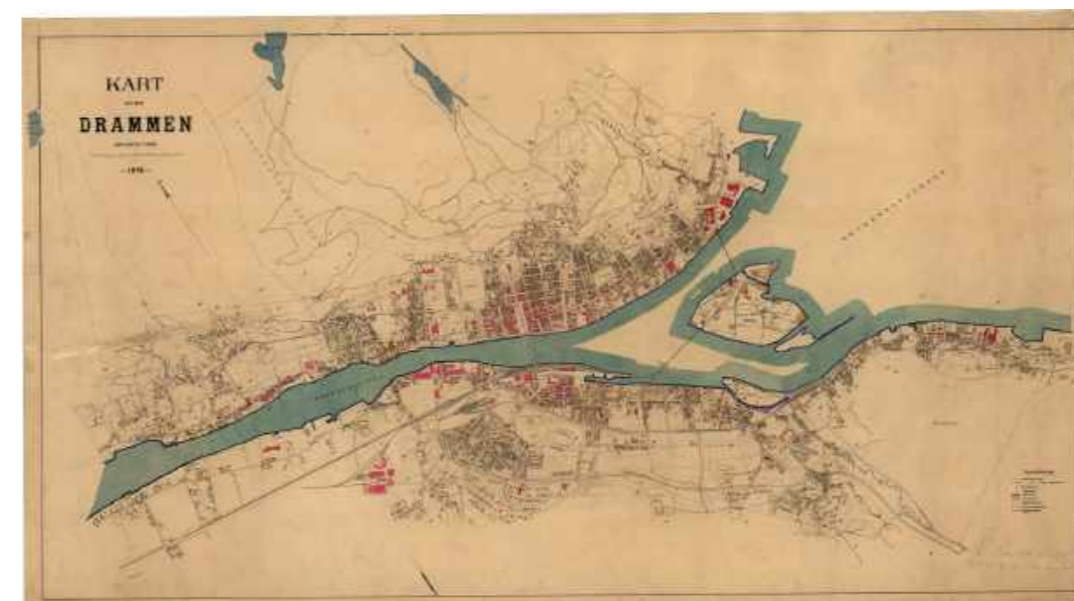
NSBs Sentralverksted for Vestbanenettet ble oppført i årene 1909-11 på gården Sundlands grunn.

Drammen rundt 1870

Drammen - 1891

Drammen 1925

Jernbaneverkstedets utvikling – og avvikling

Teksten under er hentet fra Drammen byleksikon.

Jernbaneverkstedet på Sundland ble anlagt som hovedverksted for hele jernbanenettet vest for Oslo samtidig med Randsfjordbanens ombygging til bredt spor og Bergens-banens åpning. Lokomotivstallen sto ferdig i 1909, men verkstedet ble først tatt i bruk 14. oktober 1911. I tillegg til alle primære vedlikeholds- og revisjonsoppgaver, ble det i løpet av verkstedets tidlige epoke bygget personvogner og godsvogner. I noen tilfeller ble det også sammenstilt nye damplokomotiver importert i deler fra utlandet.

Det opprinnelige jernbaneverkstedet i Drammen lå på Grønland og ble tatt i bruk i 1866. Fagforeningen, Vestbanenes Mekanikers Forening (senere Vestbanenes Verkstedarbeider-forening), ble stiftet allerede høsten 1887, og det var denne foreningen som på et senere tidspunkt tok initiativet til et landsomfattende jern- og metallarbeiderforbund. Det første jernbaneverkstedet ble nedlagt da det store verkstedet på Sundland ble satt i drift.

Den aller siste nye lokomotivkjele ble bygget i forbindelse med total rehabilitering av damplokomotivet «Caroline» (bygget 1861), utført i perioden 1990-1996 (5000 arbeidstimer), forestått av kjelmester David Bartos og hans kolleger. Lokomotivet ble levert til Jernbanemuseet på Hamar.

Drammen og Sundland sett mot sørøst i 1947 – foto: Drammen kommunes Mediatek

Foto: Mittet & Co. A/S

Norsk jernbanemuseum

Gravemaskin i arbeid på Verkstedet Sundland - Norsk Jernbanemuseum - 1950 DigitaltMuseum

Sundland som arbeidsplass

Teksten under er hentet fra Drammen byleksikon

Jernbaneverkstedet på Sundland ble raskt Strømsgodsets og Drammens største arbeidsplass. De ansatte bidro til den raske urbaniseringen av bydelen ved å bygge og bosette seg i åsen over den flate dalbunnen. I Sundlands glansdager, like etter annen verdenskrig og fremover på 50-tallet, telte arbeidsstokken mer enn 900 mann. På den tiden var «Jernbanever'ste» Drammens største arbeidsplass. Hele Sundland var jernbane og hovedsete for et eget distrikt innen NSB. I 1948 hadde Sundland Jernbaneverksted 850 ansatte, omtrent dobbelt så mange som før 2. verdenskrig. Virksomheten var den gang NSBs sentralverksted for både nybygging og revisjon av lokomotivkjeler samt sentralverksted for elektriske motorvogner. De ansatte ved verkstedet organiserte janitsjarkorps (Jernbanens Musikkorps – etablert 1921), sangkor, idrettslag og teatergruppe. Idrettslaget kunne skryte av å ha to innehavere av Ekebergs Ærespris blant medlemmene, nærmere bestemt Johan Støa og Bjarne Bryntesen.

Antallet ansatte sank jevnt tilbake etter 1955. Tidlig på 60-tallet var antall ansatte på Sundland ca. 650. På denne tiden startet omstruktureringen innen NSB og dermed også en gradvis nedbygging av Sundland. I 1980 var arbeidsstokken fortsatt rundt 500. Verkstedarbeiderforeningen hadde den gang 460 medlemmer. Ved 70-års jubileet i 1981 var arbeidsstokken på 435 mann, men krympet ytterligere til 375 i 1985. På den tiden hadde verkstedet følgende oppgaver og ansvar: Revisjon og hovedpuss av alt elektrisk motorvognmateriell, tilsvarende for dieselmotorvogner, personvogner i tre, diverse godsvogner og skinnetraktorer. Verkstedet hadde ansvaret for alt vedlikehold av bærefjærer for NSBs lokomotiver og vogner, dessuten bygging av spesialvogner og produksjon av mange forskjellige deler til rullende materiell. I 1990 hadde verkstedet 350 ansatte, under navnet NSB Sundland.

90-tallet ble en viktig epoke i Jernbaneverkstedet. Det sto mange beinharde slag med NSB-ledelsen og politisk i krigen om bygging av verksted for vedlikehold av materiell for lokaltrafikk. Sundland vant og det nye verkstedet stabiliserte arbeidsstokken på ca. 250 mann.

Arbeidsstokken på Sundland ca 1920

Etter mye usikkerhet rundt verkstedets fremtid, der full nedlegging hadde vært på tale, ble det i 1990 tatt beslutning om å bygge et nytt verksted på Sundland. I august 1993 ble Europas mest moderne motorvognverksted åpnet. Den nye verkstedhallen var 200 meter lang, 28 meter bred og 11,6 meter høy. Antall ansatte gikk ned til 270. I 1996 ble avdelingen for ombygging, rehabilitering og modernisering av personvogner lagt inn i datterselskapet NSB Industri. Fra 1. juli 1999 ble denne avdelingen innlemmet i det nystiftede MiTrans A/S (eid av NSB) som et konkurranseutsatt industriforetak i det åpne markedet for diverse verkstedtjenester og innredningsprosjekter, herunder også salmakere og snekkere. MiTrans A/S på Sundland hadde 110 ansatte ved opprettelsen. Virksomheten måtte kjempe for hvert eneste oppdrag etter anbudsprinsippet.

Fra nyttår i 2002 ble de øvrige avdelingene ved NSB Sundland, med 190 ansatte, lagt inn i det nyopprettede NSB-eide vedlikeholdsselskapet Mantena A/S. I 2003 ble MiTrans A/S (med virksomhet på Hamar, Oslo og Drammen) solgt til Mantena A/S. I 2004 besluttet styret i MiTrans A/S, med 4 mot 3 stemmer, å flytte virksomheten i Drammen til verkstedet på Grorud i Oslo. MiTrans i Drammen ble nedlagt 2. juli 2004, med 75 ansatte – mange ble tilbudt nytt arbeid på Grorud. Mantena A/S i Drammen hadde etter årtusenskiftet vedlikeholdsansvaret for storparten av NSBs elektriske motorvognmateriell (lokaltog og regiontog) med tilhørighet på Østlandet. I 2011 innviet Mantena en parallell verkstedhall til den store hallen fra 1993. Den nyeste hallen er 232,5 meter lang og har 3600 kvm. grunnflate. Samtidig ble det innviet 2800 meter med nye kjørespor og et tilbygg på 600 kvm grunnflate. Investeringene hadde en prislapp på 343 mill. kr. Fra og med 2012 ble Sundland det viktigste verkstedet for NSBs nye togmateriell BM 74/75 (Stadler Flirt fra Sveits).

I 2017 ble Mantena A/S skilt ut fra NSB og ble et uavhengig statseid selskap. Eierskapet til NSBs togmateriell ble overført til selskapet Norske tog AS. Etter en anbudskonkurranse i 2019 overtok togprodusenten Stadler vedlikeholdsansvaret for de norskeide togsettene levert av Stadler. Mantena A/S avd. Sundland har pr. 2022 62 ansatte. Stadler Service Norway A/S avd. Drammen har pr. 2022 63 ansatte.

Sundland - ca. 1975

14

Sundland og jernbanearkitektur

Sundland og jernbanearkitektur

Jernbaneverkstedene har vært og er en sentral del av jernbanevirksomheten. NSB – Norges Statsbaner – har lang tradisjon for å satse på arkitektonisk kvalitet og engasjere dyktige arkitekter som tolket sin samtid med impulser fra inn- og utland. I mange år hadde NSB eget arkitektkontor, og flere prosjekter har fått anerkjennelser og priser i inn- og utland.

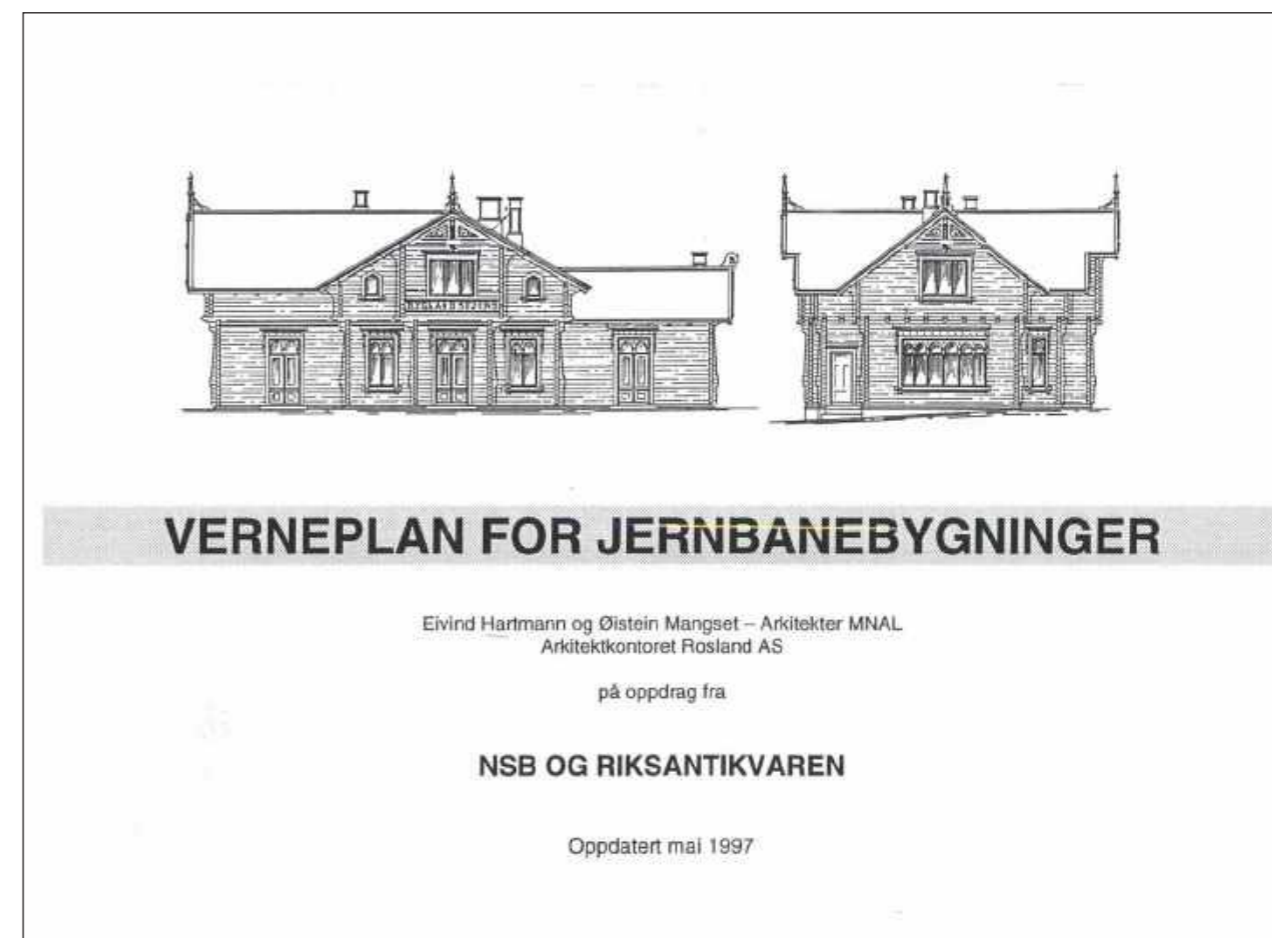
Verneplan for jernbanebygninger – 1993 / 1997

Sundland er en del av lange NSB's tradisjon for å satse på arkitektonisk kvalitet. Det resulterte i at NSB så tidlig som i 1993 utgav den første versjonen av «Verneplan for jernbanebygninger», oppdatert i 1997.

Sundland og verneplanen

I Verneplanens retningslinjer framgår det at NSBs arkitektkontor skal kontaktes og orienteres om bygningsmessige og vedlike-holdsmessige arbeider som har betydning for de kriterier som lå til grunn for vernestatus.

Bevaringsstrategien anbefaler at denne framgangsmåten videre-føres og legger opp til at arkitektfaglig kvalitetssikring skal legges til grunn ved alle bygningsmessige og vedlikeholdsmessige arbeider på Sundland. Dette omfatter funksjonsanalyse, programmering, prosjektering og gjennomføring.

Under følger utdrag av verneplanen der Sundland omtales.

2 BYGNINGER SOM ER VALGT UT FOR VERN

De overordnede avtalene som ble inngått i arbeidet med verneplanen gikk ut på at den faglige oppfølgingen av de resterende bygningene som omfattes av verneplanen, men som det ikke er igangsatt fredningssak for, skulle tillegges NSB Arkitektkontor. Det ble besluttet at alle bygningsmessige endringer ut over vanlig vedlikehold på disse bygningene skal forelegges arkitektkontoret for godkjenning. Dette skal sikre at også bygningene på vernelisten får en forsvarlig, faglig behandling og at forvaltningsprosedyrene for disse bygningene samsvarer mest mulig med forvaltningen av de fredete bygningene.

Verneplanen fastlegger at NSB Arkitektkontor som faginstans skal kontaktes og orienteres om eventuelle bygningsmessige og vedlikeholdsmessige arbeider «[...] som har betydning for de kriterier som var grunnlaget for vernestatus [...]». Det er arkitektkontorets oppgave å gi råd og å utarbeide forslag til løsninger, eventuelt foreslå bruk av ekstern arkitekt som kan påta seg bestemte oppdrag.

Disse bestemmelsene gjelder for følgende arbeider:

- tilbygg og påbygg med arker
- utskifting av vinduer, dører og kledning
- utskifting av taktekkingsmateriale
- trapper og ramper til bygningene
- lysarmatur

- fargesetting og ominnredning av rom med opprinnelige detaljer hvor en rehabilitering bør vurderes

For verksteder gjelder følgende retningslinjer:

Sundland verksted: For de eldre delene av verkstedet: Ingen enkeltbygninger tas med i verneplanen, men teglbygningenes karakter skal bevares best mulig. Vindustyper og porter skal tilpasses de opprinnelige typene ved utskifting.

Marienburg verksted: Vern av de karakteristiske gavlene med buevinduene. Se for øvrig vernete enkeltbygninger, s. 24.

Hamar verksted: Se vernete enkeltbygninger, s. 33.

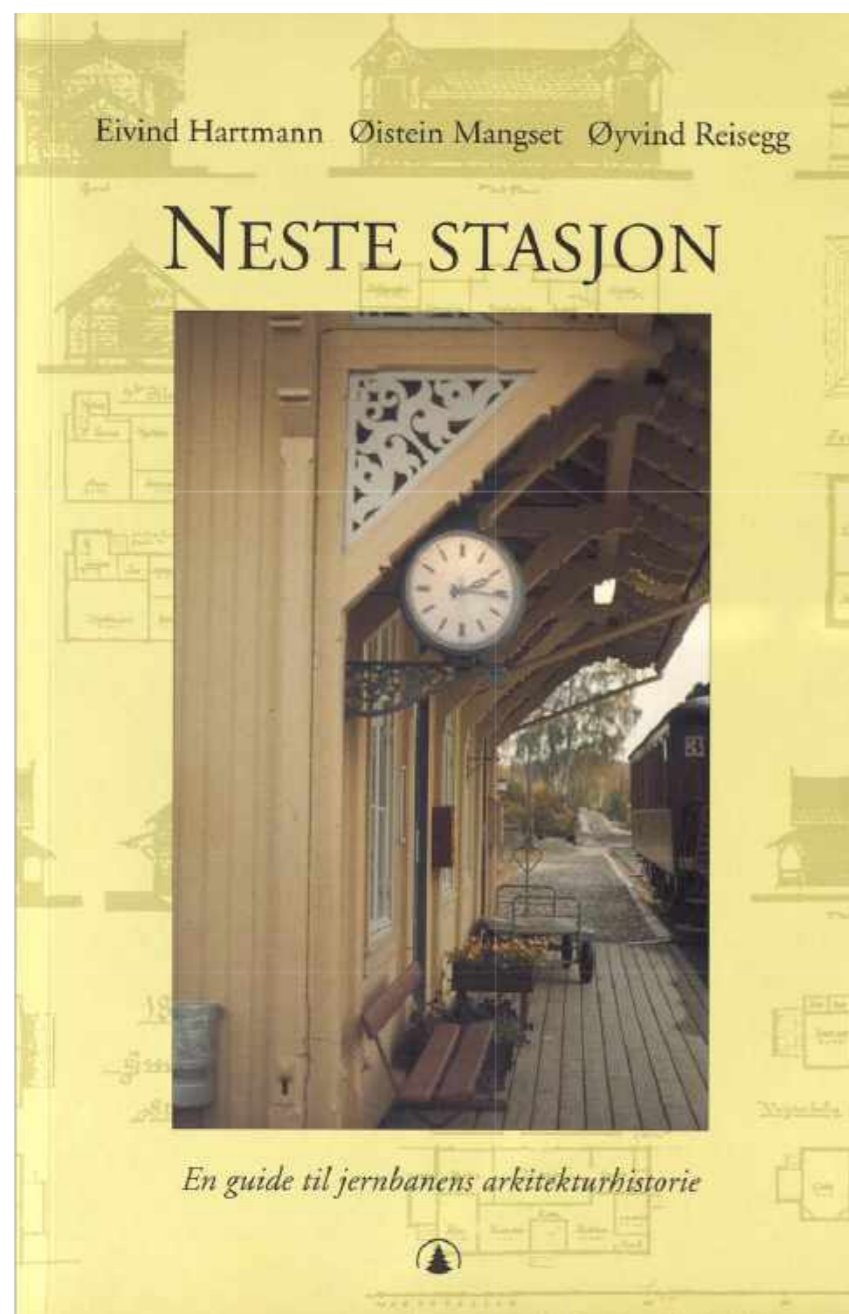
Verneplanen er distribuert til de enkelte fylkeskommunene, slik at fylkeskommunenes kulturavdelinger – i tillegg til Riksantikvaren – skal kunne bistå arkitektkontoret med kulturminnefaglig veiledning i tilknytning til bygningene i verneplanen.

Det åpnes også for ytterligere lokalt vern av de enkelte stasjonsanleggene, gjennom kommunal regulering til spesialområde for bevaring med hjemmel i plan- og bygningsloven § 25.6.

”Neste stasjon - guide til jernbanens arkitekturhistorie”

Jernbaneverkstedene er også omtalt i sammenhenger der jernbanearkitektur er presentert, eksempelvis i boken «Neste stasjon – en guide til jernbanens arkitekturhistorie» forfattet av Eivind Hartmann, Øistein Mangset og Øyvind Reisegg i 1997.

Bokens omtale av både jernbaneverkstedene generelt – og av Sundland spesielt – er tatt med under fordi den både er opplysende og forklarende.

JERNBANEVERKSTEDENE

er en helt grunnleggende del av jernbanevirksomheten, og de representerer en betydelig bygningsmasse. Totalt er det registrert vel 170 bygninger, med en samlet grunnflate på minst 130 000 m². Det dreier seg altså om svære bygninger og bygningskomplekser, men i mange tilfelle kan de bare studeres nøyer av dem som har sitt daglig virke der.

Etter århundreskiftet vokste verkstedsaktivitetene ved NSB ut av de store stasjonsområdene og ble etterhvert etablert på egne områder. NSBs maskinavdeling stod for organisering og utbygging av verkstedvirksomheten, og selv om NSBs arkitektkontor var etablert, anså man der oppgaven såpass spesialisert at man holdt seg med egen arkitekt. Ved de store anleggene ser dette ut lenge å ha vært P. Thane.

NSBs verkstedsanlegg er registrert og evaluert på samme måte som andre typer jernbanebygninger. Flere av verkstedene fremstår som enhetlige miljøer hvor det både føles utilfredsstillende og lite hensiktsmessig å måtte velge ut noen enkeltobjekter som verneverdige. Samtidig er jernbaneverkstedene industrianlegg, med et klart behov for å kunne gjøre forandringer, bygge nytt og tilpasse gamle bygninger ettersom det rullende materiellet og rutinene for vedlikeholdet av

Hamar verksted
ca 1915

Sundland Verksted, Drammen
anlagt ca 1911

Kronstad Verksted, Bergen
ca 1909

Grorud verksted, Oslo
ca 1928

Marienburg verksted, Trondheim
ca 1930

Kvalberget verksted, Stavanger
ca 1953

Krossen verksted, Kristiansand
ca 1937

Hauer seter Sveiseverksted
ca 1986

dette stille skiftende krav til bygningene. For et par av verkstedene er det derfor gitt egne retningslinjer som skal sikre helheten i anleggene uten å trekke fram enkeltbygninger.

VERKSTEDET SUNDLAND I DRAMMEN

består av en stor samling teglbygninger i lisestil. Ser man på verkstedets utviklingshistorie, viser det seg at samme byggetegning har vært brukt gjennom hele perioden fra ca 1911 til opp mot annen verdenskrig. Anlegget er derfor blitt et gjennomført teglmiljø med et enestående helhetlig preg, til forskjell fra mange andre eldre industrianleggsom er blitt offer for en mer tilfeldig utvikling.

• VERKSTEDET
SUNDLAND

Verkstedbebyggelsen Sundland

I verneplanen er ingen enkeltbygninger fremhevet. I stedet er det fastsatt generelle regler for utskifting av bygningsdeler som vinduer og porter, og det fastslås at de gamle teglbygningenes karakter skal bevares mest mulig.

Arkitekt Peter Thane

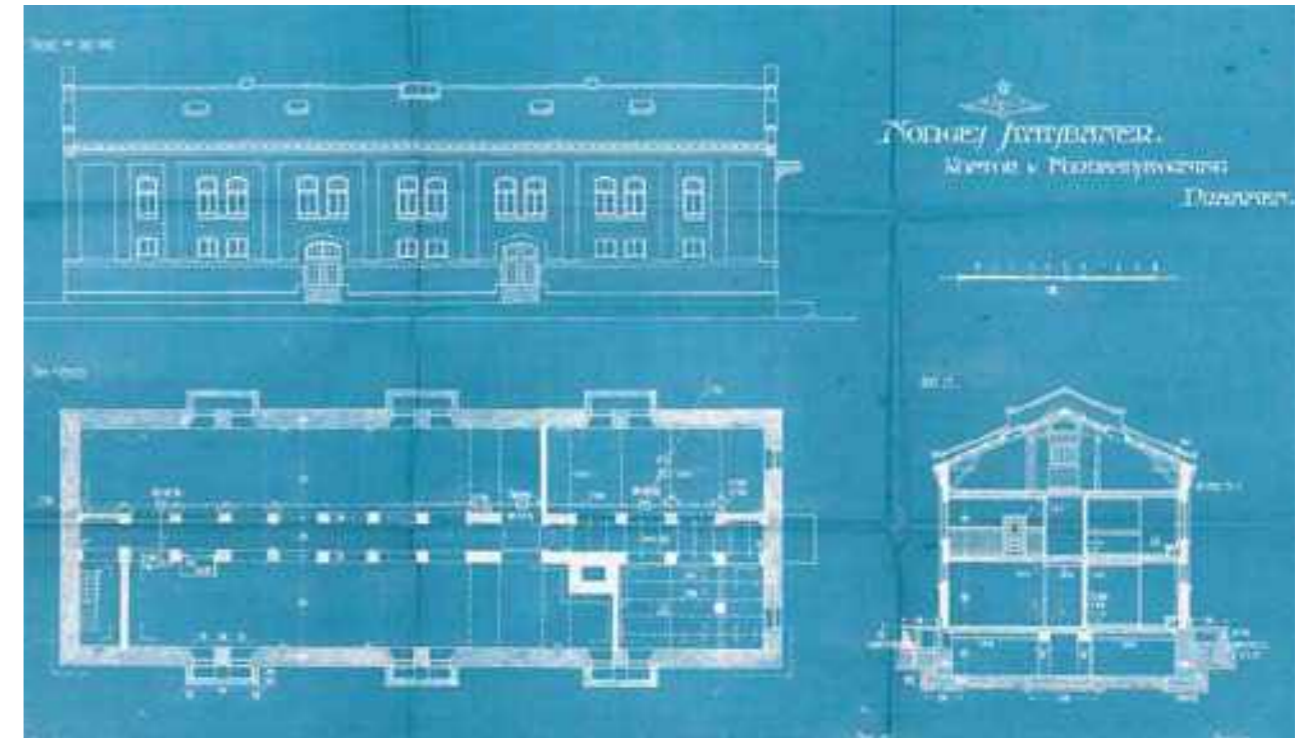

Arkitekt Peter Thane – fotograf og årstall ukjent, kilde: Wikipedia

Tekst under er hentet fra Wikipedia / Store Norske Leksikon

Peter Lauritz Thane (født 18. juni 1876, gravlagt 3. juni 1949) var en norsk arkitekt. Thane ble født i Trondheim og ble uteksaminert fra arkitektlinjen ved Trondhjems Tekniske Lærestanstalt i 1879. Han arbeidet en stund for NSB og hadde arkitektpraksis i Oslo. Som jernbanearkitekt tegnet Thane blant annet verkstedbygninger på Marienborg i Trondheim, på Sundland i Drammen og på Grorud i Oslo.

Thanes største prosjekt under eget navn ser ut til å ha vært Trudvangkomplekset, et helt kvartal av boligblokker mellom gatene Kirkeveien, Trudvangveien, Harald Hårfagres gate og Hammerstads gate i Oslo. For øvrig har Thane tegnet boliggårder, forretningsbygg og fabrikkbygg.

Arkitekt Peter Thane tegnet alle bygninger som ble reist på Norges Statsbaners verksted på Sundland i årene 1909-11.

Kilde: Drammen Byarkiv

15

Byggkatalog

Byggkatalog

Sundland jernbaneverksted

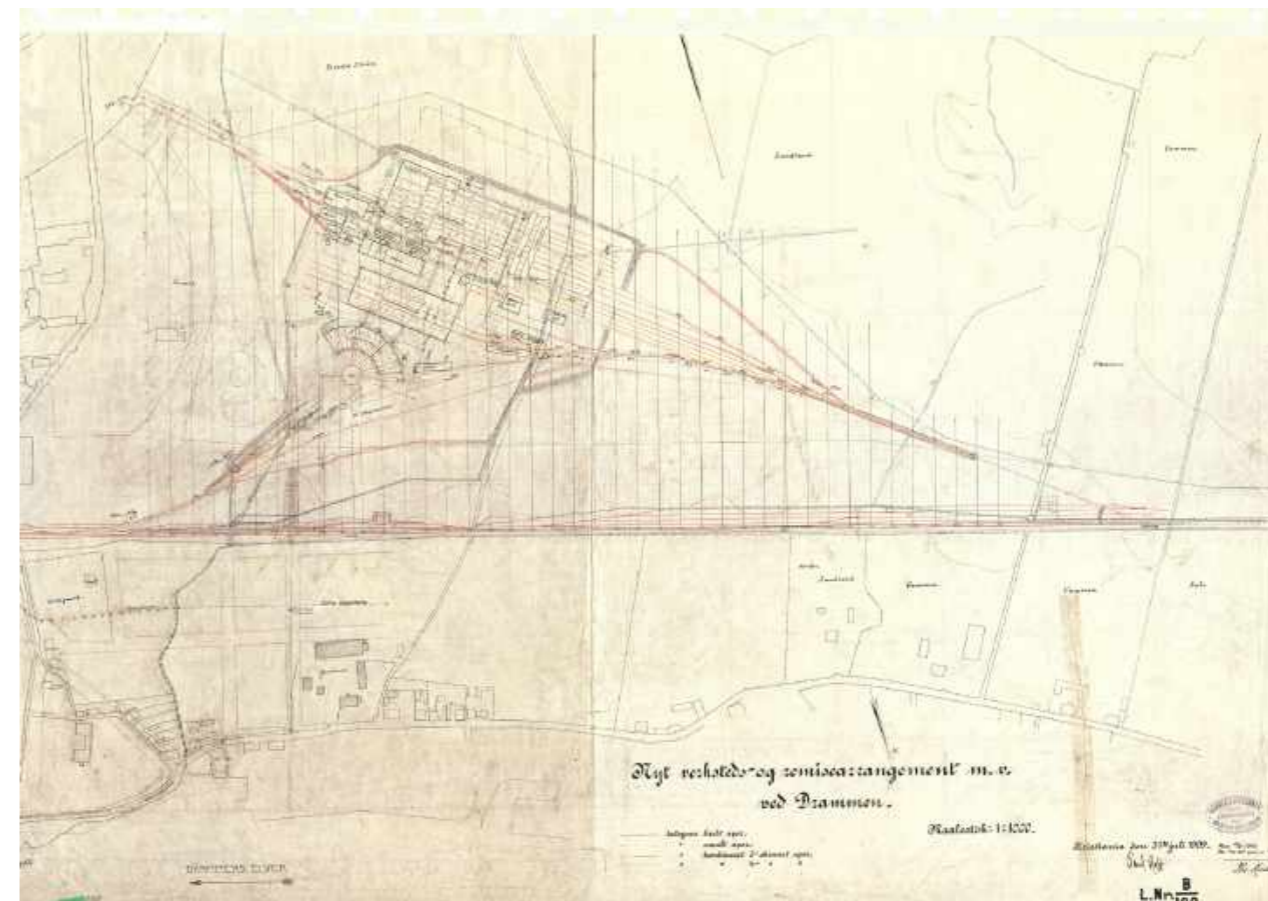
NSBs Sentralverksted for Vestbanenettet ble oppført i årene 1909-11 på gården Sundlands grunn. Verkstedet vedlikeholdt materiell som ble brukt på jernbanenettet vest for Oslo.

Sundland Jernbaneverksted var i mange år en av Drammens største og viktigste arbeidsplasser. Anlegget er i dag et resultat av flere utvidelser over mange år. Teknologisk utvikling og strukturelle endringer har medført at opprinnelige aktiviteter er opphørt, endret eller kraftig nedskalert.

Samlet areal på bebyggelsen er på cirka 58.000 kvadratmeter og består av rundt 13 små og store bygninger. Mange av de gamle byggene brukes i dag til ulike typer virksomhet innenfor lager, næring, kultur og undervisning. Flere av byggene har generøse og fleksible arealer, stor takhøyde og gode dagslysforhold – vel egnet for variert bruk.

Kulturmiljø

Sundland Jernbaneverksteder er samlet sett vurdert som et kulturmiljø med kulturminneverdi B = høy verneverdi

Situasjonsplan stemplet Norges Statsbaner, signert Paul Hoff, datert 1909
NB! Nord peker nedover
Kilde: Bane NORs arkiv

Sundland – en gang mellom 1959 - 1979

Bygg A

Bygg A fra 1911

Yttervegger: Rød tegl

Vinduer og dører:
eloksert alu. - mørk
bronze.
Sålebenk: puss,
sandfarget

Beslag: gesimsbeslag,
takrenner og nedløp.
Sortlakkert

Bygg A - tilbygg fra 1943

Yttervegger: puss
farge: lys, kontrolleres
på stedet

Vinduer og dører: alu. -
mørk grå, kontrolleres
på stedet.
Sålebenk: alu. som
vinduer

Beslag: gesimsbeslag,
takrenner og nedløp.
Sortlakkert

- Administrasjonsbygget ble tegnet av arkitekt Peter Thane i 1909 og oppført i 1911.
- Ny inngang ble oppført i 1943, tegnet av NSB Arkitektkontor ved arkitekt Victor Berthelsen.

Bygget har karakteristiske trekk som kjennetegner bygg på Sundland dimensjonert for menneskelige aktiviteter – ikke verkstedsfunksjoner. Det gjelder etasjehøyder og åpninger – dører og vinduer inkludert brystningshøyder.

Verneverdi

- Eldste del av bygget oppført i 1911 er vurdert med kulturminneverdi A = svært høy verneverdi.
- Nytt inngangsparti oppført i 1944 i 1944 er vurdert med kulturminneverdi B = høy verneverdi

Formål

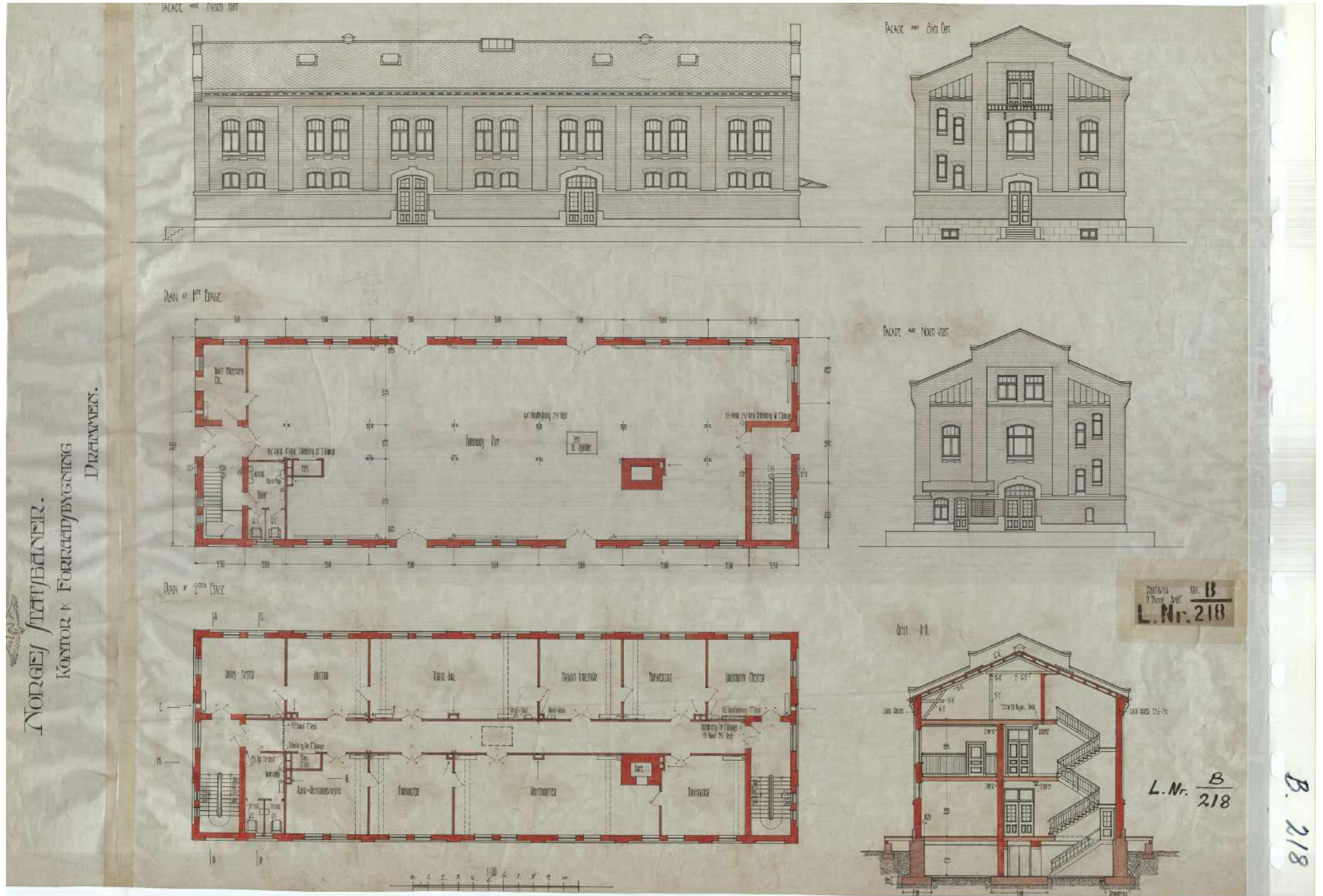
For å ivareta den eldste del av byggets verdi som kulturminne bør formål – administrasjon - opprettholdes.

Tiltak

For å imøtekomme krav til universell utforming og tilgjengelig for alle, må aktuelle tiltak planlegges slik at kulturminneverdien i minst mulig grad reduseres. Det må hensyntas i funksjonsanalyse, programmering, prosjektering og gjennomføring.

Tilleggsarealer

Bygget har potensial for bedre arealutnyttelse. Det omfatter innredning av underetasje og loftsetasje. Bedre arealutnyttelse forutsetter at forskriftskrav kan oppfylles. Disse kravene omfatter blant annet dagslyskrav, som kan imøtekommes med vinduer i takflate.

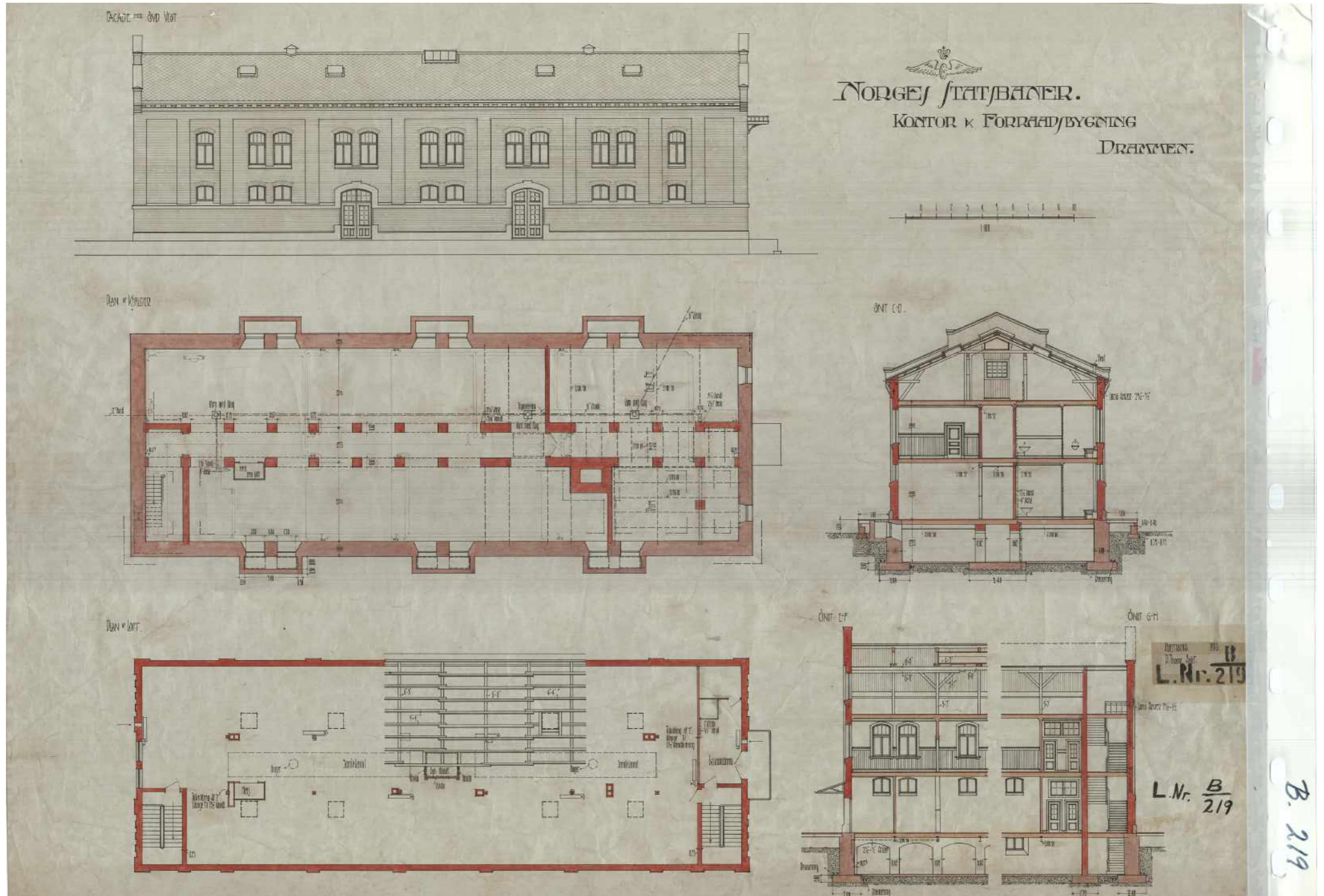
NORGEJ SLEIBNER.
 KONTOR & FORREDDBYGNING
 DRAMMEN.

Tegning
 D. Thane Ark.
 L.Nr. **B/218**

L.Nr. **B/218**

B. 218

Bygg A – originaltegninger utarbeidet av arkitekt Peter Thane i 1909

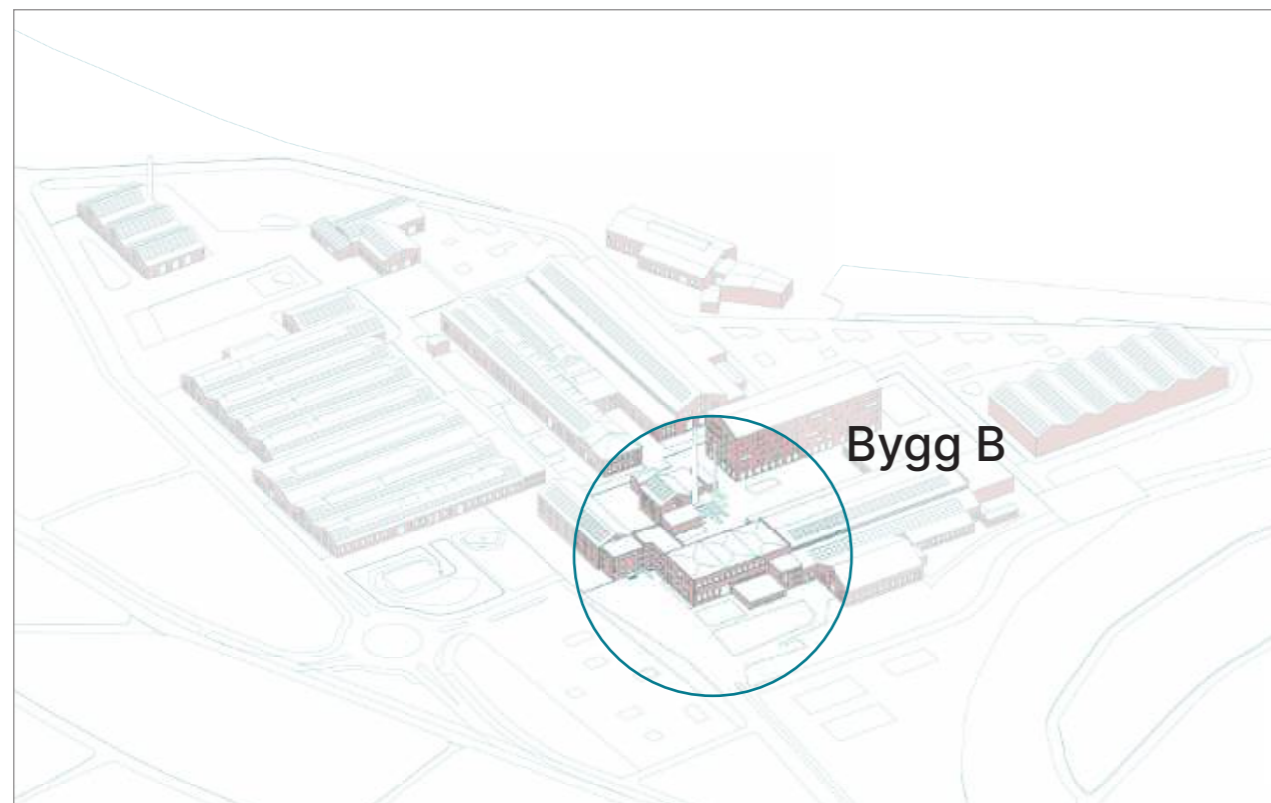

Bygg A – originaltegninger utarbeidet av arkitekt Peter Thane i 1909

B. 219

Bygg B

Bygg B - kantine og lager fra 1956

Yttervegger: Rød tegl

Vinduer og dører: eloksert alu. - mørk bronze.
Sålebank: puss, sandfarget

Beslag: gesimsbeslag, takrenner og nedløp. Sortlakkert

Bygg B - mellombygg fra 1944

Yttervegger: puss farge: lys, kontrolleres på stedet

Vinduer og dører: alu. - mørk grå, kontrolleres på stedet.
Sålebank: alu. som vinduer

Beslag: gesimsbeslag, takrenner og nedløp. Sortlakkert

- Bygg B omfatter kontortilbygg oppført i 1944.
- Kantine og lager oppført i 1951 ble tegnet av NSB Arkitektkontor ved arkitekt Victor Berthelsen.

Verneverdi

- Kontortilbygg oppført i 1944 er vurdert med kulturminneverdi C = middels verneverdi
- Utvidelse oppført i 1951 er vurdert med kulturminneverdi C = middels verneverdi.

Formål

For å ivareta byggets verdi som kulturminne bør formål – administrasjon og fellesfunksjoner / undervisning - opprettholdes.

Tiltak

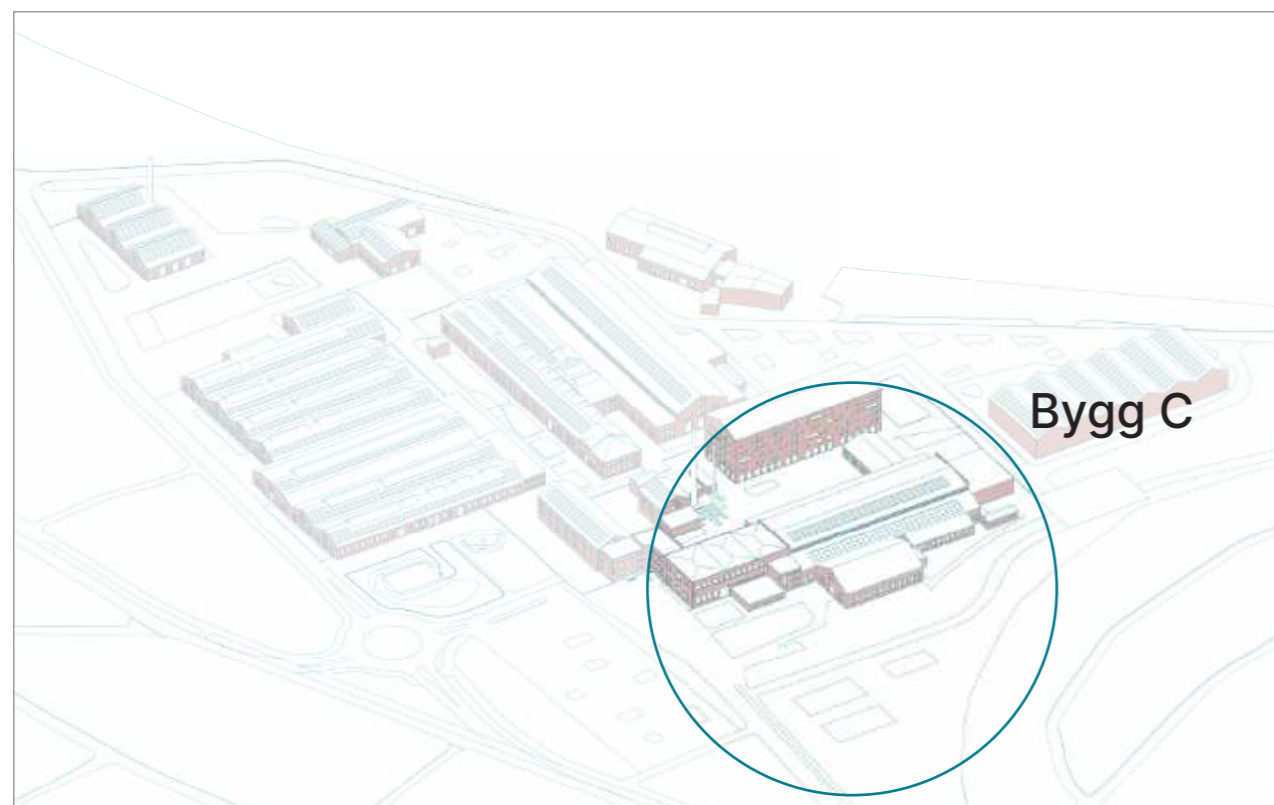
For å imøtekomme krav til universell utforming og tilgjengelig for alle, må aktuelle tiltak planlegges slik at kulturminneverdien i minst mulig grad reduseres. Det må hensyntas i funksjonsanalyse, programmering, prosjektering og gjennomføring.

Tilleggsarealer

Bygget har begrenset potensial for bedre arealutnyttelse.

Bygg C

Yttervegger: Rød tegl

Dører og vinduer:
eloksert alu. - mørk
bronze; stål mørk grå
Sålebank: eloksert alu.
- mørk bronze

Beslag: gesimsbeslag,
takrenner og nedløp.
Sortlakkert

Bygget bestod opprinnelig av:

- Kjeleverksted tegnet av arkitekt Peter Thane og oppført i 1923
- Plate- og sveiseverksted tegnet av arkitekt Peter Thane og oppført i 1923
- Lager tegnet av arkitekt Peter Thane og oppført i 1923
- Toaletter tegnet av NSB Arkitektkontor og oppført i 1938

Den største bygningskroppen har hallstruktur og karakteristiske trekk som kjennetegner bygg på Sundland oppført for verkstedsfunksjoner. Dimensjoner på deler av bygget er bestemt for menneskelige aktiviteter. Det gjelder etasjehøyder og åpninger – dimensjoner på dører og vinduer inkludert brystningshøyder.

Verneverdi

- Kjeleverkstedet i den største bygningskroppen er vurdert med kulturminneverdi C = middels verneverdi som del av kulturmiljø.
- Plate- og sveiseverksted, samt lager er vurdert med kulturminneverdi B = høy verneverdi

Formål

Opprinnelige formål er opphørt.

Bygget er transformert til undervisning og administrasjon.

Tiltak

Utover rutinemessig vedlikehold er tiltak ikke aktuelle i overskuelig framtid. Dersom byggets nåværende bruk opphører, antas det at byggene har potensial til å transformeres til annen bruk. Aktuelle tiltak må planlegges slik at kulturminneverdier ikke reduseres. Det må hensyntas i funksjonsanalyse, programmering, prosjektering og gjennomføring.

Tilleggsarealer

Potensial for bedre arealutnyttelse er foreløpig ikke aktuelt.

Foto Knut Neerland

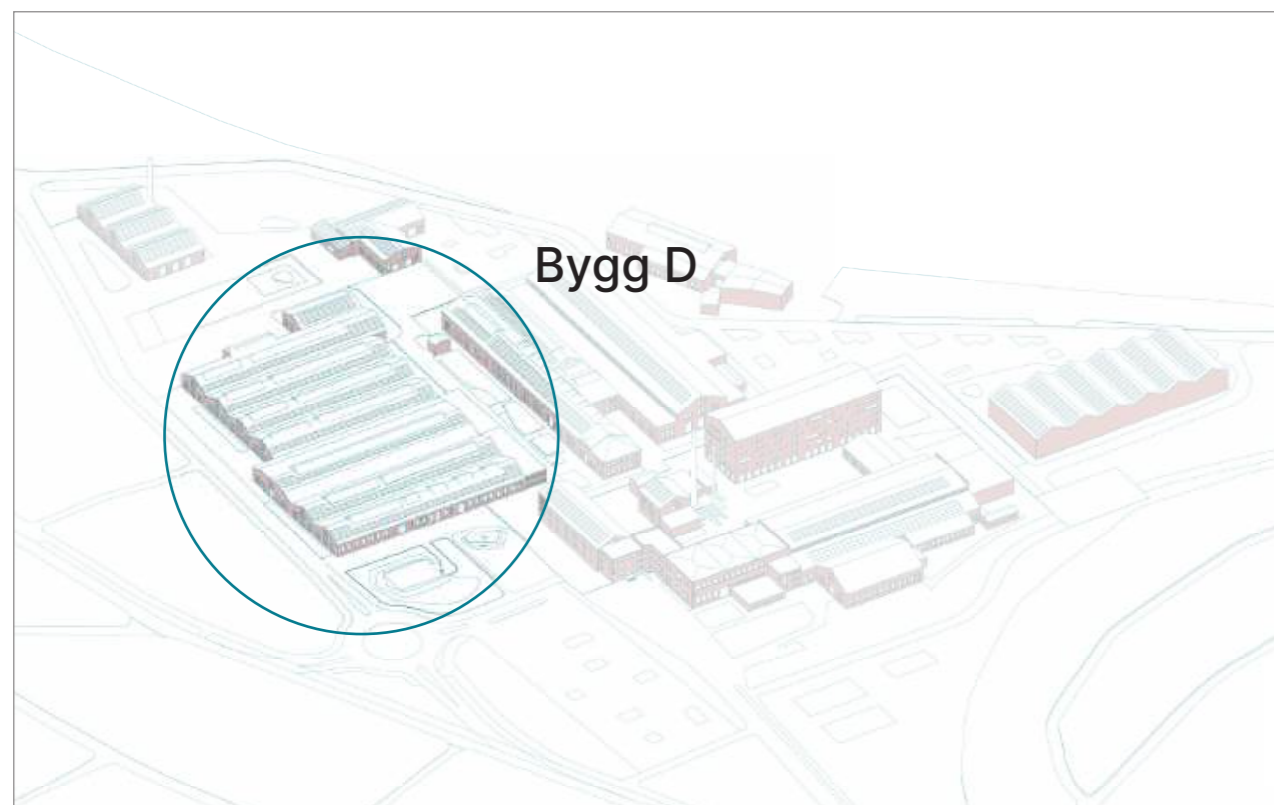

Foto Knut Neerland

Foto Knut Neerland

Bygg D

Yttervegger: Rød tegl

Vinduer: eloksert alu. -
mørk bronze
Sålebenk: eloksert alu.
- mørk bronze

Beslag: gesimsbeslag,
takrenner og nedløp.
Sortlakkert

Bygget bestod opprinnelig av:

- Vognverksted tegnet av arkitekt Peter Thane og oppført i 1911

Bygget har hallstruktur og karakteristiske trekk som kjennetegner bygg på Sundland oppført for verkstedsfunksjoner. Dimensjoner på deler av bygget er bestemt for menneskelige aktiviteter. Det gjelder etasjehøyder og åpninger – dimensjoner på dører og vinduer inkludert brystningshøyder.

Verneverdi

- Vestre del av bygget er vurdert med kulturminneverdi B = høy verneverdi
- Østre del av bygget er vurdert med kulturminneverdi C = middels verneverdi som del av kulturmiljø

Formål

Opprinnelige formål er opphørt.

Deler av bygget er transformert til varierte idrettsfunksjoner og aktiviteter, samt lagre og administrasjon.

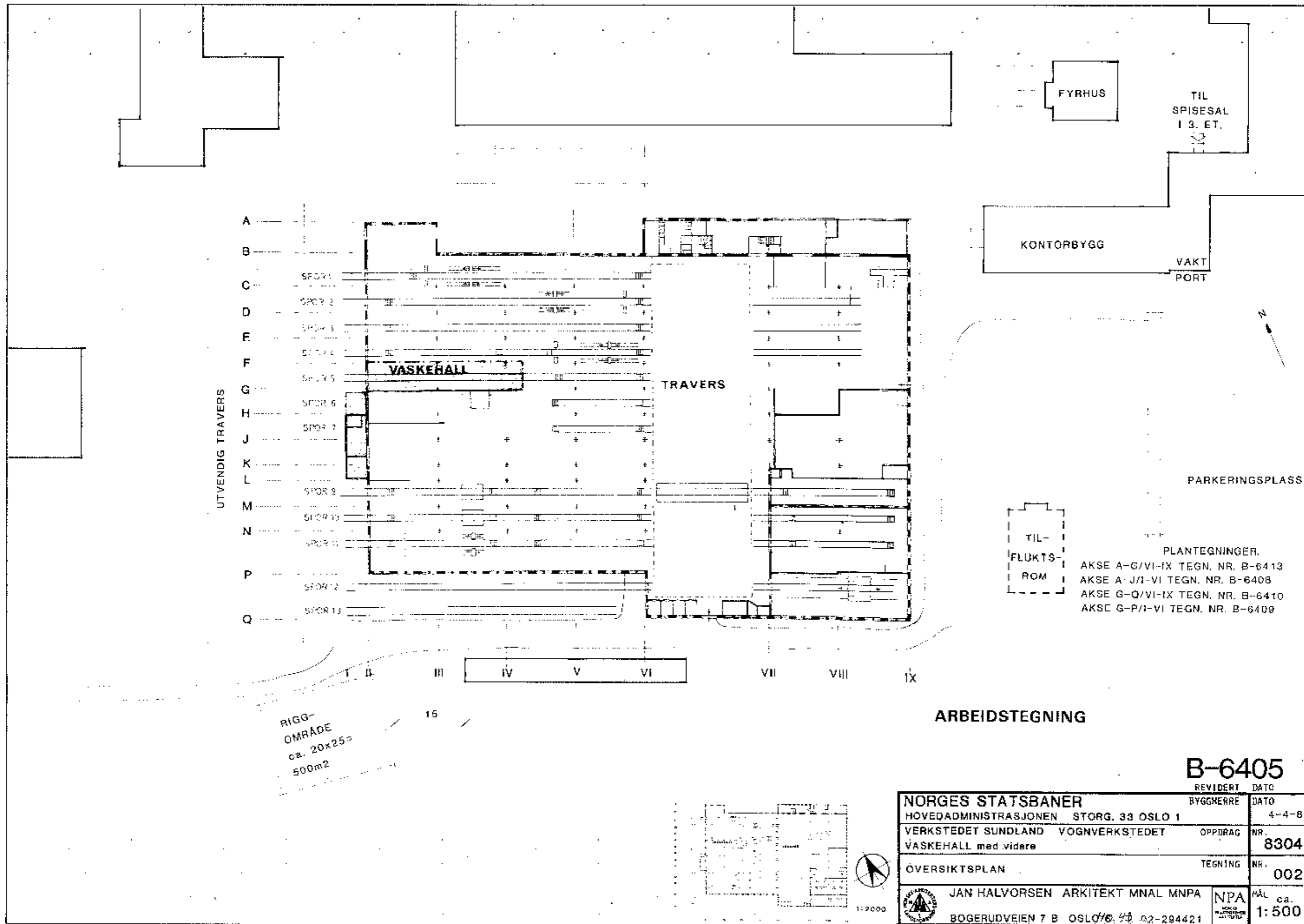
Tiltak

Utover rutinemessig vedlikehold er tiltak ikke aktuelle i overskuelig framtid. Dersom byggets nåværende bruk opphører, antas det at bygget har potensial til å transformeres til annen bruk. Aktuelle tiltak må planlegges slik at kulturminneverdier ikke reduseres. Det må hensyntas i funksjonsanalyse, programmering, prosjektering og gjennomføring.

Tilleggsarealer

Vestre del av bygget har potensial for mezzanin på 50 % av gulvflate.

UTVENDIG TRAVERS

RIGG-OMRÅDE ca. 20x25m 500m²

15

ARBEIDSTEGNING

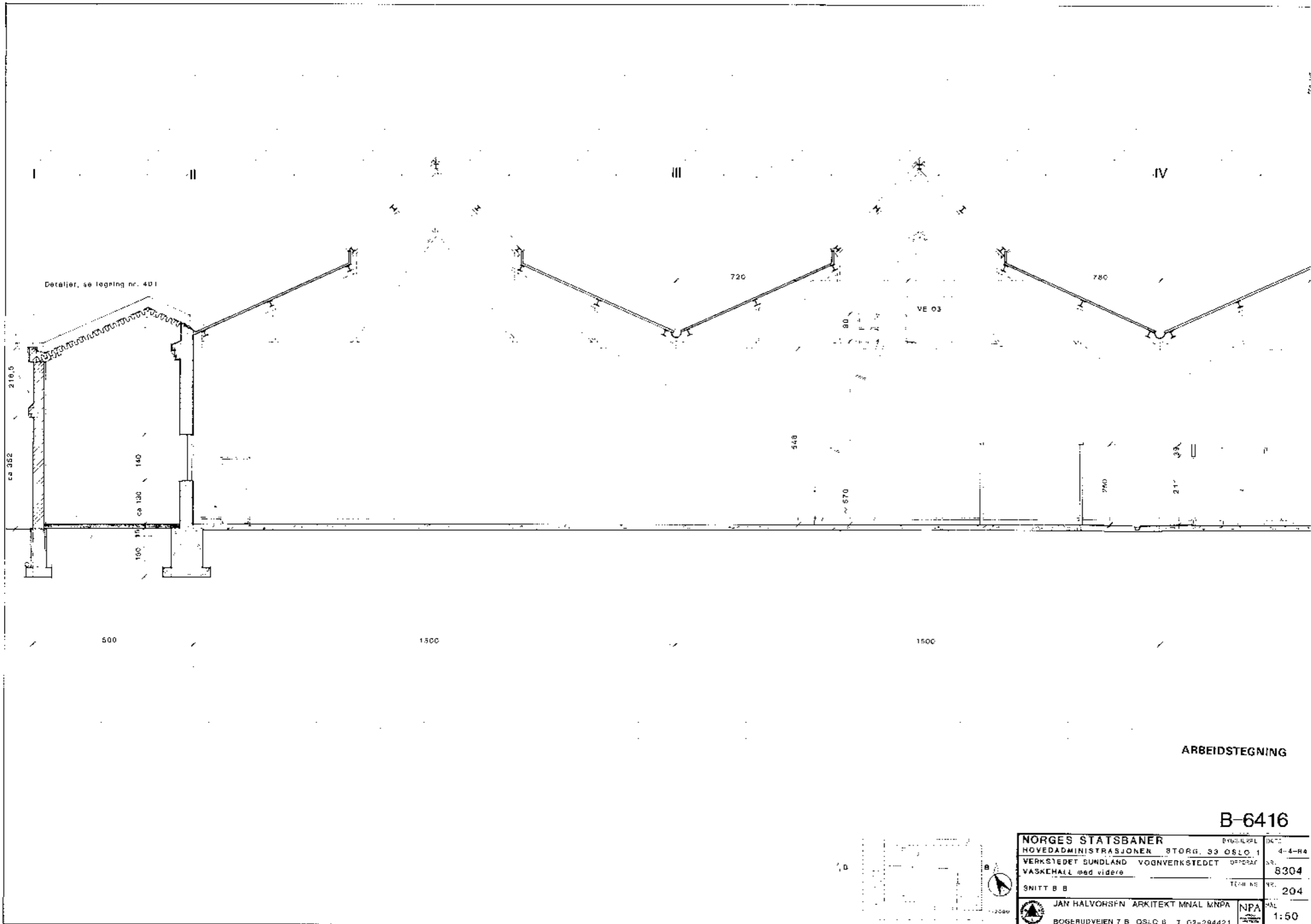
TIL-FLUKTS-ROM

PLANTEGNINGER.
 AKSE A-G/VI-IX TEGN. NR. B-6413
 AKSE A-J/I-VI TEGN. NR. B-6408
 AKSE G-Q/VI-IX TEGN. NR. B-6410
 AKSE G-P/I-VI TEGN. NR. B-6409

B-6405

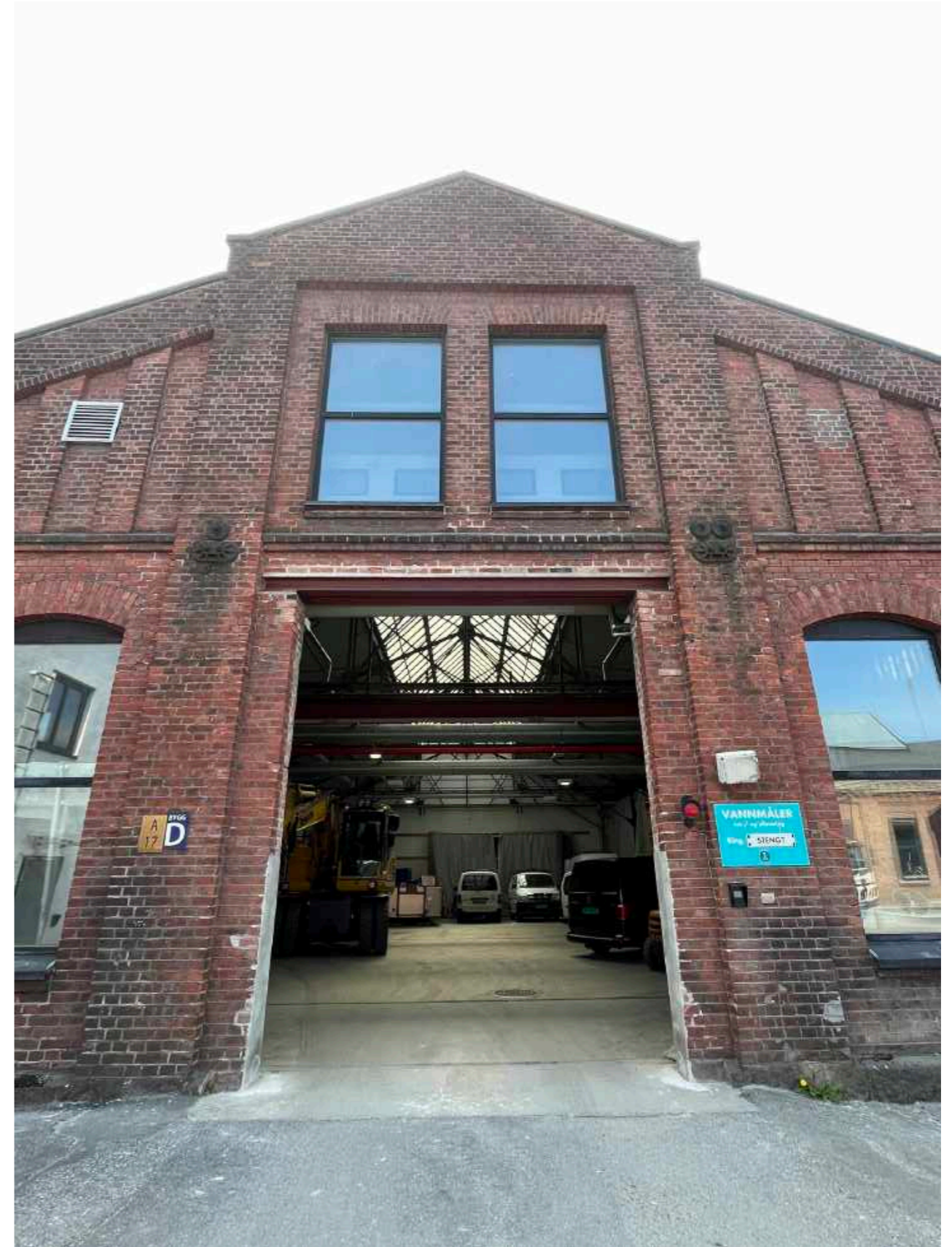
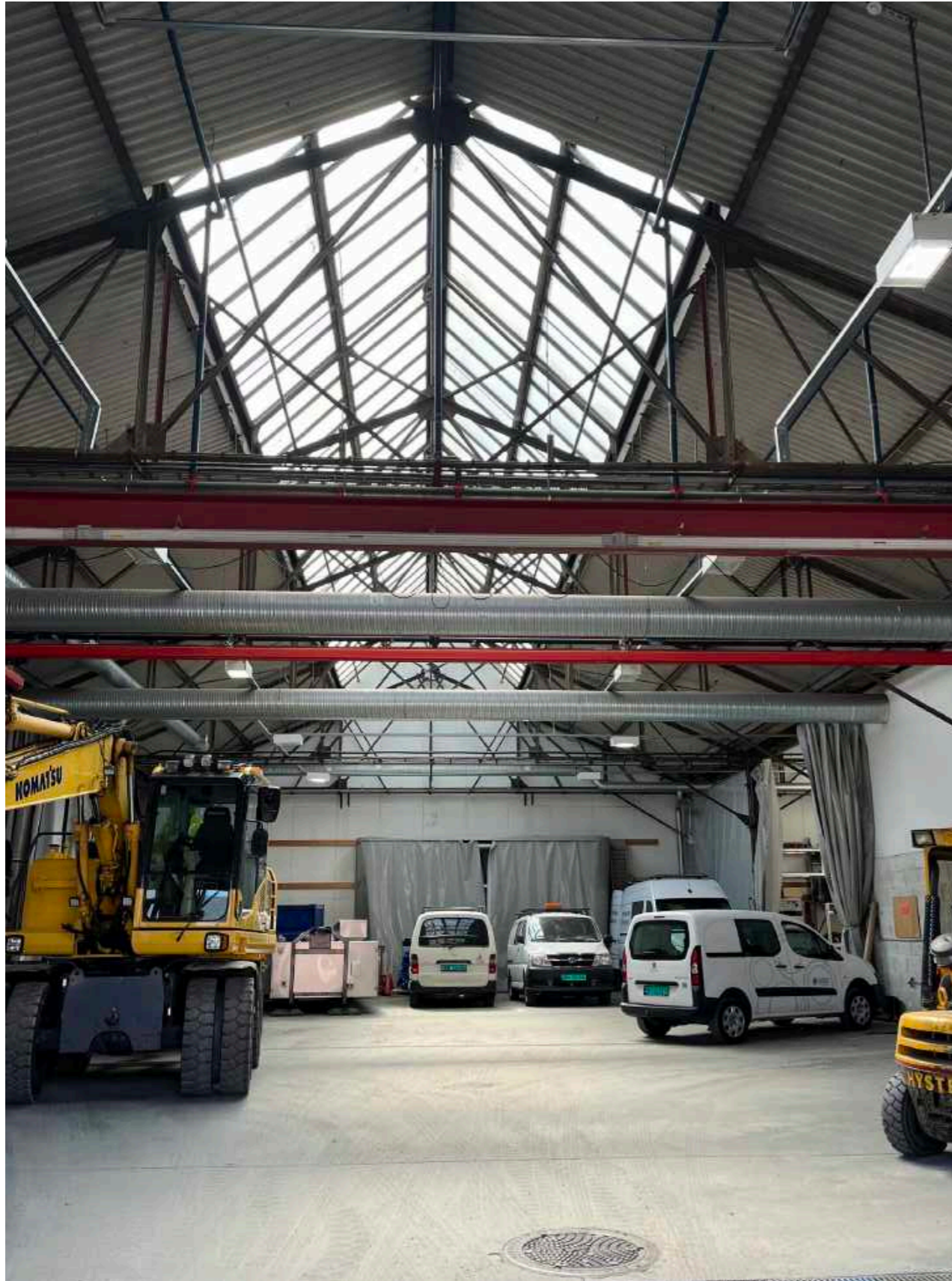
NORGES STATSBANER		REVIDERT	DATO
HOVEDADMINISTRASJONEN STORG. 33 OSLO 1		BYGGERRE	DATO
VERKSTEDET SUNDLAND VOGNVERKSTEDET		OPPDRAG	NR.
VASKEHALL med videre		TEGNING	NR.
ØVERSIKTSPLAN		MÅL	ca.
JAN HALVORSEN ARKITEKT MNPA		NPA	1:500
BOGERUDVEIEN 7 B OSLO 06 44 02-294421			

B. 6405

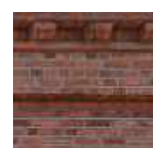
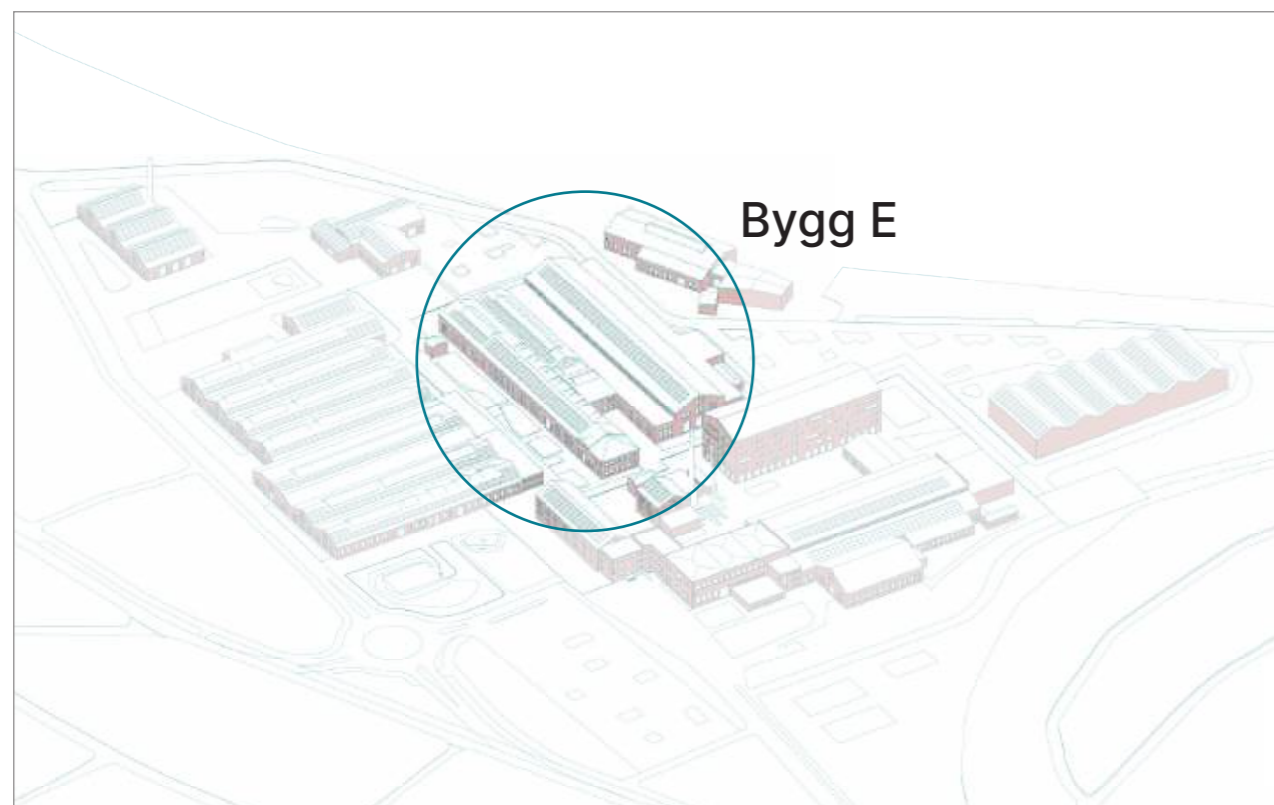

B. 6416

Snitt gjennom overlys – datert 1984

Bygg E

Yttervegger: rød tegl

Vinduer: eloksert alu. - mørk bronze
Sålebank: eloksert alu. - mørk bronze

Beslag: gesimsbeslag, takrenner og nedløp - sortlakkert

Bygget bestod opprinnelig av:

- Maskinverksted tegnet av arkitekt Peter Thane og oppført i 1911.

Bygget har hallstruktur og karakteristiske trekk som kjennetegner bygg på Sundland oppført for verkstedsfunksjoner.

Dimensjoner – bredde / lengde / etasjehøyde / – på deler av bygget er oppført for verkstedsfunksjon er bestemt av jernbanemateriells dimensjoner. Det gjelder også åpninger – porter / dører / vinduer.

Dimensjoner på deler av bygget er bestemt for menneskelige aktiviteter. Det gjelder etasjehøyder og åpninger – dimensjoner på dører og vinduer inkludert brystningshøyder.

Verneverdi

Bygget er vurdert med kulturminneverdi B = høy verneverdi.

Formål

Bygget er oppført for verkstedsformål med tilhørende kontorarealer. I dag rommer deler av bygget øvingsrom.

Bygget har stort potensial for transformasjon til annen bruk:

1. etasje: Catering / servering / restaurant / kafe / bakeri / kjølerom
2. etasje: Selskapslokale / utleie

Bygget henvender seg mot bygg D og bygg H, og endret bruk av byggene bør sees i sammenheng.

Tiltak

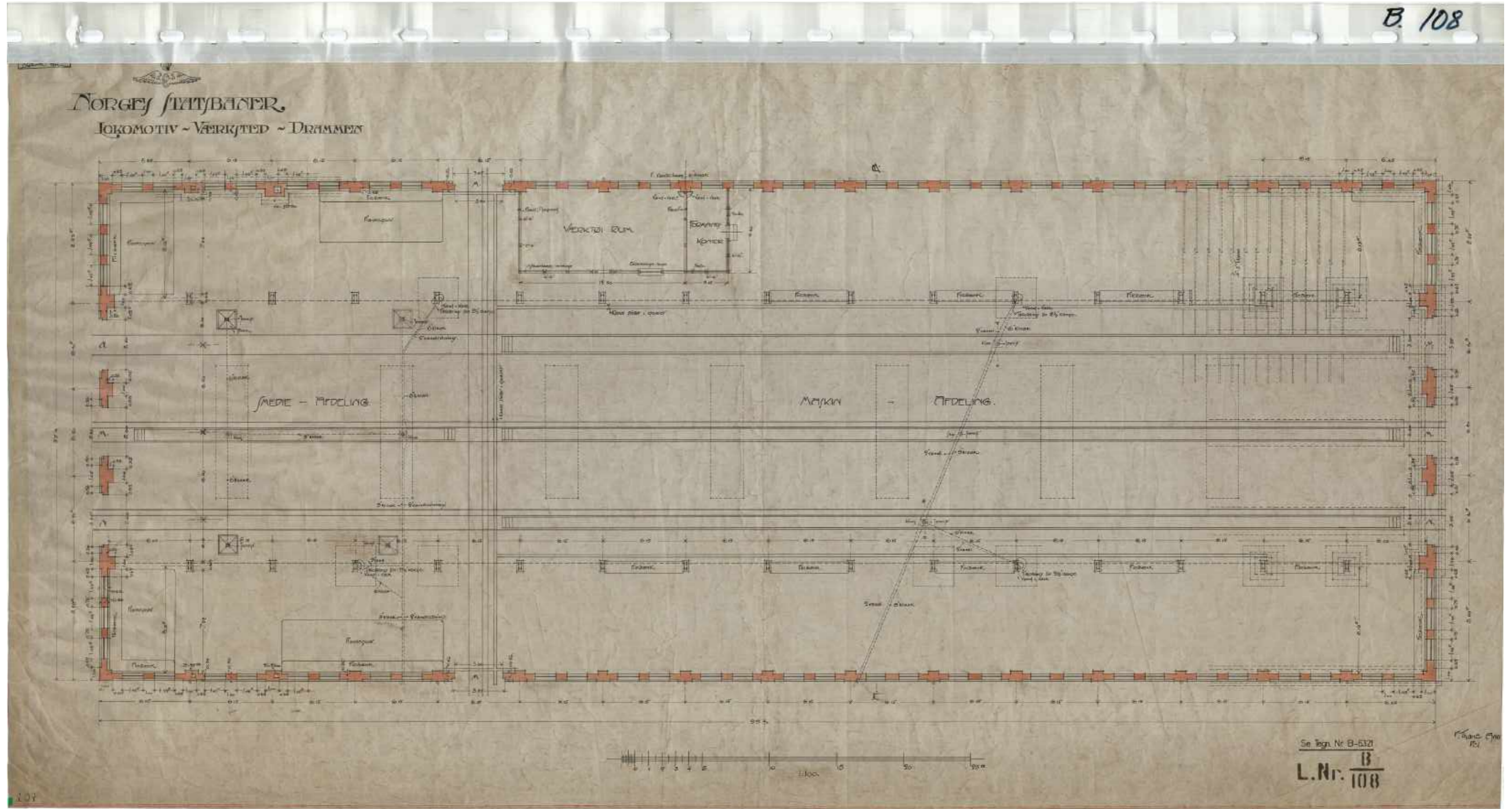
Aktuelle tiltak må planlegges slik at kulturminneverdier ikke reduseres. Det må hensyntas i funksjonsanalyse, programmering, prosjektering og gjennomføring.

Langsgående fasade mot Verkstedsgata har potensial for endringer generert av nye, utadrettede funksjoner.

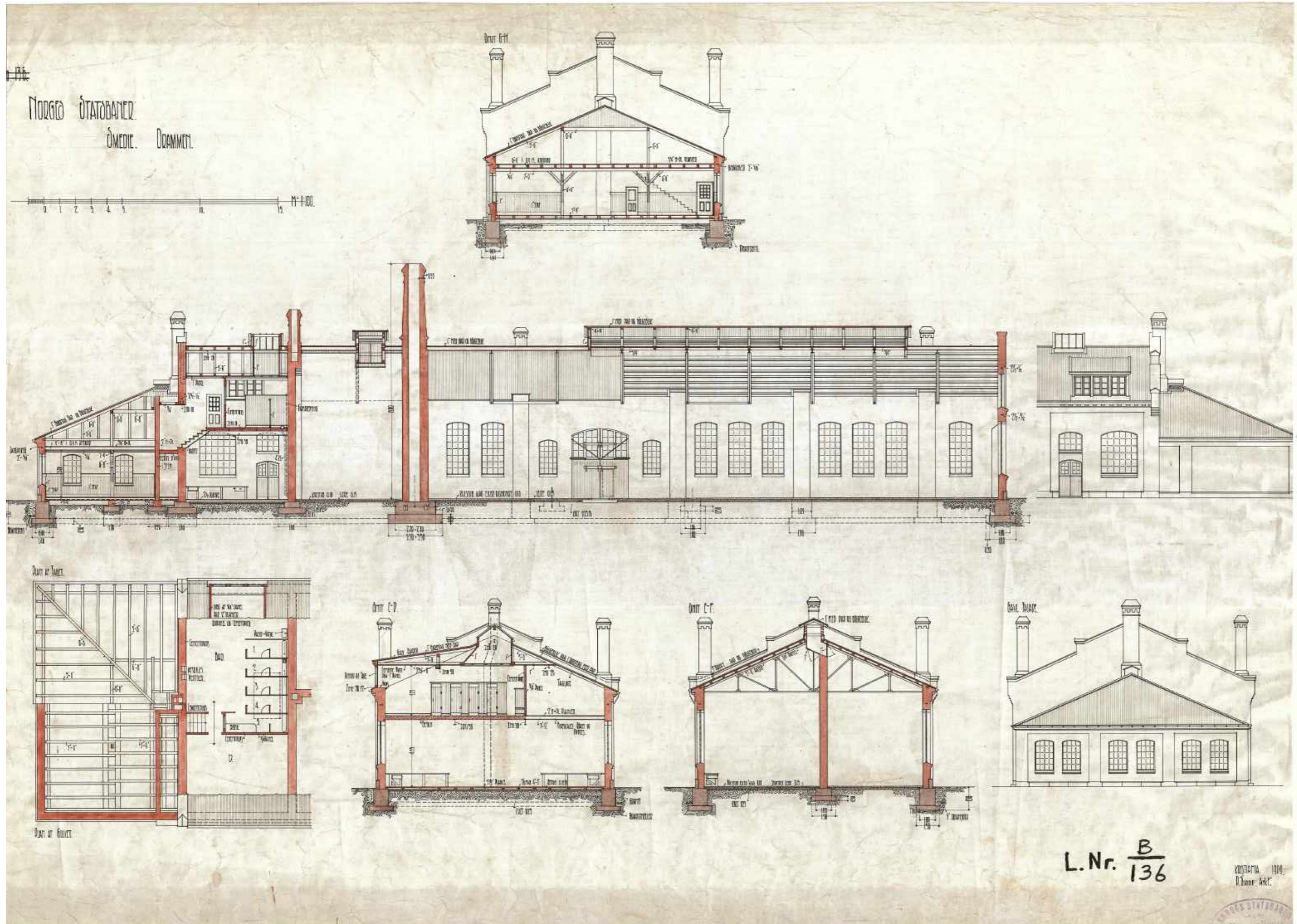
Tilleggsarealer

Deler av bygget har potensial for mezzanin.

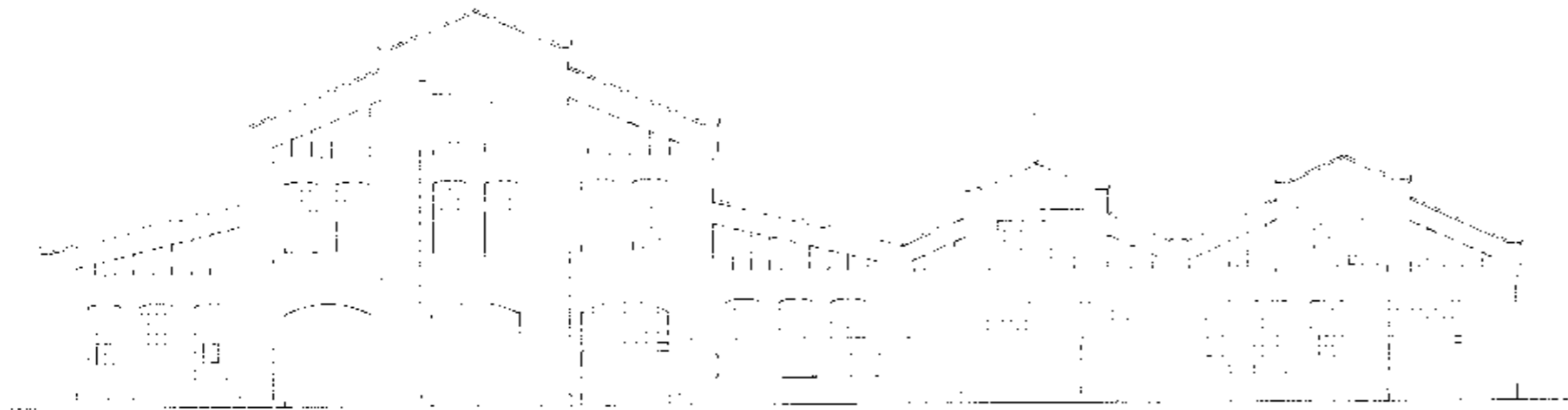
B. 108

Plan

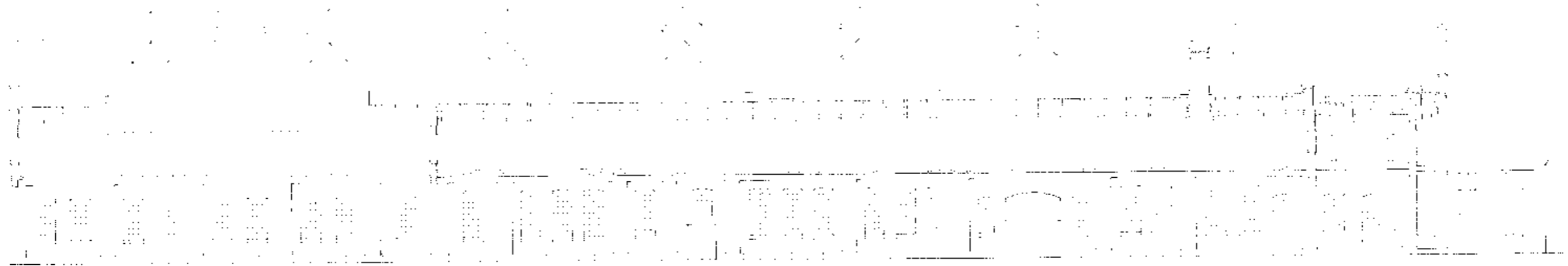
Snitt og fasade

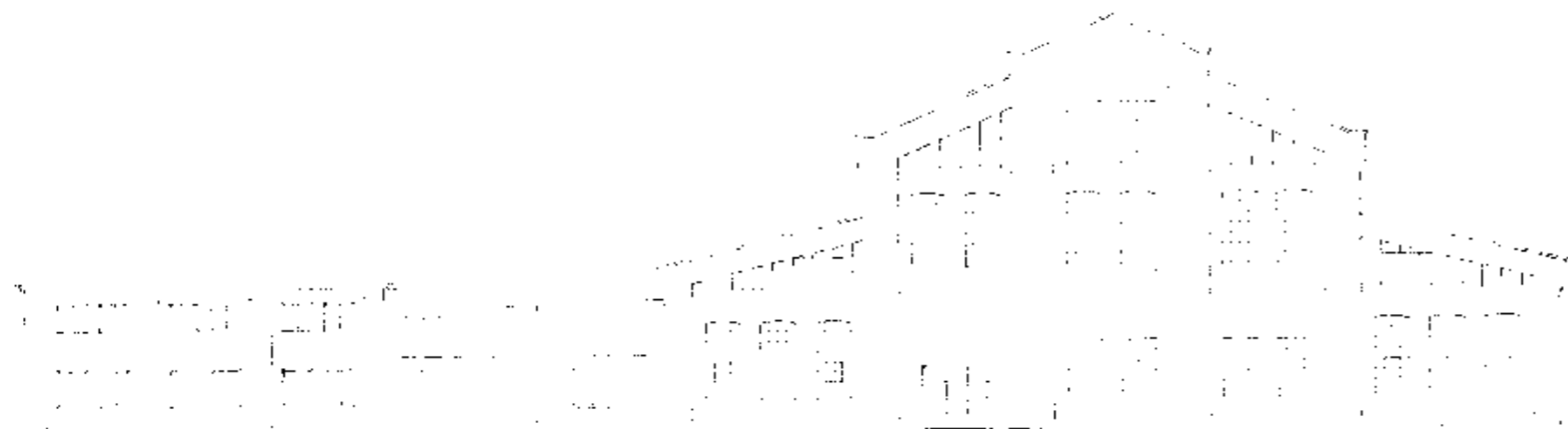
FASADEN VEST, SØD, 1:500

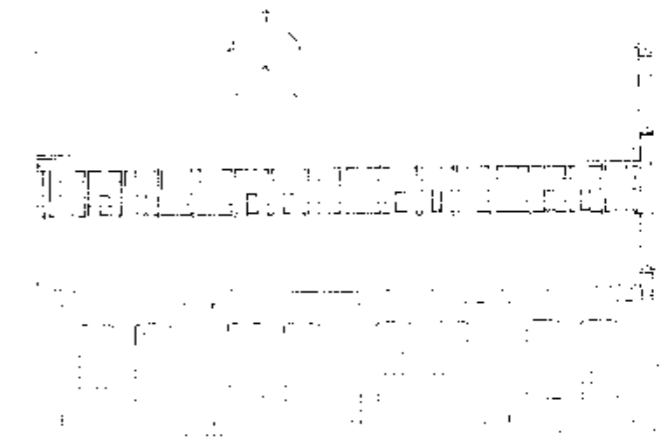
FASADEN VEST, NØR, 1:500

FASADEN VEST, SØD, 1:500

FASADEN VEST, NØR, 1:500

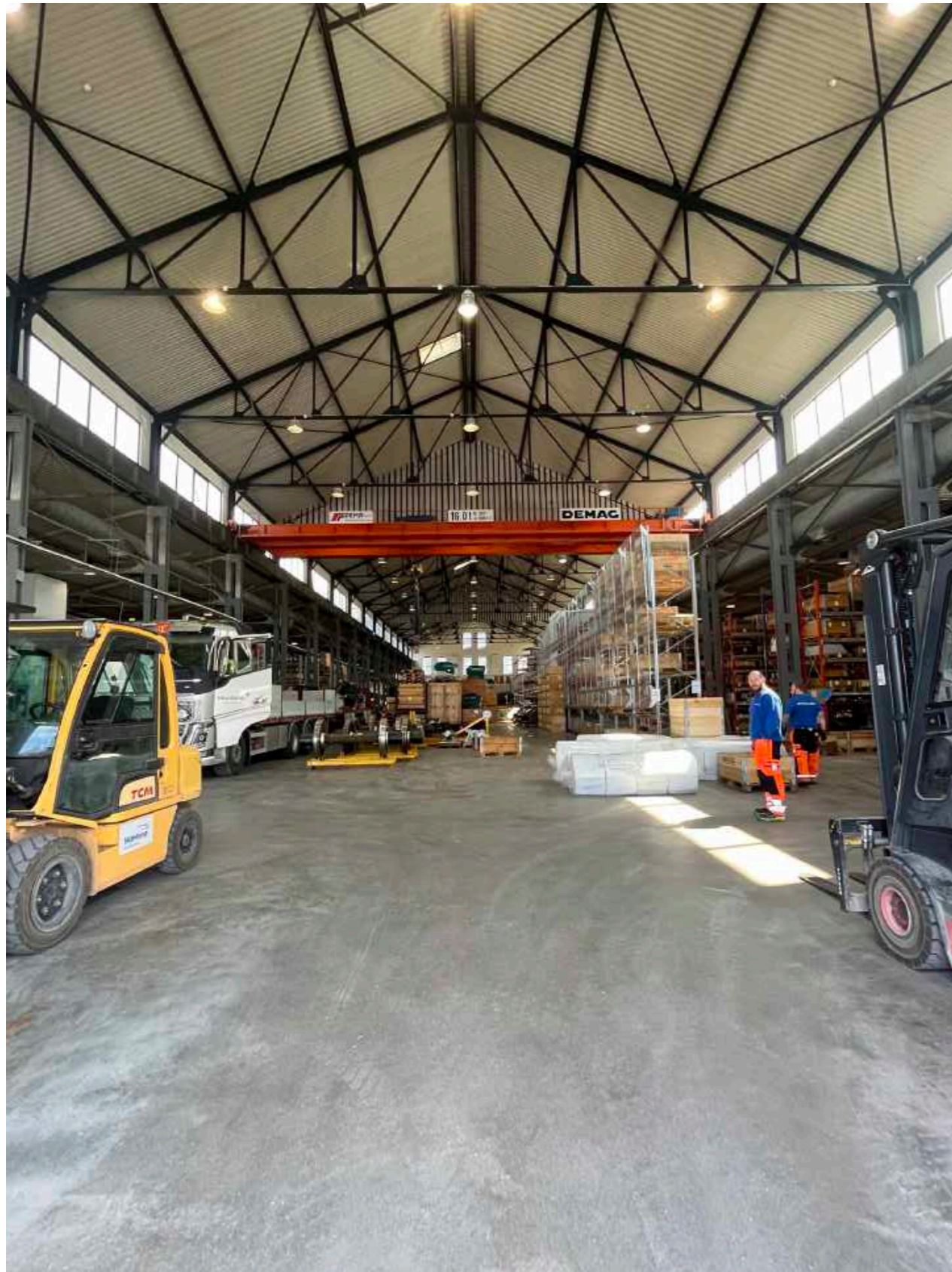
FASADEN VEST, NØR, 1:500

BYGGERISIKEN I SUNDLAND KOMMUNE

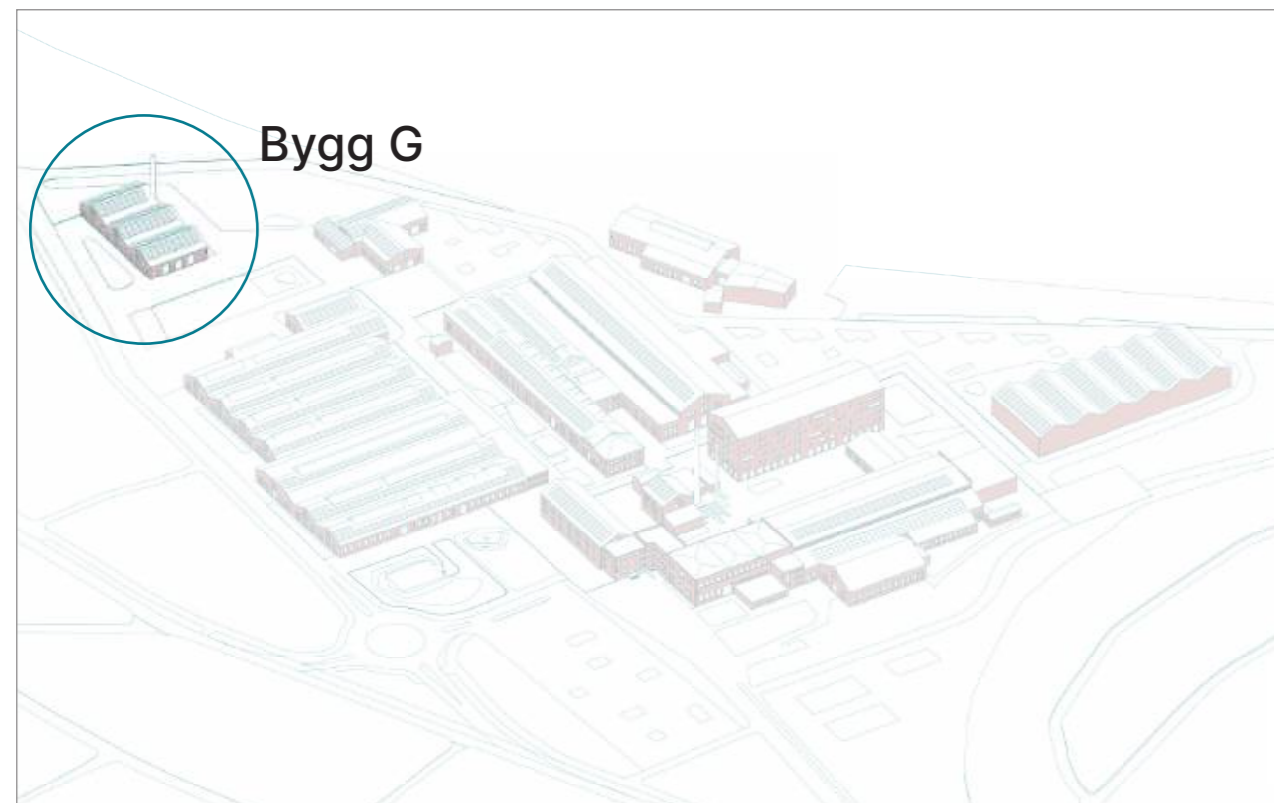
Byggesaker i Sundland Kommune

NSR, LEIKSTEDT 5, 10. LANZ	DATE:
MAFEL, TRIKSTEDT, UTDØI, 10. LANZ	19.11.1982
ANDRE, 5. HVE, NARWEST, 10. LANZ	1982
DEHLE, 10. LANZ, 10. LANZ, 10. LANZ	1982
FINA, 10. LANZ, 10. LANZ, 10. LANZ	1982
BRANNHUS, 10. LANZ, 10. LANZ, 10. LANZ	1982

Bygg G

Yttervegger: rød tegl

Vinduer: eloksert alu. - mørk bronze;
trevinduer - grønn
Sålebank: eloksert alu. - mørk bronze

Beslag: gesimsbeslag, takrenner og nedløp - sortlakkert

Bygget bestod opprinnelig av:

- Nedmonteringsverksted tegnet av NSB Arkitektkontor og oppført i 1937

Bygget har hallstruktur og karakteristiske trekk som kjennetegner bygg på Sundland oppført for verkstedsfunksjoner.

Dimensjoner – bredde / lengde / etasjehøyde - er oppført for verkstedsfunksjon er bestemt av jernbanemateriells dimensjoner. Det gjelder også åpninger – porter / dører / vinduer.

Verneverdi

- Bygget er vurdert med kulturminneverdi B = høy verneverdi.

Formål

Bygget er oppført for verkstedsformål.

Under pandemien ble bygget benyttet som vaksinehall.

Bygget har stort potensial for andre formål, og det er under transformasjon til aktivitetsbruk.

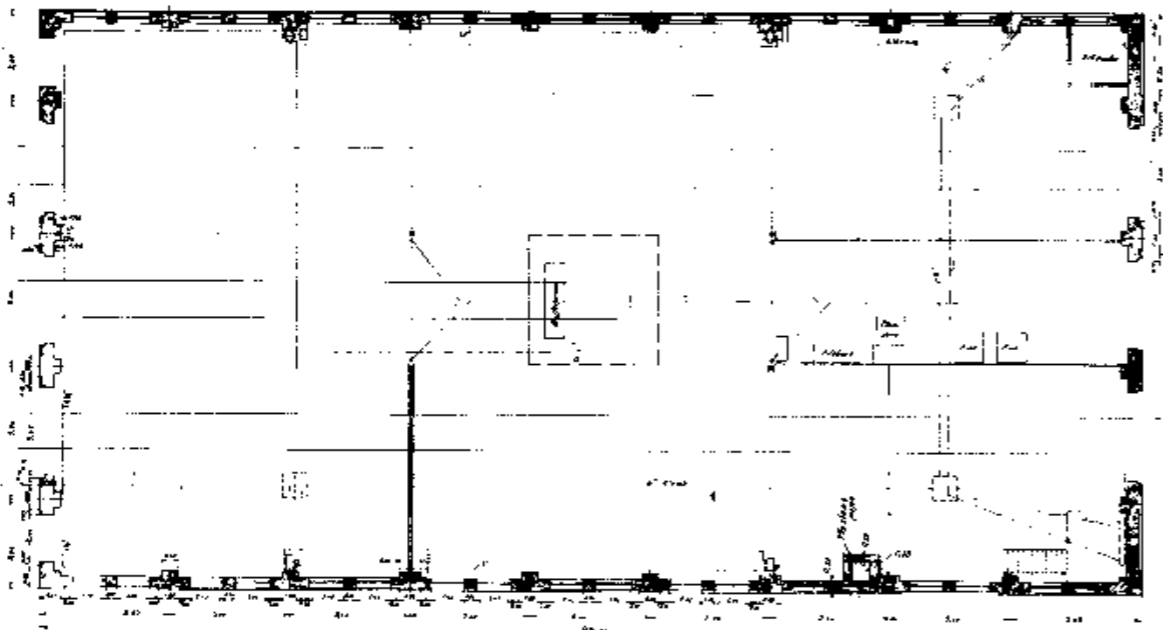
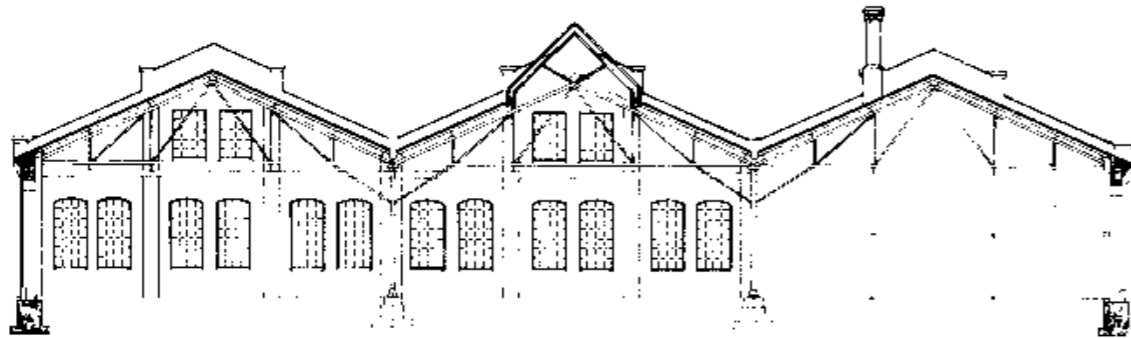
Tiltak

Aktuelle tiltak må planlegges slik at kulturminneverdier ikke reduseres. Det må hensyntas i funksjonsanalyse, programmering, prosjektering og gjennomføring.

Tilleggsarealer

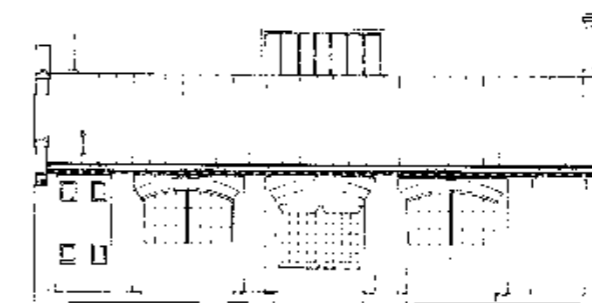
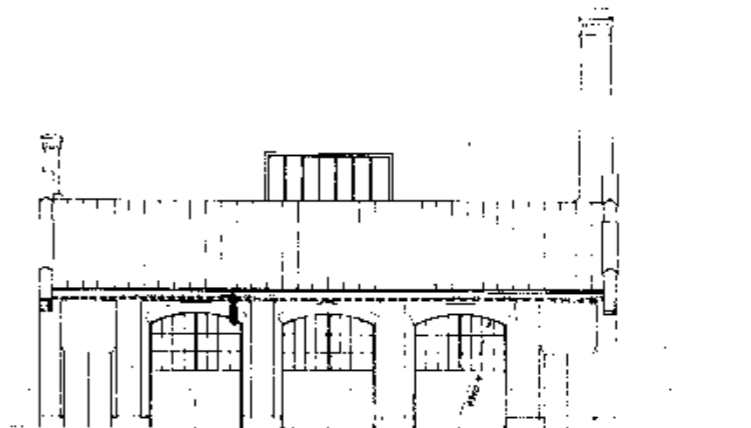
Deler av bygget har potensial for mezzanin.

Areal under kan utnyttes til toalett / garderober.

Vindusåpningens tilpasses de efter
tegn D 3156 udførte rammer

162

B-3204

Nedmonteringshus. 1/20 1914

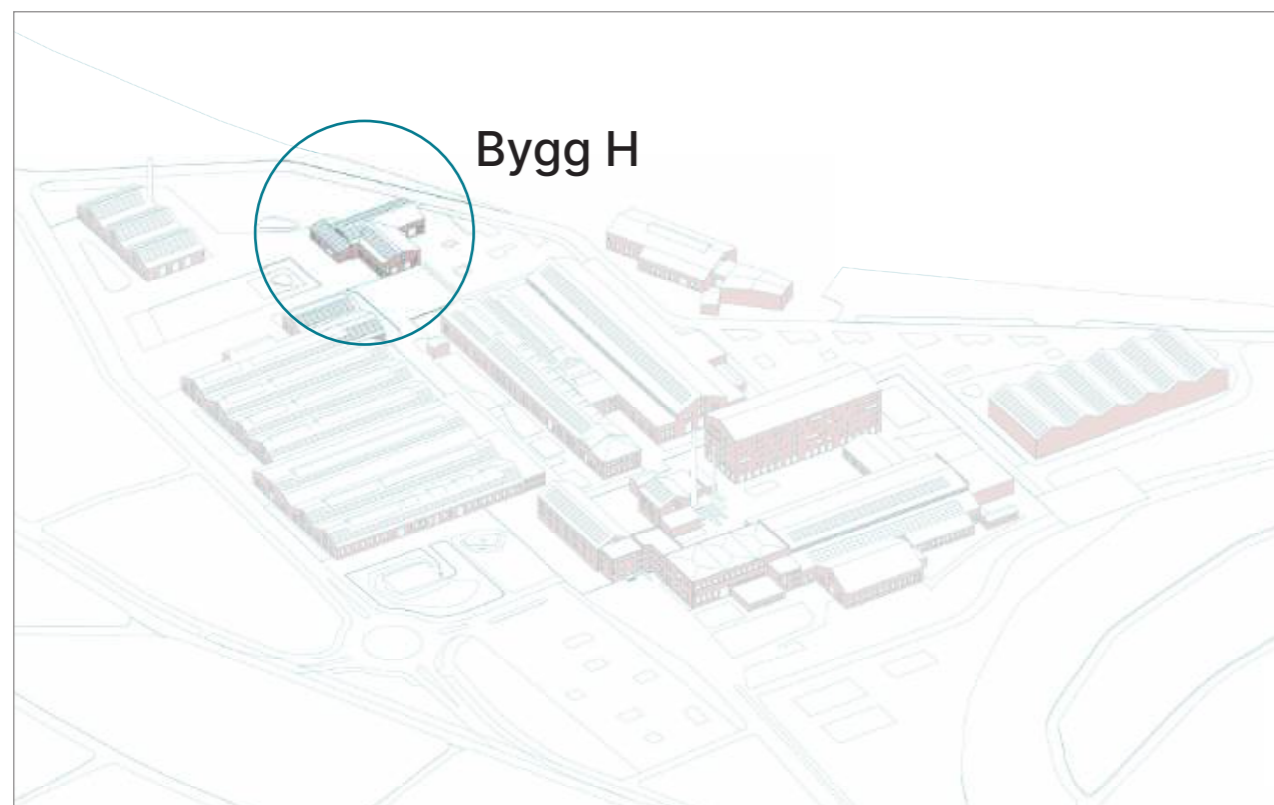
1. udgave 1914 OK

Sammenlign 5.5.34
Kjeller i Høsthus

D.3048

Bygg H

Yttervegger: Rød tegl

Vinduer: støpejern - rød
Port: tre - rød
Div. nye dører og vinduer.
Sålebenk: tegl m/ puss,

Beslag: gesimsbeslag,
takrenner og nedløp.
Sortlakkert

Bygget består av to deler:

- Lager tegnet av arkitekt Peter Thane og oppført i 1911
- Lager tegnet av NSB Arkitektkontor og oppført i 1937

Bygget framstår som ensartet til tross for to bygningsvolumer som oppført med mer enn 25 år mellomrom. Volumene er lesbare og har karakteristiske trekk som kjennetegner bygg oppført både for verkstedsfunksjoner og for menneskelige aktiviteter. Dimensjoner på deler av bygget er bestemt for menneskelige aktiviteter. Det gjelder etasjehøyder og åpninger – dimensjoner på dører og vinduer inkludert brystningshøyder.

Verneverdi

- Østre del av bygget oppført i 1911 er vurdert med kulturminneverdi B = høy verneverdi
- Vestre del av bygget oppført i 1937 er vurdert med kulturminneverdi C = middels verneverdi som del av kulturmiljø.

Formål

Opprinnelige formål er opphørt.

Bygget står i dag tomt.

Det har potensial til å bli transformert til ny bruk.

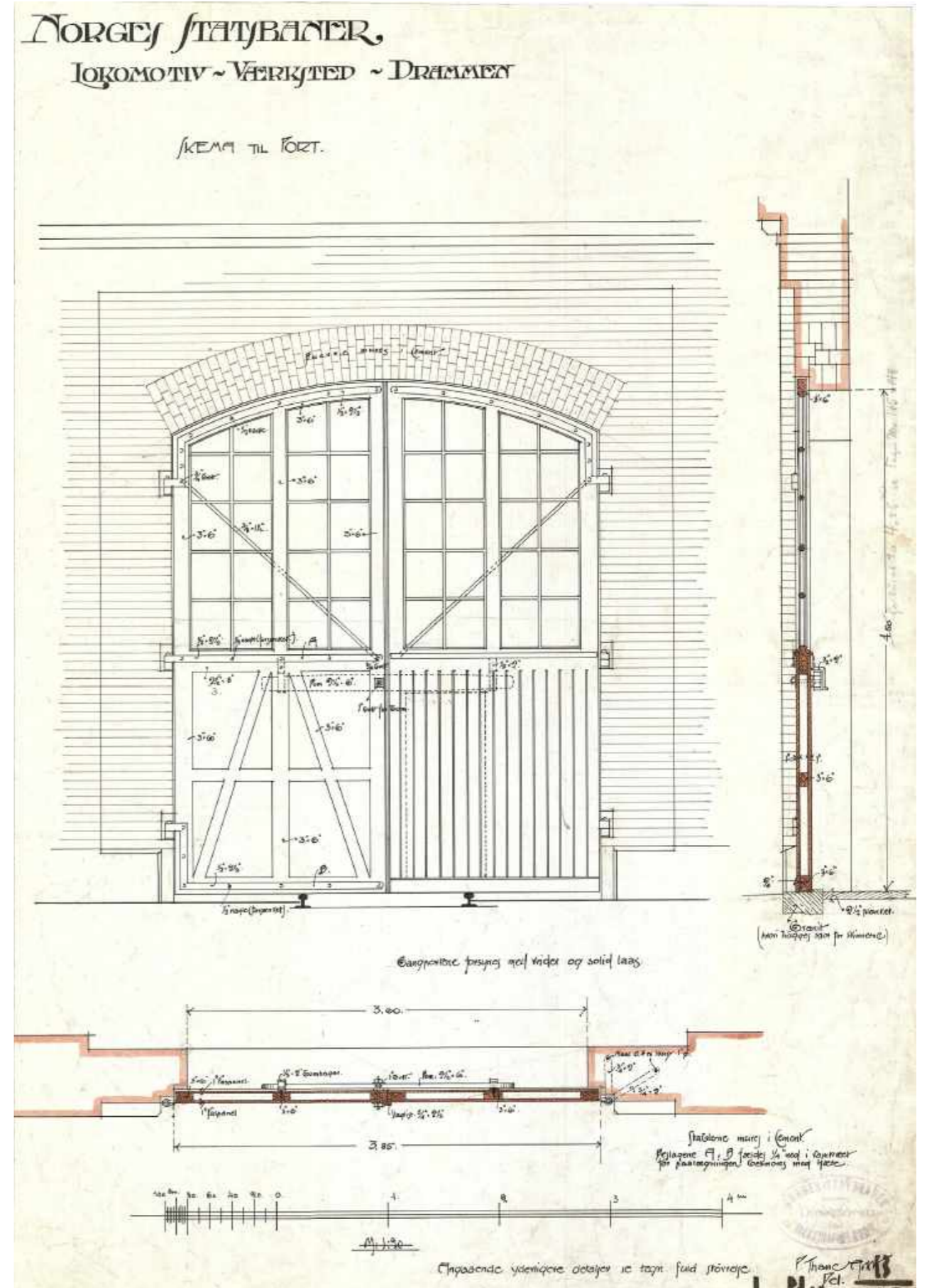
Tiltak

Aktuelle tiltak må planlegges slik at kulturminneverdier ikke reduseres, verken for del av bygget oppført i 1911 eller i 1937. Det må hensyntas i funksjonsanalyse, programmering, prosjektering og gjennomføring.

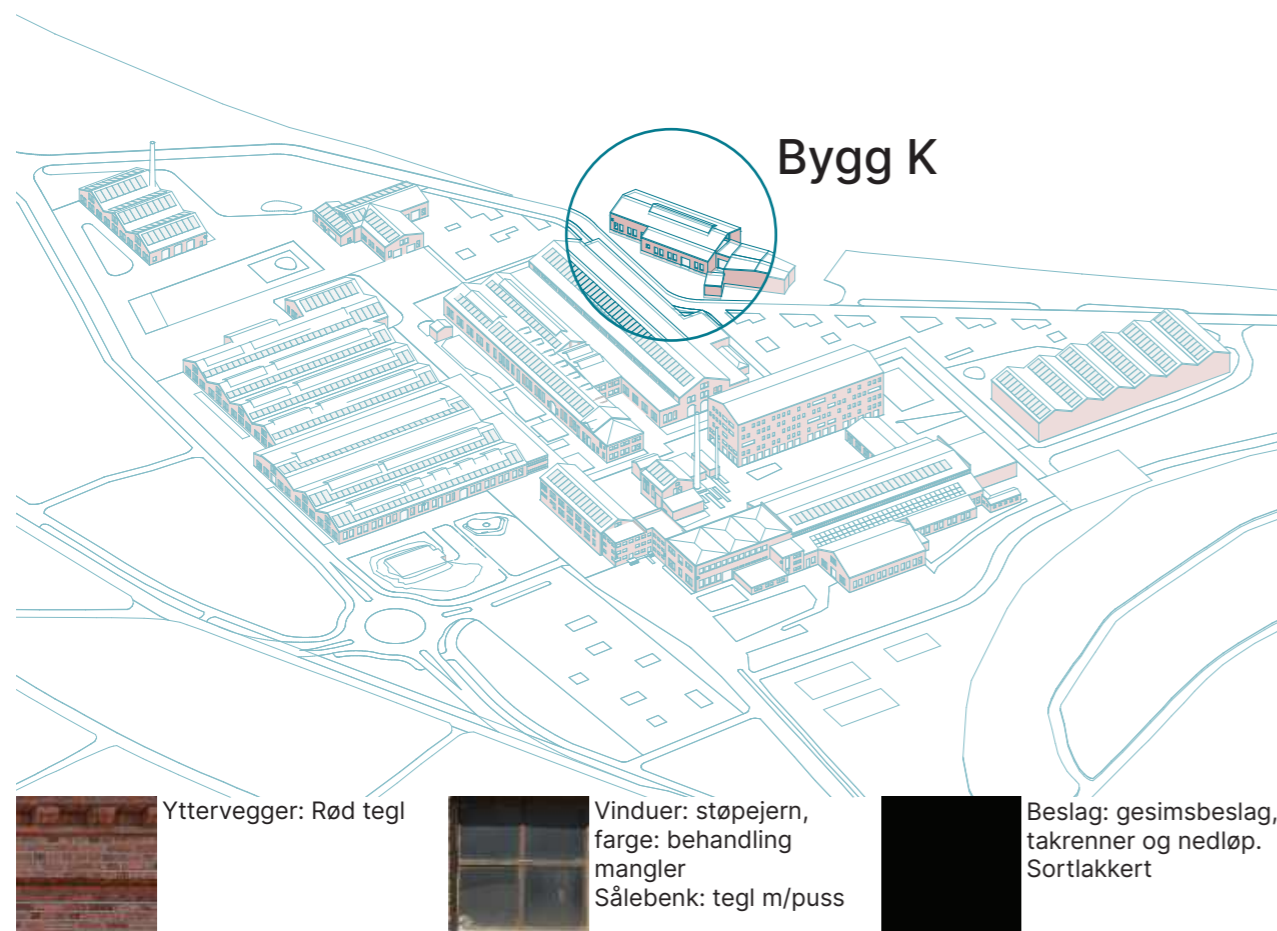
Tilleggsarealer

Byggets størrelse og høyde tilsier at den ikke har potensial for utvidelse.

Bygg K

- Sentralverksted for Vestbanenettet - Forbrenningsmotorverksted ble tegnet av NSB Arkitektkontor og oppført i 1937.

Bygget har karakteristiske trekk som kjennetegner bygg på Sundland dimensjonert verkstedsfunksjoner. Det gjelder bredde, etasjehøyde og åpninger – dører og vinduer inkludert brystningshøyder. Bygget har opprinnelige støpejernvinduer som bør bevares.

Verneverdi

- Bygget er vurdert med kulturminneverdi B = høy verneverdi.

Formål

Bygningen har generelle og fleksible arealer, samt stor takhøyde som muliggjør variert bruk.

Tiltak

Aktuelle tiltak må planlegges slik at kulturminneverdien i minst mulig grad reduseres. Det må hensyntas i funksjonsanalyse, programmering, prosjektering og gjennomføring.

Tilleggsarealer

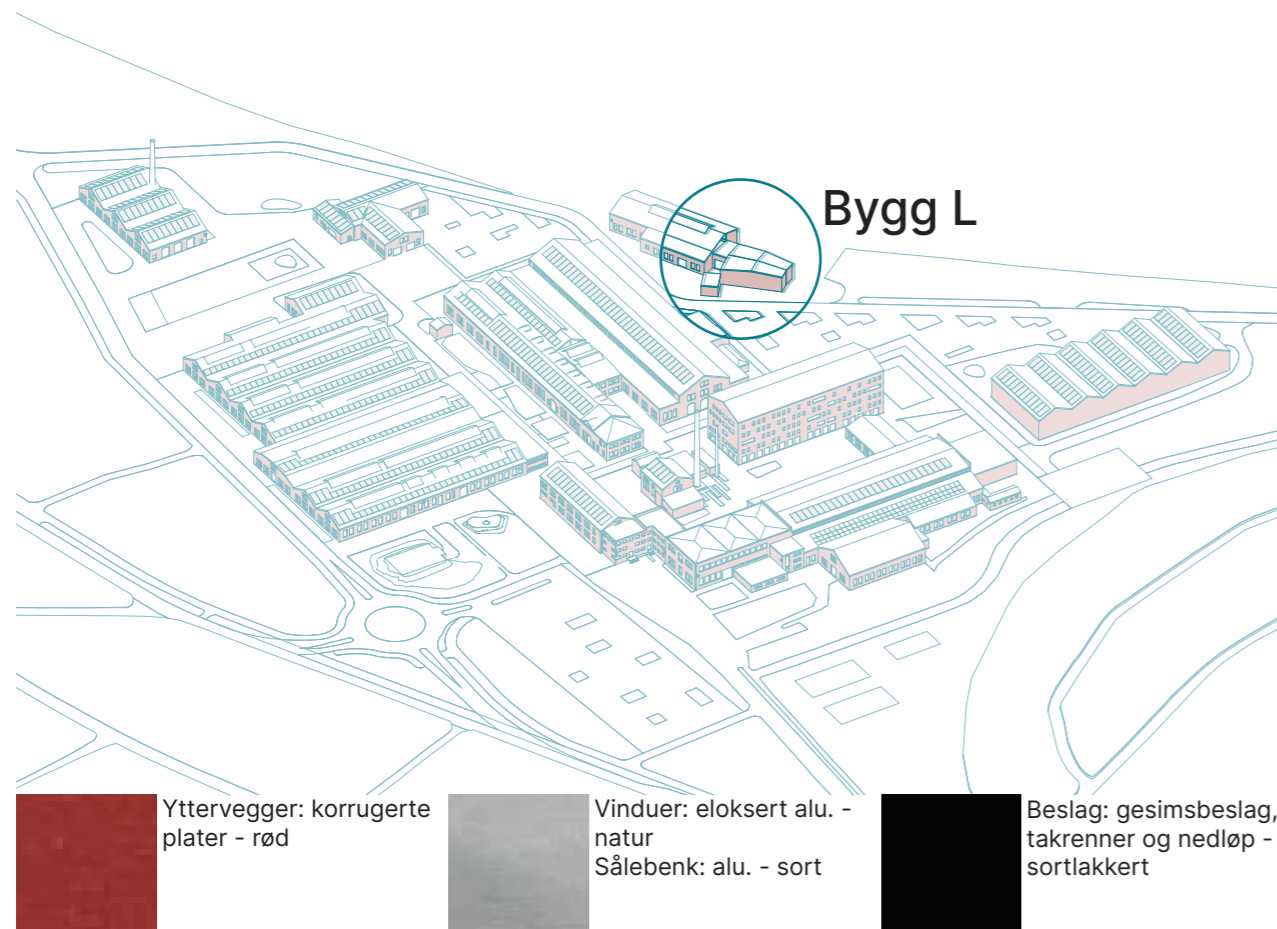
Det antas at bygget har potensial for bedre arealutnyttelse med etablering av mezzanin i byggets midtsone.

Bedre arealutnyttelse forutsetter at forskriftskrav kan oppfylles. Disse kravene omfatter blant annet dagslyskrav, som kan imøtekommes med vinduer i takflate.

Bygg L

- Del av lokstall med dreieskive – oppført før 1939. Deler av lokstall ble totalskadet av brann i 1976.

Bygget har få karakteristiske trekk som kjennetegner bygg på Sundland.

Verneverdi

- Bygget er vurdert til å være uten bevaringsverdi.

Formål

Bygningen har generelle og fleksible arealer.

Tiltak

Aktuelle tiltak må planlegges slik at bygget ivaretar arkitektonisk kvalitet som kjennetegner bebyggelsen for øvrig. Det må hensyntas i funksjonsanalyse, programmering, prosjektering og gjennomføring.

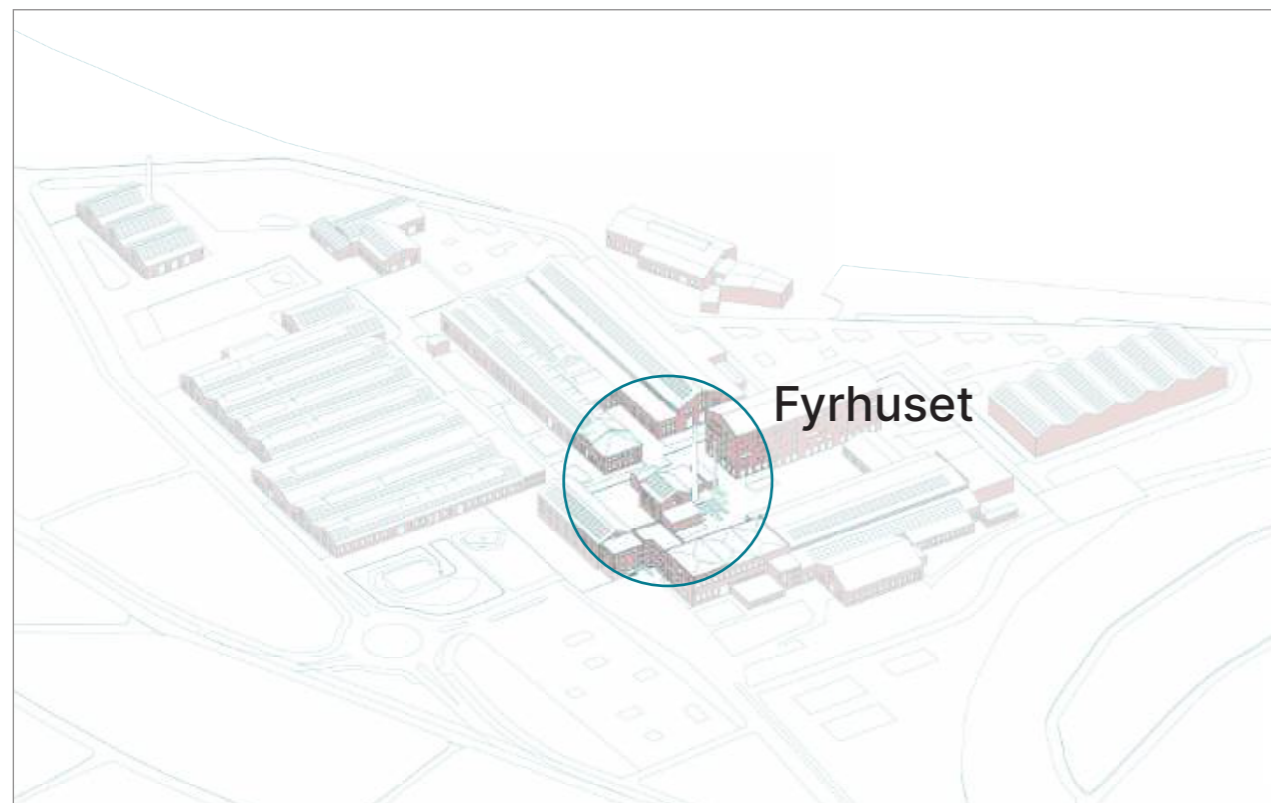
Tilleggsarealer

Byggets størrelse og høyde tilsier at den ikke har potensial for utvidelse.

Fyrhuset + transformator

Yttervegger: Rød tegl

Vinduer: støpejern,
farge: sort
Sålebank: tegl m/puss

Beslag: gesimsbeslag,
takrenner og nedløp.
Sortlakkert

Inntil bygg B står to mindre bygg:

- Fyrhus – tegnet av arkitekt Peter Thane og oppført i 1911
- Transformator – tegnet av arkitekt Peter Thane og oppført i 1909

Byggene har karakteristiske trekk som kjennetegner bygg på Sundland dimensjonert for tekniske formål.

Verneverdi

- Byggene er samlet vurdert med kulturminneverdi B = høy verneverdi.

Formål

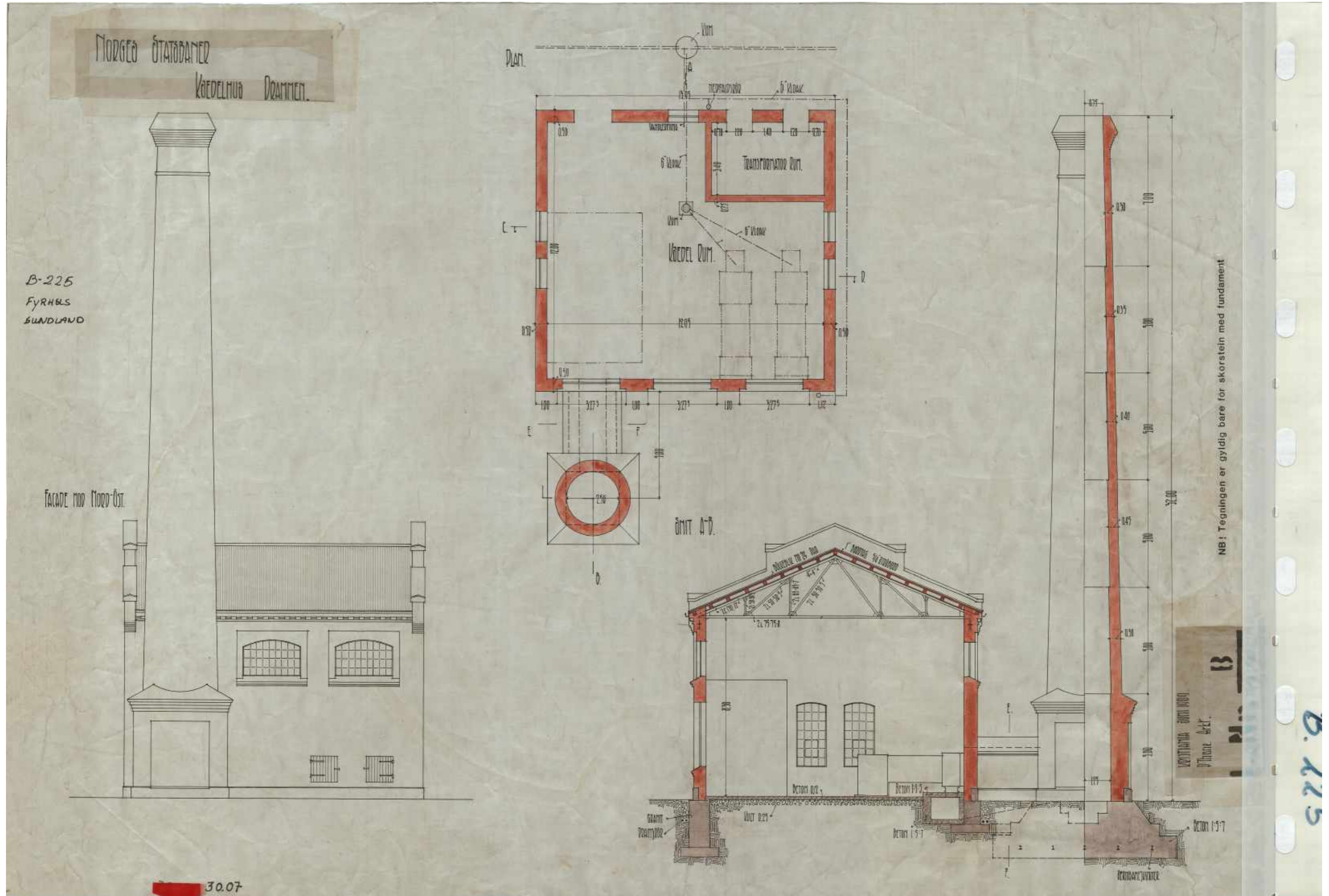
Byggene ble oppført for spesifikke formål og er fortsatt delvis i bruk.

Tiltak

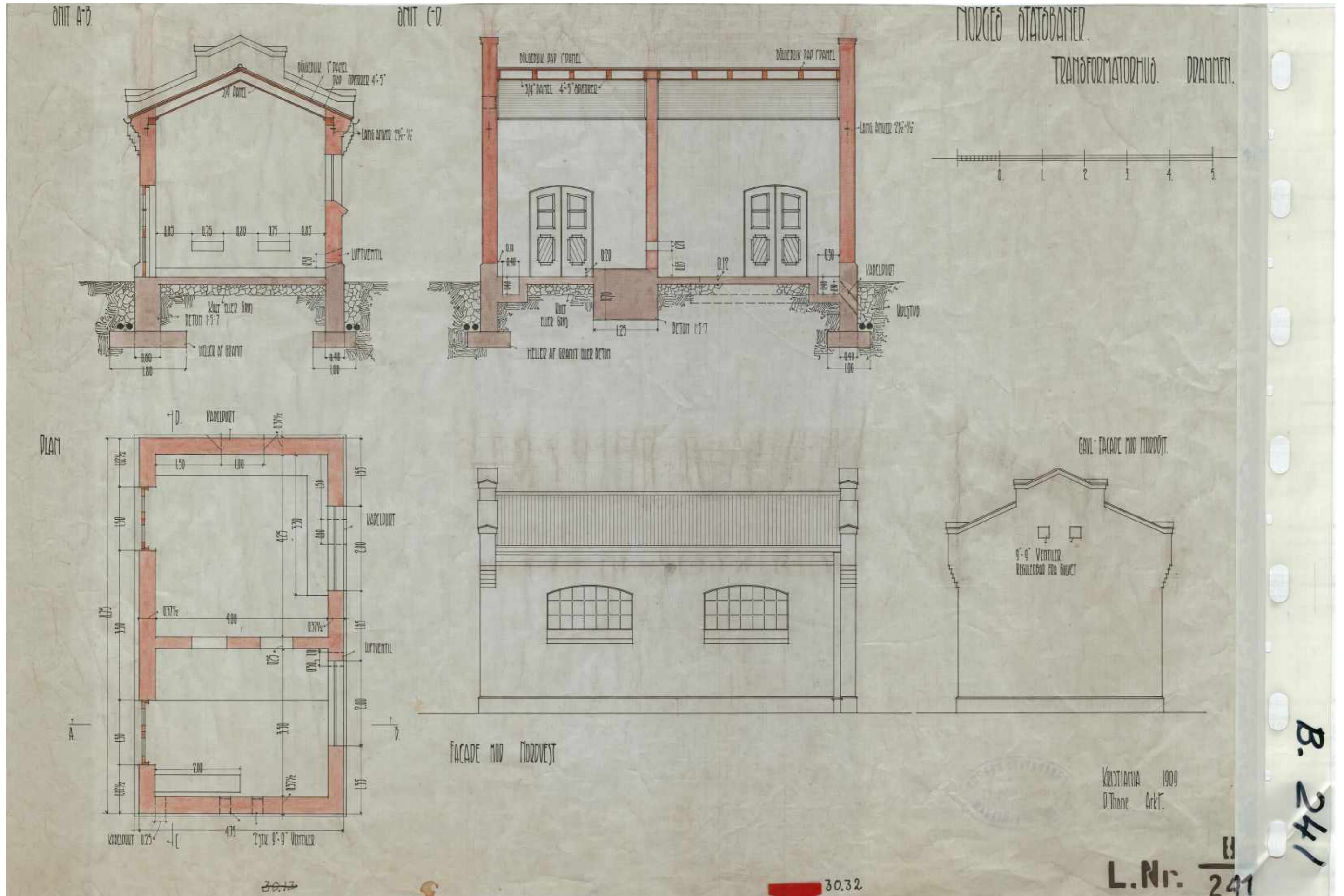
Dersom byggenes formål opphører, antas det at byggene har potensial til å transformeres til annen bruk. Aktuelle tiltak må planlegges slik at kulturminneverdiene i minst mulig grad reduseres. Det må hensyntas i funksjonsanalyse, programmering, prosjektering og gjennomføring.

Tilleggsarealer

Bygningene har lite areal og begrenset potensial for bedre arealutnyttelse.

Fyrhuset - Plan + snitt + fasade

Transformator - Plan + snitt + fasade

Fyrhuset

Transformator

16

Kunnskapsgrunnlag og kilder

Drammen kommune har i utgangspunktet et sjeldent godt kunnskapsgrunnlag knyttet til byens kulturminner og kulturmiljøer. Det omfatter både registreringer, metoder og vurdering av verneverdi basert på oppgitt kriterier, og er resultat av mangeårig systematisk og faglig innsiktsfullt og omfattende arbeid utført av tidligere rådgiver i bygningsvern **Jo Sælleg**¹. Dette arbeidet er basert på prinsipper nedfelt i kulturminneforvaltningen, og det ligger til grunn for dagens kulturminneforvaltning i Drammen kommune.

Også Sundland Jernbaneverksteder har vært gjenstand for registrering og vurdering av verneverdi, blant annet i registrering av kulturminner og kulturmiljøer i Gulskogen fra 2014.

Eksempel på kunnskapsgrunnlag utarbeidet av rådgiver i bygningsvern i Drammen kommune, Jo Sælleg

For denne bevaringsstrategien er det foreliggende kunnskapsgrunnlag til grunn. Det har spart mye tid, innsats og ressurser. Kunnskapsgrunnlaget er strukturert og oppdatert i samsvar med bevaringsstrategiens formål.

¹ Kulturminneforvalter, tidligere rådgiver i bygningsvern og formidler av kunnskap og historie knyttet til vår fysiske kulturarv. Nå faglitterær forfatter og deltidspensjonist, tidligere arkivskaper og historiefremidler, f. og bosatt i Drammen. Merkantil utdannet. Har bygd opp et bygningshistorisk arkiv med 103 000 fotografier, 11 000 tegninger og annen dokumentasjon av hus i Buskerud. Har vurdert kulturminner for sju kommuner i Buskerud og har utarbeidet et 20-talls kulturminnerapporter. Har i tillegg skrevet et tjuetalls bøker i historiegenren. Blant disse nevnes «Drammen – by i utvikling gjennom 400 år» (eget forlag 2010), «Drammen – blott til lyst. Drammensernes lystgårder og landsteder 1700-1860» (eget forlag 2014), og «Drammen havn skapte byen» (Z-forlag/Drammen Havn 2021).

Sellæg eide forlaget Brakar AS. Redaktør av lokalhistoriske bøker og tidsskriftet Rundtom Drammen 1988-2002 der han skrev 150 lokalhistoriske artikler. Innførte begrepet «Byvandring i Drammen» og har laget 16 byvandringsskart. Forfattet tekstene på «Blå skilt» i Drammen.

Kilder

Bevaringsstrategien har tatt utgangspunkt i følgende kilder:

- Drammen – Kulturminneplan 2018 – i.h.t. byantikvar under revidering
- Drammen – Kulturminneregistrering 2016
- Drammen – Kulturminneevaluering 2016
- Drammen – Gulskogen – registrering 2014
- Drammen Byleksikon – relevante utsnitt
- Drammen kommune Mediarkivet (tidligere Drammen Byarkiv)
- NSB – Verneplan for jernbanebygninger – inkludert retningslinjer

TEGNINGER

- Bane NOR's arkiv

FOTOGRAFIER

- Drammen kommune Mediarkivet (tidligere Drammen Byarkiv)
- Digitalt museum
- Jernbanehistorisk forening
- Arbeiderbevegelsens arkiv